

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Alice Kubíčková

Přibyslavská městská kniha z let 1479-1503

Municipal book of Přibyslav 1479-1503

Praha, 2018

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Hana Pátková, Ph.D.

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí mé bakalářské práce, Prof. PhDr. Haně Pátkové, Ph.D., za její čas, ochotu, cenné rady a podnětné připomínky, které mi pomohly při zpracování této práce. Dále děkuji zaměstnancům SOkA Havlíčkův Brod za zpřístupnění městských knih z Archivu města Přibyslav.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. 04. 2018

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova:

Edice

Hamernictví

Městská kniha

Přibyslav

Pozdní středověk

Keywords:

Edition

Medieval ironmongery

Municipal book

Přibyslav City

Late middle ages

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je připravit moderní kritickou edici Příbyslavské městské knihy z let 1479-1503, včetně úvodu, zasazujícího pramen do širšího kontextu vývoje města, vývoje železářství v regionu a krátkého přiblížení historie vybraných hamrů. Vlastní edici předchází rozbor knihy z diplomatického a paleografického hlediska, opomenut není ani jmenný a místní rejstřík.

Abstract

The aim of the bachelor thesis is to compile a modern critical edition of Municipal book of Pribyslav city from the years 1479-1503, including an introduction describing the wider context of city development, ironmongery development in the region and a short presentation of the history of selected ironmongery hammers. The edition is preceded by the analysis of the Municipal book from a diplomatic and paleographic point of view, listed are also the name and local index.

OBSAH

1	ÚVOD	9
2	PRAMENY A LITERATURA	10
2.1	Prameny	10
2.2	Literatura.....	10
2.3	Zhodnocení.....	12
3	STŘEDOVĚKÁ PŘIBYSLAV A HAMERNICTVÍ	14
3.1	Město Přebyslav	14
3.1.1	<i>Stručné dějiny města Přebyslavi</i>	14
3.2	Hamernictví	18
3.2.1	<i>Zkuřňování – Kontext procesu zpracování železa</i>	18
3.2.2	<i>Hamr</i>	18
3.2.3	<i>Hamerníci</i>	21
3.2.4	<i>Postavení a práva hamerníků</i>	21
3.3	Vývoj hamernictví na Přebyslavsku	23
3.3.1	<i>Přehled hutí a hamrů</i>	26
3.3.2	<i>Frendlův hamr (Horní, Heršovský)</i>	27
3.3.3	<i>Fiklův hamr</i>	28
3.3.4	<i>Najdecký hamr</i>	28
3.3.5	<i>Šlakhamr (Flexlínův hamr)</i>	29
3.3.6	<i>Polnička</i>	29
3.3.7	<i>Ransko</i>	30
3.3.8	<i>Pořežínský hamr</i>	30
3.3.9	<i>Božejovský hamr</i>	31
3.3.10	<i>Ronovský hamr</i>	31
4	PŘIBYSLAVSKÁ MĚSTSKÁ KNIHA	33
4.1	Charakteristika přibyslavské městské knihy	33

4.1.1	Vnější popis	33
4.1.2	Písmo a písařské ruce	35
	<i>Písařská ruka A</i>	37
	<i>Písařská ruka B</i>	38
	<i>Písařská ruka C</i>	39
	<i>Písařská ruka D</i>	40
	<i>Písařská ruka E</i>	41
	<i>Písařská ruka F</i>	42
	<i>Písařská ruka G</i>	43
	<i>Písařská ruka H</i>	44
	<i>Písařská ruka I</i>	45
	<i>Písařská ruka K</i>	45
4.1.3	Vnitřní popis	46
4.1.4	Paměť přibyslavská	47
5	EDICE	49
5.1	Ediční zásady	49
5.2	Použité grafické značky	50
5.3	Edice	50
5.4	Jmenný rejstřík	86
5.5	Místní rejstřík	99
6	ZÁVĚR	101
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	102
7.1	Vydané prameny	102
7.2	Nevydané prameny	102
7.3	Literatura a archivní pomůcky	102
7.4	Internetové zdroje	105
8	SEZNAM ILUSTRACÍ A PŘÍLOH	107

9	SEZNAM ZKRATEK	108
10	PŘÍLOHY	109

1 Úvod

Městské knihy patří mezi nejdůležitější dokumenty, které přibližují fungování města a jeho správu a stávají se tak jedinečným pramenem pro zkoumání nejen historie města, ale rovněž jeho hospodářství, zákonodárství a soudnictví. V tomto ohledu nemohou být ničím zastoupeny, protože dochování listin, jakožto druhého nejvýznamnějšího písemného pramene úřední povahy, je v městském prostředí výrazně horší. Městské knihy můžeme dělit na několik základních typů podle druhu zápisu, přičemž jedním z nich jsou knihy pamětní, kam řadíme právě i Příbyslavskou městskou knihu, které se v práci věnuji. Obecně byly do pamětních knih, které si vedly především menší města, prováděny záznamy různého charakteru a obsahu, šlo o jakousi kompilaci od prepisů královských privilegií a potvrzení starších práv, přes popisy veřejného života, až po výnosy a nálezy obce. V případě města Příbyslavi byla vedena řada pamětních městských knih, přičemž se dochovaly ty, které spadají do období od poloviny 15. století až do 18. století.

Cílem práce bylo vytvořit moderní kritickou edici jedné z těchto knih, konkrétně Pamětní knihu města Příbyslavi z let 1479–1503, která je časově dochována jako druhá a vžil se pro ni název kniha gruntovní. Jde o 28 folií převážně se záznamy o majetkových převodech hamrů spadajících pod příbyslavské panství. Četnost a podrobnost uvedených zápisů, spolu s počtem zmíněných hamrů, svědčí o významu této oblasti z pohledu hornické historie. Pro pochopení důležitosti středověkého hamernictví se nejprve krátce věnuji vysvětlení soudobého procesu zpracování železa a dále pak samotným hamrům a hamerníkům z obecné roviny, včetně jejich práv, privilegií a společenského postavení. Stručný výčet základního historického dění v Příbyslavi dotváří celkový obraz regionu. Hamry, o nichž se v městské knize mluví, jsou pro větší přehlednost znázorněny na mapě a můžeme tak vidět v jak hojném počtu a v jaké vzdálenosti od sebe byly zakládány. Z dostupných zdrojů jsem také sestavila jejich základní charakteristiku a historii. Zvláštní kapitola je věnována problematice tzv. Paměti příbyslavské, falzifikátu středověké listiny, nalezené na 21. foliu této městské knihy. Pro efektivnější a snadnější orientaci v edici byl vytvořen také jmenný a místní rejstřík.

2 Prameny a literatura

2.1 Prameny

Pro vytvoření edice je základním pramenem sama editovaná kniha, tedy nevydaný rukopis Příbyslavské městské knihy číslo dvě¹. Ve fondu Archivu města Příbyslav existuje ještě starší městská kniha² z roku 1441, která však již byla zpracována v rámci diplomové práce³. Přesto jsem i tuto Knihu považovala za vhodné alespoň částečně prostudovat a ověřit si, do jaké míry se s knihou druhou prolínají a případně doplňují. Zajímavá je zejména úvodní část⁴, kde jsou popsány výsady a práva hamerníků a jejich vztah k městu jako takovému i jeho vrchnosti. Toto krátké shrnutí je později podrobněji rozvedeno, upřesněno a stanoveno v hamerním řádu⁵ Viktorina Münsterberského, jenž sám o sobě slouží jako hodnotný pramen pro přiblížení postavení hamerníků na Příbyslavsku.

Dále jsem okrajově využila edice pramenů *Codex iuris Bohemici* (dále CIB)⁶ a *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále CDM)⁷, a to především v kapitolách, kde jsem se lehce dotkla propojení cisterciáckého kláštera ve Žďáru a hamrů na ronovském panství.

2.2 Literatura

Mimo výše uvedených pramenů jsem vycházela z dostupné odborné literatury zaměřené dle témat na středověké železářství (obecný popis problematiky), historii města Příbyslav, železářství v oblasti Českomoravské vrchoviny (potažmo region Příbyslavsko) a práce, které mi pomohly správně zpracovat kritickou edici. Kvalitní podklad pro dohledání odborných publikací týkajících se železářství mi poskytla práce Ladislava Jangla⁸, kde je souhrnný přehled jednotlivých druhů pramenů, seznam sborníků a doprovodné literatury. K obecnému seznámení s dějinami hutnictví na našem území jsem

¹ Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA), Státní okresní archiv Havlíčkův Brod (dále SOKA), fond Archiv města Příbyslav (dále AMP), *Gruntovní kniha města Příbyslavi z let 1479–1503*, inv. č. 34.

² MZA, SOKA Havlíčkův Brod, fond AMP, *Knihy smluv*, inv. č. 33.

³ RAKOVÁ Kristýna. *Pamětní kniha města Příbyslavi z let 1441–1600 (Diplomatický rozbor a edice pramene)*. Hradec Králové, 2010. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Filozofická fakulta. Katedra pomocných věd historických a archivnictví.

⁴ MZA, SOKA Havlíčkův Brod, fond AMP, *Knihy smluv*, inv. č. 33. s. 2-3.

⁵ Opis najdeme v 1. příbyslavské městské knize - *Knihy smluv*, s. 16-25.

⁶ JIREČEK, Hermenegild. *Codex iuris Bohemici*. Svazek I. Praha, 1867. Dostupné online, s. 265–435.

⁷ BOČEK, Antonín, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. Olomouc 1841, č. CCLIX, s. 248-249.

⁸ JANGL, Ladislav. *České horní právo a báňská historie: metodika báňsko-historického výzkumu*. Praha: Národní technické muzeum, 2009. Práce z dějin techniky a přírodních věd; sv. 21. ISBN 978-80-7037-188-6.

využila knihy encyklopedického typu⁹ a také publikace od Jana Kořana¹⁰. Všeobecný a zhuštěný popis výroby železa podává ve svém článku Jan Merta¹¹. Spíše pro zajímavost a ucelení poznatků o báňských vědách jsem nahlédla i do renesančního literárního díla Jiřího Agricoly¹², ale pro účely mé práce jsem zde žádné zásadní nové informace nezískala. Velice hodnotná a relevantní data mi poskytly články ve sborníku Národního technického muzea, *Z dějin hutnictví*. Jedním z častých přispěvatelů na téma středověkého železářství je Eduard Maur¹³ a již zmiňovaný Jan Kořan¹⁴. Samotným hamrům se věnuje Miloš Kreps se svým soupisem hamrů z oblasti Moravy a Slezska¹⁵, jež navazuje na obdobný soupis Gustava Hofmanna pro území Čech¹⁶. Další práce, které jsem využila měly už faktický přesah do oblasti Vysočiny, a tedy i Přibyslavska. Hamry v severní části Českomoravské vrchoviny podrobně popisuje (cituje konkrétní zápisy z Městské knihy přibyslavské z roku 1441) M. Kreps¹⁷. Populárnější formou (čerpající z poznatků M. Krepse) je historie těchto hamrů zpracována v článku *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy*¹⁸. Autorem, kterého jsem citovala nejčastěji, zůstává Václav Řezníček, který se

9 Pleiner, Radomír et al. *Dějiny hutnictví železa v Československu. 1, Od nejstarších dob do průmyslové revoluce*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. 295 s., [8] s. obr. příl.

Rasl, Zdeněk a Laboutková, Irena. *Přehled dějin českého hutnictví*. Praha: Národní technické muzeum, 2014. 182 s. Práce z dějin techniky a přírodních věd; sv. 40. ISBN 978-80-7037-246-3.

10 KOŘAN, Jan. *Staré české železářství*. Praha: Práce, 1946. 254 s. Dějiny práce; sv. 1. Kořan, Jan a Žebera, Karel. *Přehledné dějiny československého hornictví*. 1. [díl]. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1955. 214, [4] s., [52] s. obr. příl. [Práce] Čs. akademie věd. Sekce filosofie a historie.

11 MERTA, Jan. *Obecné počátky přímé výroby železa a její vývoj na našem území*. In: *Archeologia technica* 23, Brno: technické muzeum v Brně, 2012. s. 3-20.

12 Agricola, Georgius. *Jiřího Agricoly Dvanáct knih o hornictví a hutnictví = Georgii Agricolae De re metallica libri XII*. Překlad Bohuslav Ježek a Josef Hummel. 1. české vyd. třetího tisíciletí. Ostrava: Montanex, 2001. 546 s. ISBN 80-7225-057-4.

13 MAUR, Eduard. *K jednomu problému českého středověkého železářství*. In: *Z dějin hutnictví* 10. Praha: Národní technické muzeum, 1981. *Rozpravy Národního technického muzea v Praze*. Týž. *K postavení hamerníků na Přibyslavsku a Žďársku v 15. století*. In: *Z dějin hutnictví* 16. Praha 1987. Týž. *K úloze církve v českém středověkém železářství*. In: *Z dějin hutnictví* 14. Praha 1985. Týž. *Příspěvky k topografii středověkého železářství v českých zemích*. In: *Z dějin hutnictví* 11. Praha 1982. Týž. *K ekonomice výroby železa v českých zemích za vrcholného feudalismu (14.–15. století)*. In: *Z dějin hutnictví* 12. Praha 1984.

14 KOŘAN, Jan. *K vývoji českého železářského názvosloví*. In: *Z dějin hutnictví* 4. Praha: Národní technické muzeum v Praze, 1987. *Rozpravy Národního technického muzea v Praze*.

15 KREPS, Miloš: *Soupis železných hutí a hamrů na Moravě a v Slezsku v období feudalismu*. Praha: Národní technické muzeum v Praze, 1968.

16 Hofmann, Gustav. *Soupis železných hutí a hamrů v Čechách v období feudalismu*. Praha: Národní technické muzeum, 1964. 121 s., [2] l. obr. příl. *Rozpravy Národního technického muzea v Praze*. Populárně-vědecká řada; 14.

17 Kreps, Miloš. *Železářství na Žďársku: [1350-1886]*. 1. vyd. Brno: Blok, 1970. 211 s., [20] s. obr. příl.

18 STRÁNSKÝ Karel a STRÁNSKÝ Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy*. In: *Slévárenství* 55. 2007. č. 2-3 a č. 4.

věnoval přímo přibyslavským městským knihám¹⁹ a hamerníkům a hamrům na přibyslavsku²⁰.

Okrajově přibližují také historii města Přibyslavi, k čemuž mi pomohla kronika města²¹ od F. Půži, dále příspěvky ve sborníku Přibyslav: sborník příspěvků k dějinám města²² a v neposlední řadě rovněž popis města v šestém svazku encyklopedického díla K. Kučí²³.

Základní představení stěžejních publikací zakončím literaturou, která mě vedla správným směrem při zpracování edice²⁴ a usnadňovala mi čtení paleografických textů²⁵.

2.3 Zhodnocení

V této kapitole jsem chtěla zdůraznit zejména prameny a literaturu, které jsem využívala nejčastěji. Ostatní dílčí literaturu uvádím v konkrétních případech v průběhu celé práce v poznámkovém aparátu a také v závěrečném souhrnu použitých pramenů a literatury. Téma hutnictví je zpracováno detailně a obsáhle, ať už se jedná o technicky náročné popisy výroby nebo populárně naučné články pro širokou veřejnost. Na druhé straně v otázce hamrů jako takových, je situace poněkud horší. Přestože můžeme nahlédnout do soupisu hamrů na území České republiky a dozvědět se i něco o jejich základním fungování, zevrubnější charakteristika co do obchodování, financování nebo i života hamerníků chybí. Naopak omezený je výběr literatury pojednávající o historii města Přibyslavi. Kronika přibyslavská, regionálního amatérského historika F. Půži, je jistě obsáhlá a podrobně zpracovaná, nicméně byla sestavena již v roce 1914 a zejména v oblasti

¹⁹ ŘEZNÍČEK, Václav. *O přibyslavských knihách purkrechtních*. In: Časopis Muzea Království českého, LXVII. Praha, 1893. s. 614-619.

²⁰ ŘEZNÍČEK, Václav. *Zprávy o hamernících a hamrech Přibyslavských v XV. století*. In: Památky archeologické a mistopisné, XV. Praha. s. 157-164 (dále jen *Zprávy o hamrech Přibyslavských*).

²¹ PŮŽA, František. *Kronika přibyslavská*. V Přibyslavi: Společenstvo různých živností, 1914.

²² MACEK, Ladislav, ROUS, Pavel a ČORNEJ, Petr. *Přibyslav: sborník příspěvků k dějinám města vydaný u příležitosti 570 let úmrtí Jana Žižky*. [Přibyslav]: Městský úřad v Přibyslavi, 1994. 60 s., [3] s. fot.

²³ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 6 sv. ISBN 80-7277-040-3.

²⁴ PRAŽÁK, Jiří, HOFFMANN, František, KEJŘ, Jiří, ZACHOVÁ, Irena. *Zásady popisu rukopisů*. Sborník Národního muzea: C XXVIII. 1983. DAÑHELKA, Jiří.: *Směrnice pro vydávání starších českých textů*. Husitský Tábor 8, 1985, s. 285-301.

²⁵ KAŠPAR, Jaroslav. *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím*. Sv. 1, Textová část. 3. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského, 1987. PÁTKOVÁ, Hana. *Album pozdně středověkého písma. Svazek XII/3., Východní Čechy. Kniha pamětní města Přibyslavi 1441-1600 = Album scripturae medii aevi posterioris. Volumen XII/3., Bohemia orientalis. Liber memorabilium civitatis Pribislaviensis 1441-1600*. Vyd. 1. Dolní Břežany: Scriptorium, 2013. 16 s. ISBN 978-80-87271-54-4.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, KAŠPAR, Jaroslav a EBELOVÁ, Ivana. *Paleografická čítanka*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 2 sv. ISBN 80-246-0049-8.

nejstarších dějin vychází jeho výklad z údajů obsažených v podvržené Paměti přibyslavské. Nelze se tedy na jeho popis událostí týkajících se vzniku města plnohodnotně spolehnout. Od vydání Půžovi kroniky vyšel pouze již výše zmiňovaný Sborník příspěvků k historii města a slabá brožura²⁶ krátce přibližující dějiny a současnost města. V neposlední řadě je třeba poukázat na výzkum V. Řezníčka, který vytvořil ucelený přehled hamrů v okolí Přibyslavi s využitím záznamů z dotčených městských knih. Ve svém pojednání řadí zápisy o hamrech za sebou chronologicky (tedy dle první zmínky o nich), reprodukuje konkrétní záznamy, ale některé zkracuje nebo úplně vynechává. Čtenáři se dostává zajímavé kompendium o daném tématu, ze kterého vycházel při sepisování kroniky i již zmiňovaný F. Půža. Při zpracovávání edice jsem se setkala s některými nesrovnalostmi, které V. Řezníček uvádí a v průběhu práce je postupně vyznačuji a uvádím na pravou míru.

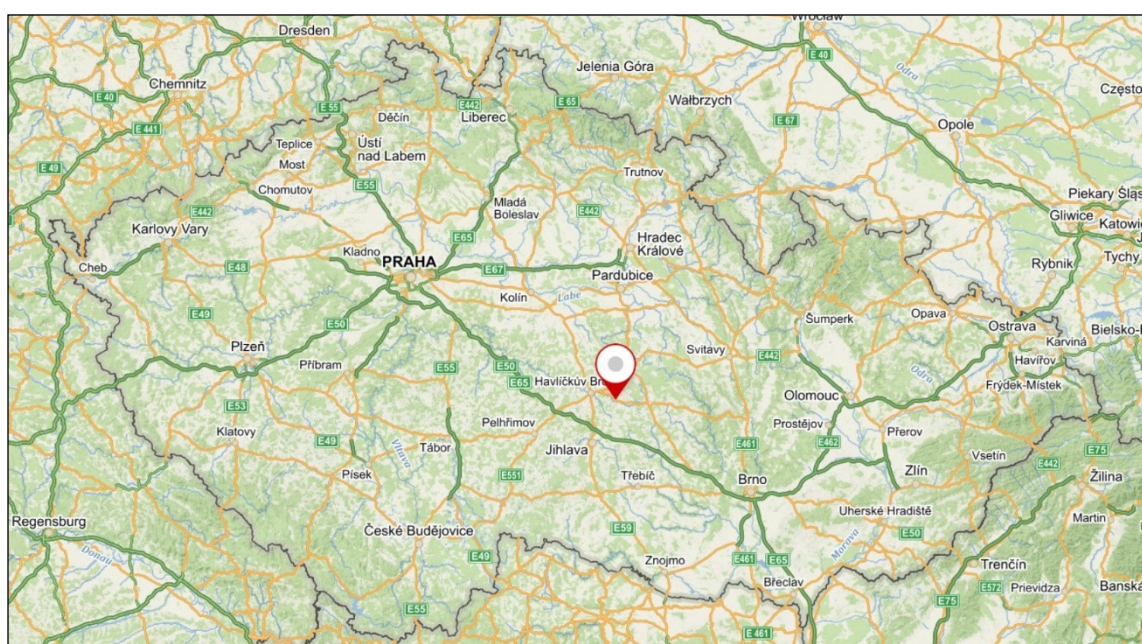
²⁶ MARKOVÁ, Lucie. *Přibyslav*. Vyd. 1. Praha: Elmar, 2008. 142 s. Za humny. ISBN 978-80-904192-0-9.

3 Středověká Přibyslav a hamernictví

V následujících třech podkapitolách se nejprve zabývám krátkým přiblížením historie města Přibyslavi, následně obecným popisem hamernictví, a nakonec historií hamernictví na Přibyslavsku, se zaměřením na hamry zmiňované v městské knize.

3.1 Město Přibyslav

„Na strmém návrší, pozvolna se táhnoucím severním směrem, vysoko nad řekou Sázavou se rozkládá město Přibyslav, jehož historické základy lze hledat v dobách, vzdálených od naší současnosti již více než osm století.“ – takto uvádí Přibyslav L. Macek ve sborníku příspěvků k dějinám města Přibyslavi.²⁷

Obr. 1 – Lokalizace města Přibyslav

3.1.1 Stručné dějiny města Přibyslavi

Region současného Přibyslavska se již ve 13. století stal po Jihlavě druhým nejdůležitějším nalezištěm stříbra v českých zemích. Nejprve se však jednalo zřejmě o osadu kolem tehdejšího přibyslavského hradu, sídlo městského typu vzniklo asi až v poslední třetině 13. století. První doložená písemná zmínka o Přibyslavi pochází z roku 1257, kdy je obec jmenována jako „Priemezlaves“ v listině²⁸ jejího tehdejšího majitele Smila z Lichtenburka v souvislosti s darováním desátků z jeho stříbrných dolů v okolí Brodu, Bělé,

²⁷ MACEK, Ladislav, ROUS, Pavel a ČORNEJ, Petr. *Přibyslav: sborník příspěvků k dějinám města vydaný u příležitosti 570 let úmrtí Jana Žižky*. Přibyslav: Městský úřad v Přibyslavi, 1994. s. 6.

²⁸ Tato listina je uložena v Moravském zemském archivu v Brně, fond Cisterciáci Žďár (1222-1771). Dostupné z Monasterium.net. sign. 1257 XI 05.

Šlapánova a Přibyslavi třem cisterciáckým klášterům (v Sedlci, v Mnichově Hradišti a ve Žďáře nad Sázavou)²⁹.

Za zakladatele Přibyslavi a původce jména města byl dlouho považován moravský velmož Přibyslav z Křižanova, který je ve zprávě z roku 1238 uváděn jako kastelán hradu Veveří³⁰. Věrohodné důkazy o tomto však nejsou známy a modernější historiografie spojuje vznik a název osady a později města Přibyslavi s kolonizační činností Přibyslava z Polné.³¹ V pramenech se můžeme setkat s mnoha podobami pojmenování města (od prvotního Priemezlaves³² přes Przibislaw, Przibislaui, Przibyslav, Przibislaw, Przibislau³³, Primislau (Přibyslav)³⁴, než se ustálil dnešní název Přibyslav.

Těžba stříbra³⁵, významná pro celý region, byla v době husitských válek (1420–1434) i v letech následujících utlumena a později na dlouhé desítky let zcela přerušena. Pokusy o její obnovení v 16. - 18. století i později nevedly k očekávaným výsledkům, avšak dolování stříbra bylo v průběhu 14. a 15. století poměrně úspěšně nahrazeno těžbou a hutním zpracováním železa.³⁶ S touto změnou pak souvisí rozkvět hamernického řemesla (popisováno detailněji v následující kapitole) trávající téměř tři století, a to zhruba od poloviny 15. století až do 18. století, kdy byl přerušen zavedením nových technologií do zpracování železné rudy.³⁷

V průběhu časů byla Přibyslav poznamenána mnoha změnami, ať už jde o střídání majitelů, dopad různých válečných konfliktů nebo vypořádání se s nejednou katastrofou v podobě velkého požáru (zejména v letech 1767 a 1775) či epidemií hladomoru (70. léta

²⁹ MACEK, Ladislav, ROUS, Pavel a ČORNEJ, Petr. *Přibyslav: sborník příspěvků k dějinám města* vydaný u příležitosti 570 let úmrtí Jana Žižky. Přibyslav: Městský úřad v Přibyslavi, 1994. s. 10-14. Srov. Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, Bd. 3. Ed. Antonín Boček. Olomouc 1841, č. CCLIX, s. 248-249.

³⁰ SEDLAČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. díl 12, Časlavsko. Praha, 1900. s. 165; Srov. PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách*. Díl 3 (M–Ř). Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1951. s. 474.

³¹ MACEK, Ladislav, ROUS, Pavel a ČORNEJ, Petr. *Přibyslav: sborník příspěvků k dějinám města* vydaný u příležitosti 570 let úmrtí Jana Žižky. Přibyslav: Městský úřad v Přibyslavi, 1994. s. 12

³² Název uveden v listině Smila z Lichtenburka.

³³ Pojmenování města dokládá zápis ve Stablním katastru. In: *Ústřední archiv zeměměřictví a katastru* [online]. Indikační skica: CAS457018380. [cit. 21.04.2018].

Dostupné z http://archivnimapy.cuzk.cz/skici/skici/CAS/CAS457018380/CAS457018380_index.html.

³⁴ Pojmenování města potvrzuje 3. vojenské mapování. In: *Ústřední archiv zeměměřictví a katastru* [online]. [cit. 21.04.2018]. Dostupné z http://archivnimapy.cuzk.cz/topo3v25/4155/4155-016_index.html.

³⁵ V oblasti Českomoravské vrchoviny objevili ložiska stříbrné rudy právě Lichtenberkové. Zasloužili se o zkvalitnění těžby, a tudíž i větší výnosnosti pozvaním těžbyznalých řemeslníků zejména z německých zemí.

³⁶ Historie města. In: *Přibyslav Oficiální web města* [online]. 2007. [cit. 12.12.2017]. Dostupné z: <http://www.pribyslav.cz/historie-mesta/d-56640>.

³⁷ MACEK, Ladislav, ROUS, Pavel a ČORNEJ, Petr. *Přibyslav: sborník příspěvků k dějinám města* vydaný u příležitosti 570 let úmrtí Jana Žižky. Přibyslav: Městský úřad v Přibyslavi, 1994. s. 19-20.

18. století) a cholery (v roce 1836). Mezi významné historické milníky patří zejména následující události³⁸:

- Po smrti již zmiňovaného prvního doloženého majitele Smila z Lichtenburka, získal Přibyslav jeho bratr Častolov, poté jeho syn Jindřich z Přibyslavi a následně pak na přelomu 13. a 14. století Jindřichův syn Hynek z Přibyslavi. Na konci 14. století vládu nad panstvím převzal Čeněk z Ronova³⁹.

- V roce 1424 město dobyli husité (již bez Jana Žižky ve svém čele, který nedávno před tím zemřel u nedaleké vsi dnes zvané Žižkovo Pole) a přibyslavský hrad pak používali jako opevněnou základnu pro výpady na Moravu. Moc nad městem ztratili až s koncem husitských válek po bitvě u Lipan. Hrad byl boji tak poničen, že v následujících desetiletích postupně zanikl⁴⁰ a do dnešních dob po něm nezůstaly žádné archeologické pozůstatky. Existují i pochybnosti, zda se tam vůbec nacházel.

- Moc nad městem ztratili husité po bitvě u Lipan (roku 1434) a panství poté Ronovci přenechali svému příbuznému Hynku Ptáčkovi z Pirkštejna a z Polné. Po jeho smrti spravoval panství Viktorín z Poděbrad (též zvaný Viktorín Minstenberský či Viktorín z Kunštátu), který ale prodal město svému synovci Janu Bočkovi z Kunštátu. Rod z Kunštátu pak panství spravoval až do roku 1515, kdy je na čas převzal Mikuláš mladší Trčka z Lípy a později odkoupil jeho bratr Burian Trčka z Lípy.

- Dalším majitelem polensko-přibyslavského panství pak byl Karel z Valdštejna a následně ho vyženil bohatý Zachariáš z Hradce.

- V roce 1597 získali město a jeho okolí Žejdlicové ze Šenfeldu. V období po bitvě na Bílé hoře (1620) byl před soud postaven také majitel přibyslavského panství, Rudolf Žejdlic ze Šenfeldu a jeho majetky byly zkonfiskovány ve prospěch královské koruny a on sám zemřel ve vězení. Následně bylo panství pod cenou prodáno kardinálovi Františkovi z Ditrichštejna, který spustil vlnu násilné rekatolizace poddaných.

³⁸ MARKOVÁ, Lucie. *Přibyslav*. Praha, Havlíčkův Brod: Elmar, 2008. s. 8-25.

³⁹ Právě Čeněk z Ronova a jeho bratr Zdeněk potvrdili nedalekému žďárskému klášteru roku 1357 konfirmaci rozsáhlého lesa s železnými doly (jde o jeden z mála případů, kdy v této době církev sama zasahovala do středověkého železářství). CDM IX, č. 60, s. 46; srov. CDM IV., č. 215, s. 282.

⁴⁰ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 6 sv. ISBN 80-7277-040-3. s. 211.

○ Během třicetileté války město napadli Švédové a vyžádali si výpalné, nakonec však město v roce 1645 v podstatě celé vyhořelo a po válce bylo z velké části zdevastované. Majiteli města byli v té době kníže Maxmilián a poté František Josef z Ditrichštejna. Knížata z tohoto rodu spravovala panství až do 19. století, a to i přes zrušení patrimoniálního zřízení. Poslední kníže Josef zemřel až v roce 1858 a dědičkami se staly jeho čtyři dcery. Následně získala panství Klotilda, manželka hraběte Eduarda Clam-Gallase, která zemřela v roce 1899 a po její smrti panství získaly její dcery Eduardina a Klotilda.⁴¹

○ Stejně jako některá jiná města, která se snažila vymanit z poddanství a získat větší svobody vůči své vrchnosti, získala Přibyslav v roce 1802 statut municipálního neboli ochranného, města s trhy.⁴² Za zmínku stojí také změny, které se ve městě odehrály v 2. polovině 19. století především v oblasti správy. Od roku 1849 získaly obce novou Stadionovou ústavou právo volit své zástupce a samostatně spravovat své záležitosti⁴³, což ovlivnilo i Přibyslav, kde se v červenci 1850 konala první volna obecního výboru.⁴⁴ Existující přibyslavský magistrát předal veškerou politickou agendu v lednu 1850 okresnímu hejtmanství v Německém (dnešním Havlíčkově) Brodě.⁴⁵ Důležitým počinem pro význam města bylo zřízení okresního soudu, který zde působil od roku 1850 až do 1. února 1949.⁴⁶ Zemským zákonem z roku 1864 byla aktivována okresní samospráva a v Přibyslavi tak mohlo v následujícím roce vzniknout osmnáctičlenné okresní zastupitelstvo. V období 1855 až 1868 se Přibyslav stala sídlem okresního politického úřadu, ten však byl v roce 1868 zrušen a Přibyslav spadala pod okresní hejtmanství v Polné, zde zůstala až do roku 1884, kdy byla začleněna k Chotěboři⁴⁷.

41 ZAORALOVÁ, Marie. Velkostatek Polná-Přibyslav a Pohled, jeho historický a správní vývoj a dějiny jeho archivu. In: Sborník archivních prací. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR Roč. 27, č. 1 (1977), s. 150

42 KUČA, Karel. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 6 sv. ISBN 80-7277-040-3. s. 209.

43 HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. [2. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5. s. 298.

44 SOKA Havlíčkův Brod, fond AMP, Liber memorabilium, 1836-1950.

45 PŮŽA, František. Kronika Přibyslavská. s. 194; Srov. MACEK, Ladislav. Přehled územně-správního vývoje okresu Havlíčkův Brod od roku 1850. In: Havlíčkobrodsko 8: vlastivědný sborník. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny, 1971. s. 1-44.

46 Tamtéž

47 KUČA, Karel. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 6 sv. ISBN 80-7277-040-3. s. 209.

- Prosperitu a rozvoj města na počátku 20. století ovlivnily obě světové války a později i znárodnění průmyslových podniků.

3.2 Hamernictví

Označení "hamr" a "hamerník" jsou poměrně široké pojmy související s historickým způsobem zpracování surového železa. Termíny jsou odvozeny z německého „Hammer“, tedy kladivo, a v závislosti na věcném a časovém kontextu se může jejich význam odlišovat.⁴⁸

V následující podkapitole je uveden stručný popis procesu tzv. zkujňování, jehož pochopení je důležité pro správné porozumění funkci a významu samotných hamrů a hamerníků, jejichž popisu se věnuji v návazných podkapitolách.

3.2.1 Zkujňování – Kontext procesu zpracování železa

Základním krokem středověkého zpracování surové železné rudy bylo její tavení za účelem získání železa ve formě polotovaru, který bylo možné dále zpracovávat. Problémem všech taveb byla ovšem kvalita výsledného materiálu, protože s ohledem na používanou technologii byla vytavená tzv. hrouda velice nečistá – obsahovala strusku a nedocházelo k vytěsnění všeho uhlíku. Ruda se tedy obvykle tavila dvakrát, povrchově se očistila od strusky a pak se dále zpracovávala tak, že se železná hrouda nahřála ve speciální peci (tzv. vyhřívače) a následně se z ní opakovanými údery velkým kladivem vytlačovala struska a železo se tak zkujňovalo. Bez podobné úpravy se vytavené železo nedalo dále kovářsky zpracovávat.⁴⁹

Pro zkujňování bylo používáno právě hamrů a z výše uvedeného popisu je zřejmé, že hamry a hamernictví byly ve středověku nedílnou součástí technologie zpracování železa.

3.2.2 Hamr

Pojem hamr označuje primárně kovací (zkujňovací) stroj, fungující na principu mechanicky poháněného velkého kladiva, který dnes označujeme jako kruhoběžný padací

⁴⁸ VONDRUŠKOVÁ, Alena a VONDRUŠKA, Vlastimil. *Řemesla a výroba*. Praha: Vyšehrad, 2015. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-634-5. s. 76.

⁴⁹ PLEINER, Radomír, KOŘAN, Jan, KUČERA, Matúš a VOZÁR, Jozef. *Dějiny hutnictví železa v Československu*. Praha: Academia, 1984. s. 72-74. Srov. VONDRUŠKOVÁ, Alena a VONDRUŠKA, Vlastimil. *Řemesla a výroba*. Praha: Vyšehrad, 2015. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-634-5. s. 76.

buchar. Pohon těchto kovacích strojů byl zajišťován velkým vodním kolem, které otáčelo hřídelí s tzv. palci.⁵⁰

V českém železářství se s hamrem setkáváme od 1. poloviny 14. století⁵¹, kdy se začalo vodní síly používat k pohonu pecních měchů, a právě těchto kovacích bucharů. Zavedení tohoto mechanismu bylo tak významnou změnou v procesu výroby železa, že se označení hamr přeneslo také na celou hut' a stalo se jejím souhrnným pojmenováním po celé 15. a 16. století. Později, po zavedení vysokých pecí a změně výrobní technologie, se název hamr používal již pouze pro tu část hutě (konkrétní hutní budovu), ve které se vysokopecní surové železo zkujňovalo ve výhních a kovalo se na hutní polotovary. Tyto tzv. hutní hamry měly vlastně funkci dnešní ocelárny a existovaly na našem území po dobu delší než 600 let, přičemž jejich zánik přišel teprve s nástupem moderních železářských technologií v druhé polovině 19. století⁵².

Vedle těchto hutních hamrů existovaly také tzv. nářad'ové hamry, které pracovaly již s kujným železem a zabývaly se specializovanou výrobou, například plechhamry, dráthamry nebo cánhamry (produkující mj. materiál k výrobě hřebíků). Těchto typů hamrů, fungujících jako velké mechanizované dílny stojící na pomezí tradičního kovářského řemesla a tovární výroby, pracovalo v Čechách ještě začátkem 20. století mnoho desítek. S rozvojem průmyslu pak rychle mizely a výroba v posledních z nich se natrvalo zastavila v 50., případně 60. letech 20. století. V současnosti je v Česku několik hamrů zpřístupněno jako technické památky, z nichž nejvýznamnější je vodní hamr v Dobřívě, který má dokonce statut národní technické památky.⁵³

Na obrázku níže je ukázka jednoho ze dvou hlavních hamrů (kovacích strojů) horního hamru (budovy) právě v Dobřívě. Na hřídeli vzadu je vidět hnací kolo, po otevření kladky

⁵⁰ KOŘAN, Jan. *K vývoji českého železářského názvosloví*. In: *Z dějin hutnictví 4*. Praha: Národní technické muzeum, 1987. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. s. 28-29. Srov. VONDRUŠKOVÁ, Alena a VONDRUŠKA, Vlastimil. *Řemesla a výroba*. Praha: Vyšehrad, 2015. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-634-5. s. 70-75.

⁵¹ Eduard Maur v článku *K úloze církve v českém středověkém železářství* podotýká, že právě na počátku zakládání nových hamrů bylo pro toto technické zařízení, kde se vyrábělo železo, primárně užíváno názvu „hut“ (lat. gaza). Ekvivalent „hamr“ (lat. Malleus) najdeme v pramenech až později. Současně se začínají objevovat také označení jako malleator, hamermistr, hamersmid nebo hamerník pro držitele hamrů případně i pracovníky v nich.

⁵² KOŘAN, Jan. *K vývoji českého železářského názvosloví*. In: *Z dějin hutnictví 4*. Praha: Národní technické muzeum, 1987. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. s. 28-29.

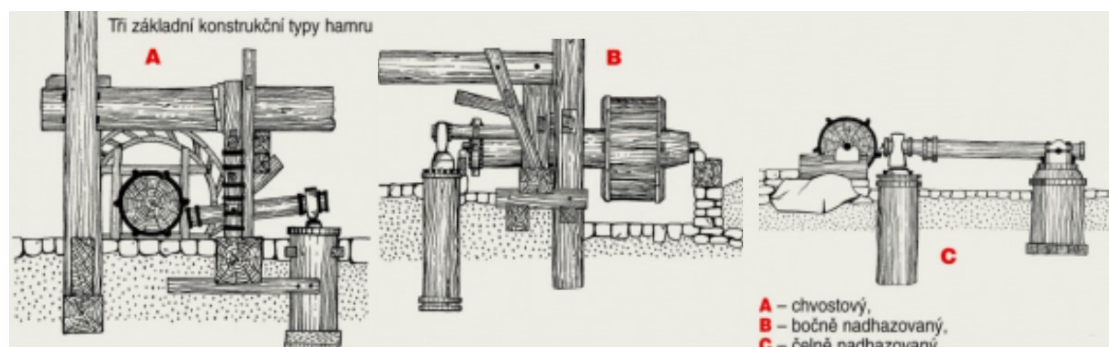
⁵³ RASL, Zdeněk a LABOUTKOVÁ, Irena. *Přehled dějin českého hutnictví*. Praha: Národní technické muzeum, 2014. Práce z dějin techniky a přírodních věd. ISBN 978-80-7037-246-3. s. 161-162.

voda kolo roztočí a čtyři patky na hřídeli zvedají kladivo hamru nahoru a o trám nad ním se zvýší síla úderu na kovadlinu. Takový hamr tloukl rychlostí až 60 úderů za minutu.⁵⁴

Obr. 2 – Fotografie hlavního kovacího stroje vodního hamru Dobřív

Následující obrázek pak znázorňuje tři základní konstrukční typy hamru – použití konkrétního typu záviselo především na možnostech přívodu vody na hnací kolo v rámci polohy daného hamru.⁵⁵

Obr. 3 - Tři základní konstrukční typy hamru

⁵⁴ *Horní hamr Dobřív*. 2016. [online]. [cit. 21. 03. 2018]. Dostupné z <http://brdolog.blog.cz/1609/horni-hamr-dobriv>.

⁵⁵ HNÍZDIL, Pavel. *Vodní hamr v Dobříví aneb trocha historie*. 2008. In. *Český kutil* [online]. [cit. 21. 03. 2018]. Dostupné z <http://www.ceskykutil.cz/tvorime/stara-remesla-a-tradice/vodni-hamr-v-dobriv-i-aneb-trocha-historie>.

3.2.3 Hamerníci

Přestože hamr známe jako mechanické zařízení stručně popsané v předchozí kapitole, vždy tomu tak nebylo. Na počátku své profese hamerníci cestovali i s rodinou po kraji s malým povozem a základním způsobem manuálního kutí nahřátého kovu (tedy ručními údery větším kladivem) zpracovávali zásoby starého železa. Protože ale pracovali s otevřeným ohněm, z čehož měli lidé ve středověku oprávněné obavy, byla jejich tábořiště umístěna poměrně daleko od vsí. Fyzicky i celkovým způsobem života se tedy jednalo o poměrně těžké živobytí.⁵⁶

S nástupem mechanických hamrů pak pojem hamerník mohl označovat jak majitele hamru, potažmo hutě, jakožto výrobního podniku, tak i dělníka obsluhujícího samotný kovací stroj. Majiteli hamrů mohli být poddaní, měšťané nebo příslušníci šlechty, ale v každém případě musel mít držitel hamru dostatečné finanční prostředky na pořízení hamru a dále na jeho udržení v provozu. V období od poloviny 14. století do konce 16. století byla většina tuzemských hamrů v držení hamerních mistrů, tj. techniků, kteří rozuměli výrobnímu procesu i provozu hamru a mohli jej tedy kompetentně řídit. Hamernická profese často zůstávala v rodině a dědila se z otce na syna. Nebylo nijak neobvyklé, že hamr byl v držení několika (často dvou až čtyř) hamerních mistrů právě z jedné rodiny. Můžeme se setkat i s přenesením jména majitele na celý hamr (např. hamr Fiklov nebo Frendlov).⁵⁷

V obou případech byli hamerníci nezbytnou profesí pro středověké zpracování železa a často tak požívali nemalých výhod a privilegií.

3.2.4 Postavení a práva hamerníků

V období 14. a 15. století bylo hutnictví železa svobodnou živností, které vrchnost nesměla klást překážky a platila pro ni ustanovení dle horního zákoníku Václava II. *Ius regale montanorum*. Ještě v první polovině 16. století byli hutníci a hamerníci z hlediska zemského zřízení svobodnými lidmi, avšak v rámci *Narovnání se stavy* v roce 1534 a znovu pak v roce 1575 české stavy přijaly zásadu, že hutníci jsou poddanými vrchnosti, na jejímž pozemku huť stojí. V některých oblastech však přetrvává významné postavení *Ius*

⁵⁶ *Hamernictví*. In: Stará řemesla [online]. [cit. 05.12.2007]. Dostupné z <http://stararemesla.mypage.cz/thema/remesla-zpracovavajici-kovy/hamernictvi>.

⁵⁷ PLEINER, Radomír, KOŘAN, Jan, KUČERA, Matuš a VOZÁR, Jozef. *Dějiny hutnictví železa v Československu*. Praha: Academia, 1984. s. 85.

regale montanorum až do 19. století. V zemích Koruny české ztratil definitivně svou platnost až v roce 1854, kdy byl vydán nový rakouský horní zákoník.⁵⁸

Práva a povinnosti hamerníků speciálně na Příbyslavsku pak řeší Hamerní řád Viktorina Münsterberského, který popisují v následující kapitole, věnované již přímo vývoji hamernictví na Příbyslavsku.

Ius regale montanorum

Hutnictví obecně patřilo do sféry horního řádu (stejně jako hornictví), protože hutě zpracovávaly železnou rudu. Zásady těchto horních řádů platily proto jak na dolování, tak na zpracování vytěžené nerostné suroviny – v případě hamrů/hutí tedy železné rudy. Na přelomu 13. a 14. století vydal Václav II. horní zákon, zvaný někdy *Constitutions iuris metallici* (soustava horního práva) nebo přesněji *Ius regale montanorum*. Jde o výjimečný zákon, který postihoval všechny stránky báňského podnikání od ochrany horníků a dělníků přes vymezení práva a povinností krále i pozemkové vrchnosti, na jejíž půdě se dolovalo. Zákon stanovoval tyto základní principy⁵⁹:

1. Na území nedotčeném důlní činností bylo dovoleno kutat a dolovat a majitel pozemku to musel trpět.
2. U hamrů bylo povoleno zřizovat vlastní krčmu, mlýn apod. Například Jinecké hutě se v roce 1390 povoloval rybolov ve vymezeném úseku řeky a vlastnictví hospody, pekařství, řeznictví, krejčovství a kovářství.
3. Ke každému hamru musel majitel pozemku propůjčit louku „velkou na dostřel luku“ pro zajištění krmiva pro dobytek a dále pak obvykle i menší pole.
4. Hamerníci dostávali zadarmo stavební dřevo, avšak dřevo na uhlí, které bylo pro hamry jednou z podmínek jejich existence, bylo již poskytováno za peníze.
5. Pozemkový majitel musel dát k dispozici svoje cesty a musel povolit zřízení cest nových, pokud byly z provozních důvodů nutné.
6. Pozemek pro výstavbu hutě si musel její majitel od pozemkového majitele koupit a teoreticky pak neměl platit žádnou rentu. Někdy pak ovšem pozemkový majitel

⁵⁸ VONDRUŠKOVÁ, Alena a VONDRUŠKA, Vlastimil. *Řemesla a výroba*. Praha: Vyšehrad, 2015. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-634-5. s. 72-75.

⁵⁹ PLEINER, Radomír, KOŘAN, Jan, KUČERA, Matuš a VOZÁR, Jozef. *Dějiny hutnictví železa v Československu*. Praha: Academia, 1984. s. 82; srov. JANGL, Ladislav. *České horní právo a baňská historie: metodika báňsko-historického výzkumu*. Praha: Národní technické muzeum, 2009. Práce z dějin techniky a přírodních věd; sv. 21. s. 150-187. ISBN 978-80-7037-188-6.

určitou „činži“ z huti vyžadoval, což bylo často předmětem sporů, které řešila královská komora.

7. Pozemkový majitel neměl na horníky/hamerníky žádné právo. Ti měli volnost pohybu a ze svých nemovitostí neplatili žádné vrchnostenské dávky. Podléhali královu soudu nebo soudu toho, koho král určil.

Narovnání se stavy

Sedmý bod výše uvedeného seznamu základních principů platil až do vydání tzv. *Narovnání se stavy* v roce 1534 Ferdinandem I. a rozšířené jeho synem Maxmiliánem II. v roce 1575, které stanovilo, že horníci a hutníci jsou poddanými vrchnosti, na jejichž pozemcích jsou doly nebo hutě umístěny, a také od té doby podléhali patrimoniálním soudům (soudnictví vykonávané pozemkovou vrchností). Majitel panství ale neměl právo udělat z nich nevolníky, výslovně jim zůstala svoboda pohybu a právo nakládat se svým majetkem. Tato ustanovení platila nejen pro majitele hamrů a jejich rodiny, ale také pro dělníky.⁶⁰

3.3 Vývoj hamernictví na Příbyslavsku

V horním povodí řeky Sázavy, kde byl ve středověku k dispozici dostatek železných rud, hlubokých lesů poskytujících možnost výroby jakostního dřevěného uhlí a přiměřeně silných vodních zdrojů pro pohon hamerských kladiv a měchů do hutnických pecí, vznikají první železářské hamry již na přelomu 14. a 15. století. Těžba a hutnické zpracování železných rud se v tomto kraji začaly rozvíjet právě během 14. století, kdy zde klesaly a postupně i zanikly těžba a hutnické zpracování olovnato-stříbrných rud. Hamry na řece Sázavě a jejích pravostranných přítocích svými osudy poznamenávaly tento kraj až téměř do konce 19. století.⁶¹

Konkrétně oblast Příbyslavska byla územím, kde se v době předhusitské prolínala těžba železné rudy s dolováním stříbra a je možné předpokládat, že investice měšťanstva okolních měst do železářství doložené ve 14. a 15. století, byly výsledkem hledání náhrady za právě onu pohasínající těžbu stříbra. Kumulace hamrů v této oblasti, jaká neměla v té době v rámci jednoho feudálního panství v Čechách obdoby, byla tak velká, že byla

⁶⁰ PLEINER, Radomír, KOŘAN, Jan, KUČERA, Matuš a VOZÁR, Jozef. *Dějiny hutnictví železa v Československu*. Praha: Academia, 1984. s. 82-83.

⁶¹ STRÁNSKÝ Karel a STRÁNSKÝ Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy I*. In. Slévárenství 55. 2007. č. 4. s. 138.

pravděpodobně hlavním důvodem vzniku zvláštního hamernického soudu v Příbyslavi.⁶² V průběhu 16. století se majiteli mnohých příbyslavských hamrů stávali kosaři a srpaři, kteří své zboží úspěšně dodávali až do Norimberku, a i díky tomu můžeme toto období považovat na jedno z nejúspěšnějších. Poté už následoval jen pomalý útlum železářské výroby zapříčiněný zastaralými výrobními metodami. Jednotlivé hamry zanikají nebo se v lepším případě modernizují a místo dýmaček jsou zaváděny vysoké pece (v 18. století existuje vysoká pec v Ransku a Polničce)⁶³.

Hamernický soud v Příbyslavi

Usnesení rady a obce města Příbyslavi ze 14. ledna 1441 mimo jiné určovalo kompetenci příbyslavského hamernického soudu. Měly se před ním řešit spory hamerníků s uhlíři a s dělníky a dále před ním měly probíhat tzv. trhy o hamry a jiný majetek mezi hamerníky usedlími na příbyslavském a ronovském panství.⁶⁴ Pravomoc tohoto soudu tedy byla poměrně rozsáhlá a už samotná existence specializovaného hamernického soudu ukazovala na dobový význam hamernictví v této oblasti.

Příbyslavské městské knihy

Příbyslavské městské knihy⁶⁵ jsou dochovány od roku 1441 při městském soudu v Příbyslavi. V. Řezníček, který se studiem příbyslavských, dle jeho označení purkrechtních, knih zabýval, je shledává jako jednu z nejzajímavějších písemných památek vypovídajících o poměrech na menším venkovském poddanském městě⁶⁶. Knihy mají deset svazků zahrnující období od roku 1441 do 18. století, kam spadají zápisy a záznamy z poslední desáté knihy. První kniha obsahuje směsici různých zápisů o místních prodejkách, nákupech, okolních hamrech a dalších záležitostech týkajících se města (jako například informace o započatí stavby věže)⁶⁷. Do knih měly být prováděny zápisy právní povahy mezi mistry hamerníky, o jednotlivých hamrech příbyslavsko-ronovského dílu polenského panství, o jejich provozu a veškerých majetkových změnách. Byly tam vkládány nejen koupě

⁶² MAUR, Eduard. *K postavení hamerníků na Příbyslavsku a Žďársku v 15. století*. In: Z dějin hutnictví. Praha: Národní technické muzeum, 1987. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. ISSN 0139-9810. s. 18.

⁶³ KOŘAN, Jan. *Staré české železářství*. Praha: Práce, 1946. 254 s. Dějiny práce; sv. 1. s. 236-237.

⁶⁴ Tamtéž. s. 17-19.

⁶⁵ Zmínku o knize pamětní příbyslavské od 1441-1597 a knize příbyslavské z r. 1487 uvádí Václav Vojtíšek ve své stati *O studiu městských knih českých*, Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 408. Vidíme zde nesoulad v dataci druhé knihy. V. Vojtíšek uvádí druhou knihu k roku 1487, což je sice první zápis, nikoli zápis nejstarší. Stejně tak i horní hranice let určená k roku 1497 neodpovídá faktickému časovému rozsahu a dochází tak k rozporu mezi datováním v názvu práce a skutečností.

⁶⁶ ŘEZNÍČEK, Václav. *O příbyslavských knihách purkrechtních*. In: Časopis Muzea Království českého, LXVII. Praha, 1893. s. 614.

⁶⁷ Tamtéž. s. 615.

a prodeje hamrů na zmíněném území (jako např. Železné Horky, Ransko, Pořežín, Ronov), ale i záležitosti pěti hamrů, o něž se po léta vedl spor mezi ronovskou vrchností a žďárským klášteřem – šlo o hamry Fiklov, Najdek, Šlakhamr, Frendlov, Polnička. Tyto hamry vznikly na území tzv. Smilova újezdu, darovaném v polovině 13. století klášteru přibyslavskou vrchností, ale následně po oddělení ronovského dílu od přibyslavského panství se těchto hamrů neznámo kdy zmocnila přes protesty kláštera ronovská vrchnost, snad na základě původních donátorských práv. Podle výsledku rozhodčího řízení z roku 1409 měl majitel Ronova hamry vrátit zpět klášteru, není však jisté, zda k tomu vůbec došlo. Každopádně převody těchto hamrů mezi hamerníky jsou v pohusitské době evidovány právě v Přibyslavských knihách⁶⁸ (především v druhé knize, kterou níže edituji a v knize páté, jež V. Řezníček sám nazývá knihou hamernickou⁶⁹). V dalších knihách opět najdeme zápisy všeho druhu, především smlouvy o prodeji a převodu majetků, pamětní záznamy, svatební smlouvy nebo také prepisy majestátů. Svým obsahem náleží Přibyslavské městské knihy do skupiny tzv. pamětních knih⁷⁰.

Hamerní řád Viktorina Münsterberského

Hamerní řád Viktorina Münsterberského byl vydán v Opavě dne 9. listopadu 1480 s cílem povznesení přibyslavského železářského hutnictví, pokleslého během předchozích husitských válek, a také zajištění hospodářské stability a růstu celého panství a kraje. Řád je spojen se jménem Viktorina z Poděbrad a Kunštátu, kterému tehdy patřilo panství v Polné, Ronově a Přibyslavi. Na žádost obce přibyslavské a k ní náležejících hamerníků jeho prostřednictvím potvrdil a dále rozšířil této obci jejich starobylá hamernická privilegia.⁷¹

Naopak zavedení trojí soudní instance, kde první byl zvláštní hamernický soud v Přibyslavi, druhou instancí pak městský soud tamtéž, a instancí nejvyšší vrchnostenský soud v Polné, lze chápat jako snahu o právní připoutání hamernických mistrů pod svou svrchovanost (jelikož nejvyšší odvolací instancí byla právě vrchnost).⁷²

⁶⁸ MAUR, Eduard. *K postavení hamerníků na Přibyslavsku a Žďársku v 15. Století*. In: Z dějin hutnictví. Praha: Národní technické muzeum, 1987. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. ISSN 0139-9810. s. 16.

⁶⁹ ŘEZNÍČEK, Václav. *O přibyslavských knihách purkrechtních*. In: Časopis Muzea Království českého, LXVII. Praha, 1893. s. 617.

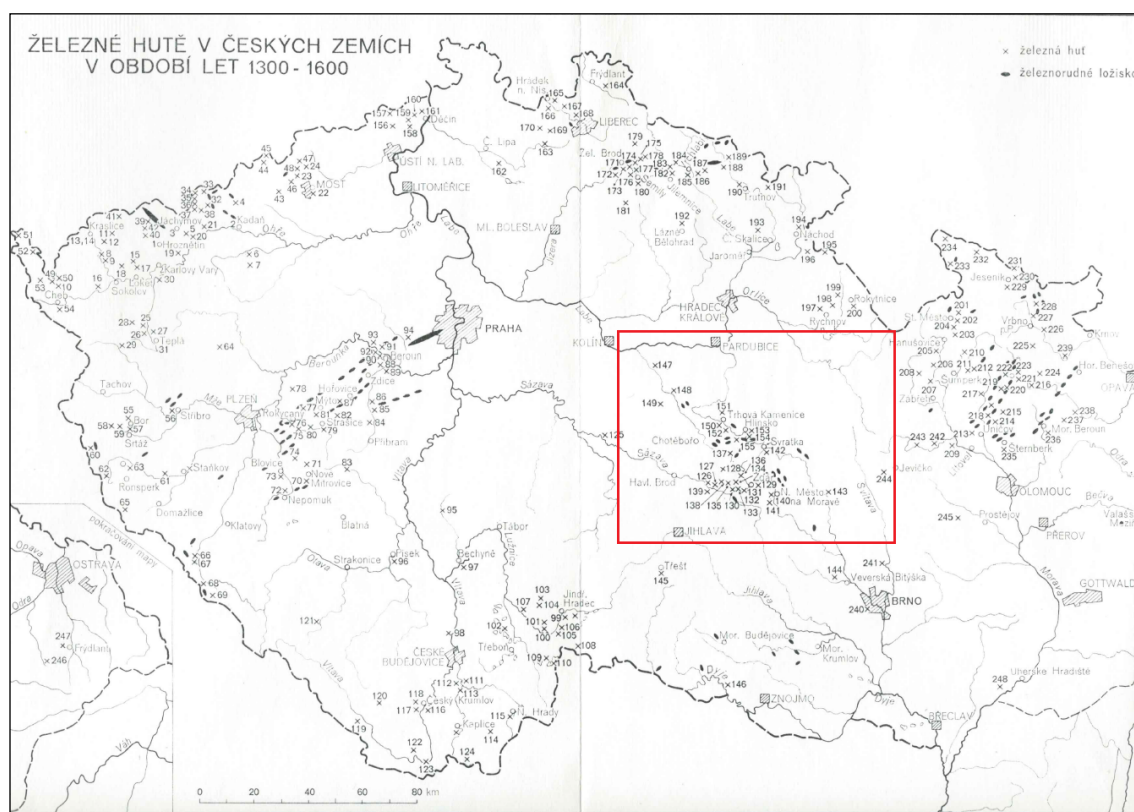
⁷⁰ Městské knihy lze rozdělit dle městské správy do čtyř skupin viz ŠEBÁNEK, Jindřich, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a FIALA, Zdeněk. *Česká diplomatika do roku 1848*. 2., nezměn. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1984. s. 170.

⁷¹ Již bylo vysvětleno v kapitole Prameny a literatura. Srov. STRÁNSKÝ, Karel a STRÁNSKÝ, Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy I*. In: Slévárství 55. 2007. č. 2-3. s. 138.

⁷² MAUR, Eduard. *K postavení hamerníků na Přibyslavsku a Žďársku v 15. Století*. In: Z dějin hutnictví. Praha: Národní technické muzeum, 1987. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. ISSN 0139-9810. s. 24.

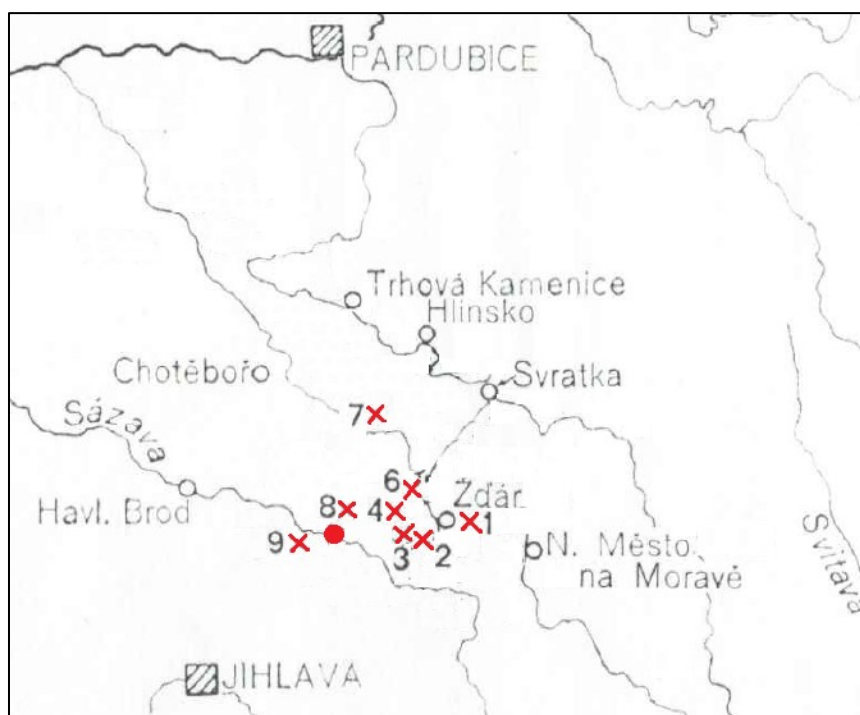
3.3.1 Přehled hutí a hamrů

Následující mapa⁷³ ilustruje rozložení železných hutí (hamrů) a železnorudných ložisek v českých zemích v období let 1300–1600. Upravený výřez na dalším obrázku se pak zaměřuje právě na oblast Příbyslavska a širšího okolí, přičemž jsou zobrazeny pouze ty hamry, o kterých jsou uvedeny záznamy ve zkoumané Příbyslavské městské knize. Legenda k této části mapy je uvedena v tabulce pod obrázkem.

Obr. 4 – Železné hutě v českých zemích v období let 1300 - 1600

⁷³ Mapa převzata k obrazové přílohy viz PLEINER, Radomír, KOŘAN, Jan, KUČERA, Matuš a VOZÁR, Jozef. Dějiny hutnictví železa v Československu. Praha: Academia, 1984.

Obr. 5 – Hamry na Přibyslavsku

Značka	Huť	První rok, kdy je huť připomínána
1	Frendlův hamr (Horní, Heršovský)	před polovinou 14. století
2	Fiklův hamr	před polovinou 14. století
3	Hamr Najdek	před polovinou 14. století
4	Šlakhamr hamr (Flexlínův)	před polovinou 14. století
6	Polnička	1366
7	Ransko (Staré Ransko)	1393
8	Pořežín	1482
9	Božejovský hamr	1484
-	Ronov Tento hamr není v originální mapě uveden. Nacházel se přibližně v místě označeném červeným kolečkem.	1493

3.3.2 Frendlův hamr (Horní, Heršovský)

K nejstarším hamrům, uváděným již k roku 1407, se v daném regionu řadí bývalý Frendlův hamr, který stával již na území Horních Hamrů a původně náležel také žďárskému klášteru. Jako první je na něm uváděn hamerník Heršo a v roce 1478 se na hamru setkáváme s hamernickým mistrem Zikmundem Frendlem, po němž se osada Horní Hamry dříve nazývala Frendlov. V roce 1485 prodává Frendl polovinu hamru hamerníku Řehořovi za 600

kop míšeňských⁷⁴. V hamru se pracovalo ještě v roce 1625, kdy Dorota, vdova po hamernickém mistru Bernardu Frendlovském, odkázala hamr s dvorem, mlýnem, pilou i pozemky a právy svému synu Tomáši Frendlovskému. V polenském urbáři z roku 1636 je Frendlův hamr zařazen do kategorie hamrů s půlroční výpovědí. Někdy po uvedené době ukončil hamr svou činnost, neboť v roce 1708 koupil opat žďárského kláštera Václav Vejmluva od Ondřeje Frendlovského celý majetek pro klášter.

Frendlovský hamr stával někde v blízkém okolí dnešní budovy Válcového mlýna a mohl být v činnosti déle než 229 let.⁷⁵

3.3.3 Fiklův hamr

Fiklův hamr v Dolních Hamrech se uvádí v roce 1409⁷⁶, a to ve spojení se jménem hamernického mistra Mikuláše. Asi v polovině 15. století měl hamr ve svém vlastnictví hamernický mistr Fikl, po němž hamr získal své jméno. V roce 1553 byla na hamru dokonce jako mistrová hamernice Kateřina, vdova po mistru Prokšovi a v roce 1623 se na Fiklově hamru jmenuje hamernický mistr Melichar s manželkou Zuzanou.

Podle uvedených dat mohl být Fiklův hamr v činnosti déle než 217 let. V místech bývalého hamru vzniká poté mlýn a později také osada Dolní hamry. Mlýn stál po levém břehu řeky Sázavy a je zakreslen ještě na mapě z roku 1893.⁷⁷

3.3.4 Najdecký hamr

S první zmínkou o hamru se setkáváme po husitských válkách v roce 1454. Tehdy propustil a osvobodil hamr německobrodský měšťan Pavel Teller, který ho měl v zástavě na krytí své pohledávky⁷⁸. O majitelích hamru není nic známo až do roku 1478, kdy v něm pracoval hamernický mistr Václav. Práci v hamru provázely spory mezi žďárským klášteřem a světskou vrchností, které byly v roce 1409 a 1529 rozhodnuty ve prospěch jmenovaného kláštera.

⁷⁴ SOKA Havlíčkův Brod, AMP, *Gruntovní kniha města Přibyslavi z let 1479-1503*, fol. 18; srov. ŘEZŇÍČEK, Václav. *Zprávy o hamrech Přibyslavských*. s. 161. V Řezíček uvádí, že zápis je zapsán na foliu 17b – viz vysvětlení chybné foliace níže.

⁷⁵ STRÁNSKÝ, Karel a STRÁNSKÝ, Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy 2*. In. Slévárenství 55. 2007. č. 4. s. 214; srov. KREPS, Miloš. *Železářství na Žďársku: [1350-1886]*. 1. vyd. Brno: Blok, 1970, s. 15.

⁷⁶ Miloš KREPS ve své knize *Železářství na Žďársku* uvádí, že nejstarší zpráva o Fiklově hamru je z druhé poloviny 15. století. Dále ale píše, že hamr zde byl již dříve a šlo pravděpodobně o hamr Mikulášův.

⁷⁷ Tamtéž. s. 21.

⁷⁸ Tamtéž.

Zánik práce v hamru pak může souviset se smrtí najdeckého hamernického mistra Mikuláše v roce 1695. Hamr tak byl v provozu po dobu kolem 286 let.⁷⁹

3.3.5 Šlakhamr (Flexlínův hamr)

Šlakhamr, jmenovaný též jako Flexlínův hamr, je zmiňován v souvislosti se sporem mezi žďárským klášteřem a vrchností již v roce 1409, kdy byl jeho nájemcem Nikolaus, řečený Flexl, rychtář v tehdejší Německém Brodě. V roce 1485 je jako majitel hamru uváděn hamernický mistr Zikmund. Ještě v roce 1650 je jako majitel hamru zmiňován Jiřík Šlakhamerský a v roce 1665 se v nedaleké Sázavě uvádí Petr ze Šlakhamru, který pro nemožnost obživy z hamru zběhl.

V hamru se tedy pracovalo déle než 256 let. Někdy před rokem 1694 byl hamr již přestavěn na mlýn. Hamr stál po pravém břehu řeky Sázavy přibližně v místech pozdějšího Brdíčkova mlýna.⁸⁰

3.3.6 Polnička

Hamr v Polničce stával pod Hamerským rybníkem a jeho vznik datuje G. Hofmann ve svém soupisu železných hutí a hamrů do roku 1366, kdy patřil žďárskému klášteři. Hamr byl rozdělen na dvě poloviny. V roce 1457 zajistil Kašpar Kytšmíd půl svého hamru svým dětem, přičemž do jejich plnoletosti spravoval hamr jeho nejstarší syn Mikuláš⁸¹. O druhou polovinu se rozhodovalo v roce 1459 mezi Václavem a jeho matkou na jedné straně a mistry Michalem a Kašparem na druhé straně, přičemž pře byla rychtářem Šimkem v Přibyslavi rozhodnuta tak, že oba hamerničtí mistři převzali tuto část polničského hamru do svého majetku. V roce 1496 se na hamru uvádí mistr Hanuš, o více než sto let později, v roce 1605, mistr Jiřík a v roce 1613 hamernický mistr Řehoř.

Polnička se postupně stala významnou železářskou lokalitou a pravděpodobně v roce 1653 zde byla založena dřevouhelná vysoká pec. Hutě se rozkládaly po pravém břehu Sázavy a Hamerského rybníka a byly vedeny v režii žďárského kláštera až do roku 1784, kdy byl klášter zrušen. Hutě se díky rostoucí potřebě válcovaného železa a oceli rychle rozvíjely a po levém břehu Sázavy byla zřízena válcovna, o níž se traduje, že zde byly válcovány kolejnice pro celou tehdejší střední Evropu. Před zprovozněním vysoké pece

⁷⁹ KREPS, Miloš: *Soupis železných hutí a hamrů na Moravě a v Slezsku v období feudalismu*. Praha: Národní technické muzeum v Praze, 1968. s. 21.

⁸⁰ STRÁNSKÝ, Karel a STRÁNSKÝ, Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy 2*. In. Slévárenství 55. 2007. č. 4. s. 213.

⁸¹ ŘEZNÍČEK, Václav. *Zprávy o hamrech Přibyslavských*. s. 157.

pracovalo v Polničce pět hamrů, postupně přebudovávaných na hamry kujnicí. S rozvojem nepřímé výroby železa se jejich funkce měnila, avšak ještě k roku 1846 jmenuje prof. J. Hrabák v Polničce (Pelles) v chodu jednu vysokou pec, devět kujníren a jedno kování. Hutě zanikly v druhé polovině 19. století (1862). Torzo budov hutí stálo ještě ve dvacátých letech 20. století.

Vzmemme-li v úvahu i činnost hamru, potom se v Polničce vyrábělo železo od roku 1366 až po rok 1862, tj. téměř půl tisíciletí.⁸²

3.3.7 Ransko

Severně od Přibyslavi, v dnešní obci Staré Ransko, se nacházel hamr Ranský. První písemná zmínka o tomto hamru je z roku 1393. K roku 1480 jsou jako majitelé huti a hamru uváděni mistři Jakub a Pavel.⁸³ V roce 1491 je pak uváděn trh o Ranský hamr mezi mistry Hanuškem a Václavem na jedné straně a mistrem Pivrllem Nyklem na straně druhé.⁸⁴ Až do poloviny 17. století pak v Ransku následovala řada dalších hamernických mistrů a významným milníkem byla výstavba zdejší vysoké pece v letech 1667-1677.

Původní ranské hutě pak byly uzavřeny kolem roku 1757 a byly tedy v provozu více jak tři a půl století. Po zhruba půl století pak byla železářská činnost na katastru Starého Ranska opět obnovena a fungovala maximálně do roku 1895, kdy již zdejší železářny nejsou uváděny.⁸⁵

3.3.8 Pořežínský hamr

Pořežínský hamr patřil odedávna ke tvrzi Durnštejn u Losenického potoka a místo, kde leží, se tak dodnes jmenuje Na tvrzi. První záznam o původu tvrže spadá do 14. století. Jako vlastník hamru se v roce 1482 uvádí hamerník Kunredl se synem Ziklem⁸⁶, jenž koupil od otce polovinu hamru za 200 kop grošů míšeňských, což je o tomto hamru první písemný

⁸² STRÁNSKÝ, Karel a STRÁNSKÝ, Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy 2*. In. Slévárenství 55. 2007. č. 4. s. 214-215.

⁸³ HOFMANN, Gustav. *Soupis železných hutí a hamrů v Čechách v období feudalismu*. Praha: Národní technické muzeum, 1964. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. Populárně-vědecká řada. s. 63.

⁸⁴ SOKA Havlíčkův Brod, AMP, *Gruntovní kniha města Přibyslavi z let 1479-1503*, fol. 22; Srov. MAUR, Eduard. *K postavení hamerníků na Přibyslavsku a Žďársku v 15. Století*. In: Z dějin hutnictví. Praha: Národní technické muzeum, 1987. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. ISSN 0139-9810. s. 28.

⁸⁵ HOFMANN, Gustav. *Soupis železných hutí a hamrů v Čechách v období feudalismu*. Praha: Národní technické muzeum, 1964. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. Populárně-vědecká řada. s. 63.

⁸⁶ V článku *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy 1*. In. Slévárenství 55. 2007. č. 2-3, s. 141 je chybně uveden jako syn Zikmund a ne Zikl. Ze jde o syna Zikla lze zjistit z originálního zápisu v Přibyslavské městské knize (viz vlastní edice – fol. 23) nebo také HOFMANN, Gustav. *Soupis železných hutí a hamrů v Čechách v období feudalismu*. Praha: Národní technické muzeum, 1964. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. Populárně-vědecká řada. s. 62.

záznam. Naopak poslední písemná zpráva je z roku 1600, kdy Matěj hamr prodal Enderlovi z Poděšína za 700 kop grošů míšeňských.

Podle některých zdrojů pracoval hamr ještě v období třicetileté války a je velmi pravděpodobné, že významně přesahoval písemně doloženou dobu provozu 118 let (mezi lety 1482 a 1600).⁸⁷

3.3.9 Božejovský hamr

V příbyslavských městských knihách se připomíná jakýsi hamr Božejovský s hamerníkem Martinem⁸⁸. Od něj koupili roku 1484 polovinu bratři Vencel a Hanůšek za 300 kop grošů českých s ročními splátkami 20 kop splácenými až do roku 1492⁸⁹. Podle těchto nových majitelů, lze usuzovat, že se jednalo o hamr v Ransku, kde jsou v té době uváděni stejní držitelé. K Božejovskému hamru lze pravděpodobně vztáhnout i doklady z let 1482-1485, kde se uvádí Hamerník z Božejova, resp. Wenceslaus de Bozejowa, zvaný též Hamerník od Čáslavě. Kromě Ranska by bylo možné v souvislosti s Božejovským hamrem myslet i na Velkou Losenici, kde se hamr připomíná v polovině 14. století a pak až v 16. století.⁹⁰

3.3.10 Ronovský hamr

Ronovský hamr pracoval na řece Sázavě necelé tři kilometry východně od Příbyslavi. Na hamru jsou jako první jmenováni hamerníci mistři Nikl a Šimek v roce 1493 a roku 1526 jako držitelé hamru mistři Jílek a jeho bratr Honz.⁹¹ K roku 1681 je s hamrem spojován hamernický mistr Jiří Čepl, asi poslední svobodný hamerník na Ronově. Koncem 17. století pak byl v držení polenské vrchnosti. Roku 1706 byl hamr zrušen a na jeho místě byla postavena papírna.⁹²

⁸⁷ STRÁNSKÝ, Karel a STRÁNSKÝ, Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy 1*. In. Slévárenství 55. 2007. č. 2-3, s. 141.

⁸⁸ ŘEZNÍČEK, Václav. Zprávy o hamrech Příbyslavských. s. 161.

⁸⁹ SOKA Havlíčkův Brod, AMP, *Gruntovní kniha města Příbyslavi z let 1479–1503*, fol. 5; srov. KREPS, Miloš. *Železářství na Žďársku: [1350-1886]*. 1. vyd. Brno: Blok, 1970. s. 14. M. Kreps uvádí, že zápis o koupi Božejovského hamru je uveden v Městské knize příbyslavské z roku 1441, odkazuje i na F. Půžu a jeho Kroniku příbyslavskou, s. 248 odkud zřejmě omyl převzal. Tato informace se však nachází v Gruntovní knize města Příbyslavi z let 1479-1503. Folio je uvedené správně, ale došlo k záměně knih.

⁹⁰ STRÁNSKÝ, Karel a STRÁNSKÝ, Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy 2*. In. Slévárenství 55. 2007. č. 4. s. 214-215.

⁹¹ STRÁNSKÝ, Karel a STRÁNSKÝ, Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy 1*. In. Slévárenství 55. 2007. č. 2-3, s. 140.

⁹² HOFMANN, Gustav. *Soupis železných hutí a hamrů v Čechách v období feudalismu*. Praha: Národní technické muzeum, 1964. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. Populárně-vědecká řada. str. 62.

Podle dat uvedených výše se tedy v hamru pracovalo minimálně 213 let. Metoděj Zemek⁹³, jenž se zabýval prvními hamry na Českomoravské vrchovině, klade vznik hamru již do počátku 14. století. To by tedy znamenalo, že byl v provozu dokonce přibližně 400 let. Ať už se přikloníme k jakékoli teorii, je jisté, že šlo o hamr s výsadním postavením v rámci celého ronovského panství (byl nejbliže hradnímu sídlu a patrně byl založen jako vůbec první na tomto panství).

⁹³ ZEMEK, Metoděj a Antonín BARTUŠEK. *Dějiny Žďáru nad Sázavou. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1956., s. 129.*

4 Přibyslavská městská kniha

Přibyslavská městská kniha, kterou edituji, je uložena v SOkA Havlíčkův Brod ve fondu AMP a je jí přiděleno inventární číslo 34, evidenční číslo 2. V inventáři k fondu AMP231⁹⁴ je popisována jako Gruntovní kniha města Přibyslavi z let 1479–1503 - kn. č. 2. Časové rozmezí zápisů odpovídá údajům v inventáři až na poslední list, který obsahuje přepis tzv. Paměti přibyslavské z poloviny 19. století⁹⁵.

Knihou číslo jedna je myšlena Kniha smluv, v inventáři⁹⁶ uvedena podtitulem "Paměti neb registra městská, v nichž se zapisují smlouvy všelijaké" z let 1441–1600 - kn. č. 1. Tyto dvě knihy jsou v AMP nejstarší, fond obsahuje ještě další městské knihy, ty jsou však až z 16. století nebo mladší.

Knihu popisují podle kodikologických pravidel obsažených v práci *Zásady popisu rukopisů*⁹⁷. S přihlédnutím ke specifické povaze popisovaného rukopisu jsou výše zmíněné zásady pouze jakýmsi rámcovým návodem a v případě úřední knihy se od směrnice v určitých oblastech odkloní.

4.1 Charakteristika přibyslavské městské knihy

4.1.1 Vnější popis

Kniha obsahuje 31 listů různého formátu, přičemž výška jednotlivých listů se pohybuje v rozmezí od 10 do 30,5 cm a šířka listů od 9 do 20,5 cm. Listy 1 až 6 a 19 až 27 mají přesné rozměry 20,5 x 30,5 cm, listy 7 až 11 a 17 až 18 jsou různě velké, ale mnohem menší a vypadají jako by pocházely z jiné knihy a sem byly dodány později. Listy 12 až 16 mají formát půlarchu podélně přeloženého na polovinu. Psací látkou všech listů je papír.

Většina listů je očíslovaných, a to dvěma různými způsoby. První číslování proběhlo zřejmě v první polovině 19. století při uspořádání knihy⁹⁸ a listy jsou v tomto případě

⁹⁴ SOCHR, Jan.: *Archív města Přibyslav 1441-1945 (1949). Inventář*. 1981.

⁹⁵ Podrobněji k tématu Paměti přibyslavské viz níže.

⁹⁶ SOCHR, Jan.: *Archív města Přibyslav 1441-1945 (1949). Inventář*. 1981.

⁹⁷ PRAŽÁK, Jiří, HOFFMANN, František, KEJŘ, Jiří, ZACHOVÁ, Irena. *Zásady popisu rukopisů. Sborník Národního muzea: C XXVIII*. 1983. s. 49–95.

⁹⁸ Jak uvádí profesor FRIDRICH, Gustav. *O „Paměti Přibyslavské“*. In. *Český časopis historický XIV.*, Praha, 1908. s. 41-49. a F. Půža v *Kronice přibyslavské* (s. 16) byla kniha uspořádána, svázána a očíslována v první polovině 19. století. Jejich tvrzení dokládá poznámka připsaná na prvním listě třetí městské knihy, kde stojí,

číslované v pravém horním rohu, v některých případech číslování chybí nebo je ztraceno díky poškození psací látky. Tato „první“ foliace je místy neúplná a mísí se s foliací modernější (není jisté kdy přesně proběhla, ale dle písařské ruky a stylu písma předpokládám 20. století), kdy je číslování psané tužkou ve středu dolního okraje listu. V rámci této moderní foliace byly k některým záznamům⁹⁹ doplněny i upřesňující informace, například kterého hamru se zápis týká, o který jde rok nebo podtržení důležitých částí, a to v záhlaví listu červenou tužkou. Při této druhé foliaci se uvádí 30 folií. Číslování se rozchází na rozmezí folií číslo 6 a 7. Původně vložený list bez číslování byl při moderní foliaci označen jako 6a a následující list s původním označením 6 byl rozdělen na 6b a 7, což zapříčinilo narušení foliace v pravém slova smyslu, kdy by měl být číslován každý list knihy (ne jeden list očíslován dvakrát). Na tomto místě už se tedy setkáváme s tím, že oproti původní foliaci má ta moderní o jedno folio navíc. Další odchylka nastává u folia 12 prvotní foliace. Tímto číslem jsou označeny dva po sobě jdoucí listy, později rozděleny na 12a a 12b. Moderní foliace se tak posouvá o další číslo, jelikož folio 12 je díky problému popsánému výše započítáno jako 13. V tomto případě bylo důsledně dodrženo číslování každého listu, 12b je tedy v novém podání již číslem 14. Takto můžeme vysvětlit proč je originálně očíslováno pouze 28 listů, přestože poslední list má v zápatí připsanou číslici 30. Listy nejsou vždy popsány z obou stran, na některých je text pouze na jedné ze stran, a to buď lícové (recto) nebo rubové (verso). V edici je vždy uvedeno, o kterou stranu se jedná.

Z hlediska dodržování zásady foliace, tzn. důsledné číslování listů a nikoli každé strany, je přesnější původní číslování (pouze u folia 12 je tato zásada porušena – viz vysvětlení výše), které reflektuji i já ve své edici.

Knihy se dochovala částečně poškozená, a proto se roku 1991 přistoupilo k jejímu restaurování. Byla jí dána nová hnědá kožená vazba místo původní vazby polokožené. Poškozené listy byly zpevněny hedvábnou krepelinou a odrolené listy doplněny lněnou papírovinou. Tato místa jsou rozpoznatelná na první pohled nejen kvůli odlišné struktuře psací látky a odstínu, ale také díky ztracenému textu. Přestože jde o zápisy a papír staré více jak 600 let je jejich stav překvapivě dobrý. Nedochovaný text obsahují pouze některá folia¹⁰⁰, přičemž vždy chybí jen určité fragmenty po okrajích listů. V mnoha případech lze obsah

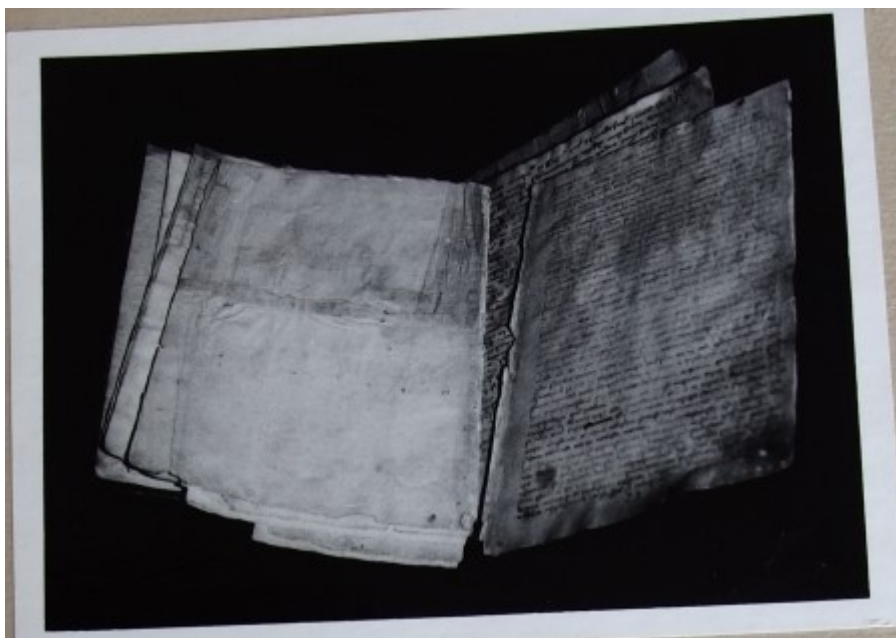
že kniha byla svázána s druhými v říjnu 1834. F. Půža ještě vyslovuje domněnku, že tohoto úkolu se zhostil rada města Přibyslav Jan Malý.

⁹⁹ Fol. 3-5, 8, 10, 17, 23, 25, 27.

¹⁰⁰ Fol. 1, 4, 5, 7, 26, 27.

textu pochopit i bez těchto částí (viz vlastní edice). U několika folií¹⁰¹ došlo k vyblednutí inkoustu a text je tím pádem obtížně čitelný.

Na konci knihy je vložen konzervační list, kde můžeme vidět fotografii původního vzhledu knihy (obr. 6) a také se dozvíme podrobnosti o konzervačním procesu.

Obr. 6 – Původní vzhled gruntovní knihy

4.1.2 Písmo a písařské ruce

Zápisy jsou psány typickým písmem pro období přelomu 15. a 16. století, tedy českou novogotickou polokurzivou. Toto písmo se vyvinulo z českého pozdně středověkého písma tzv. bastardy, kde přívlastek „český“ neodkazuje na teritorium ani jazyk psaného textu, ale na specifický tvar jednotlivých liter. Charakteristické jsou například okrouhlé tvary minuskulních polokurzivních a kurzivních písmen *a*, *c*, *d*, *e*, *g* a uzavřené okrouhlé *a*¹⁰², které se liší od německých novogotických tvarů. Podobné prvky se vyskytují také u humanistického písma, které vznikalo vedle novogotického, částečně s ním soupeřilo a také ho do značné míry ovlivňovalo¹⁰³. Na počátku 16. století se ustálilo nepsané pravidlo, že jazykově české a německé texty budou psány právě novogotickým

¹⁰¹ Fol. 1, 20.

¹⁰² HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav a NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. 3. vyd. Jinočany: H&H, 2002. ISBN 80-7319-004-4. s. 91.

¹⁰³ KAŠPAR, Jaroslav. *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím*. Sv. 1, Textová část. 3. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského, 1987. s. 89.

písmem a texty latinské písmem humanistickým. Tato roztržitost byla ukončena úplným vítězstvím humanistického písma i v jazykově českých textech v 1. polovině 19. století¹⁰⁴.

Novogotické české písmo sestává ze tří základních skupin: písmo kreslené, polokurzivní a kurzivní.¹⁰⁵ Pomineme-li kreslené písmo, které se používalo zejména v nadpisech a při zdůraznění některých slov, s nímž se ale v Příbyslavské městské knize nesetkáme, je pro nás důležitá především skupina polokurzivního a kurzivního písma. Rozdíl mezi nimi tkví v propojování jednotlivých liter a zběžnosti psaní. Zatímco u polokurzivního písma nejsou litery ještě důsledně spojovány, u kurzivního písma už jde o psaní prakticky jedním tahem. Písař tak mohl psát rychleji, plynuleji a snáze. Je tedy pochopitelné, že kurziva brzy polokurzivu při psaní celých textů zcela nahradila.

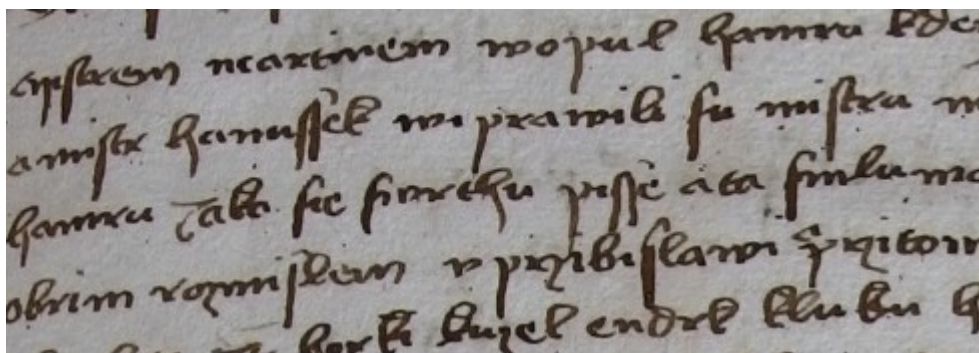
Jak již bylo zmíněno výše, záznamy v Příbyslavské městské knize jsou v naprosté většině psány českou novogotickou polokurzivou. Výjimku tvoří již zmiňovaný přepis tzv. Paměti příbyslavské, který je psaný německou novogotickou kurzivou neboli kurentem. V textu narazíme také na dodatečné poznámky, zřejmě z doby moderní foliace, psané moderním humanistickým písmem, červenou tužkou. Jde povětšinou o přípisky názvu hamru, o kterém se v zápise mluví, o podtržení jeho názvu v textu nebo doplnění letopočtu. Moderní paginace je psána tužkou obyčejnou.

Vzhledem k tomu, že tato městská kniha je v pořadí druhá a časovým rozsahem není od první až tolik vzdálena bylo také porovnáno jejich písařské provedení. Především mi šlo o zjištění, zda se některé písařské ruce neobjevují v obou knihách. Na základně popisu jednotlivých rukou (viz níže), které můžeme rozpoznat v gruntovní městské knize, lze říci, že nejčastěji se opakující písařské ruce nalézáme i v knize první. Jde zejména o písařskou ruku A, D, E, F, a dle mého názoru i ruku K. Naopak ostatní ruce, i v této knize spatřované pouze nahodile, se ve své starší předchůdkyni neobjevují vůbec.

¹⁰⁴ HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav a NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. 3. vyd. Jinočany: H&H, 2002. ISBN 80-7319-004-4. s. 90 - 98.

¹⁰⁵ KAŠPAR, Jaroslav. *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím*. Sv. 1, Textová část. 3. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského, 1987. s. 39 - 47.

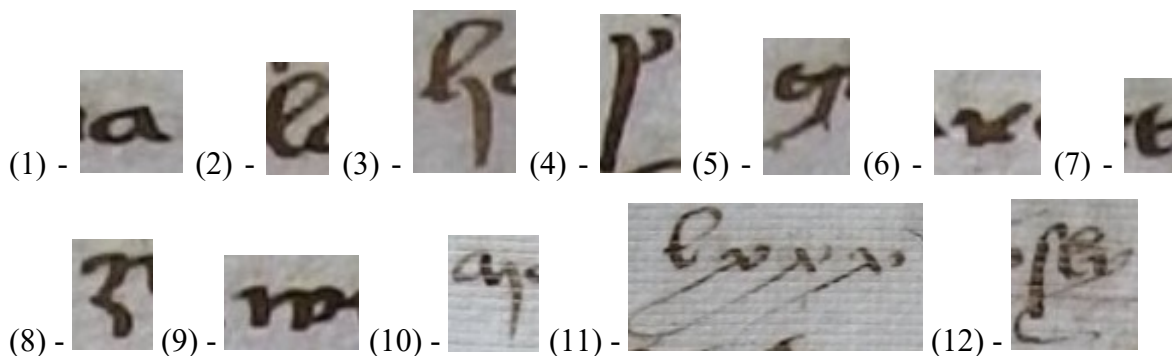
Písařská ruka A

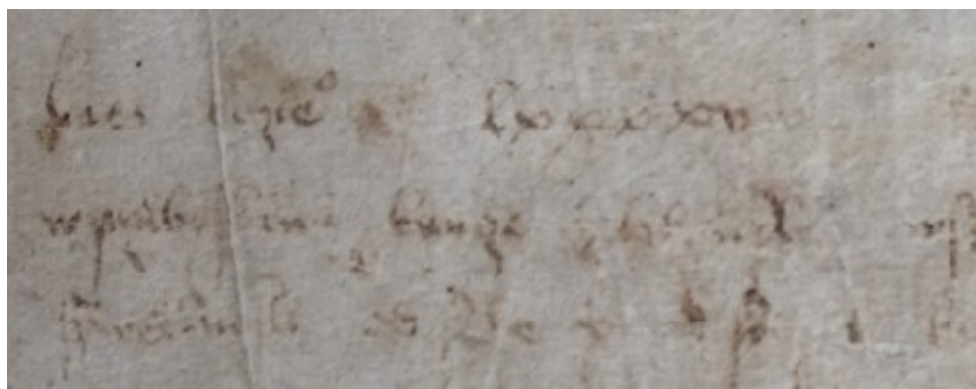
Zápisy psané touto rukou se objevují na foliu 1, 5, 6v, 7v, 9v, 10v, 11, 18, 23, 25-27 a spadají do let 1481 až 1489. Jde o druhou nejčastěji užívanou písařskou ruku příbyslavské městské knihy. Písmo je zběžnou českou novogotickou polokurzivou, drobnější, lehce nakloněné doprava s viditelnou snahou (přestože ještě ne důslednou) spojování jednotlivých liter.

Minuskulní *a* (1) má běžný kurzivní tvar. Minuskulní *b*, *d*, *h*, *k*, *l* (2) jsou v horní části tvořeny celkem rozmáchlou pravosklonnou oblou smyčkou. Minuskulní *h* (3) je protaženo svisle pod linku. Malé *p* (4) má výrazně prodloužený dřík s drobným občas nevýrazným nedokončeným bříškem. Písmeno *g* (5) je psáno s dole otevřenou smyčkou. V případě *r* (6) je pro tuto ruku typický zdvojený dřík. Písmeno *t* (7) má nad raménkem jen malý přesah, raménko bývá zakloněné lehce směrem nahoru. Litera *z* (8) je psána zjednodušeně jako svislý dřík se zakončením směrem doprava, dalo by se říci, že svým tvarem lehce připomíná číslici dvě nebo nedostatečně dotaženou číslici tři. *W* (9) se objevuje bez smyček, poslední tah je lehce zakloněn ke střednímu dříku a tvoří tak jakoby malé *o*. Výrazné je majuskulní *M* (10), které začíná drobným tahem tvořícím bříško, připomínajícím *a*. Pro vyjádření počtu a let jsou využity římské číslice, z nichž je charakteristicky psáno zejména *x* (11), výrazně protažené vlasovým tahem pod základní linku, podobně jako *y* (12).

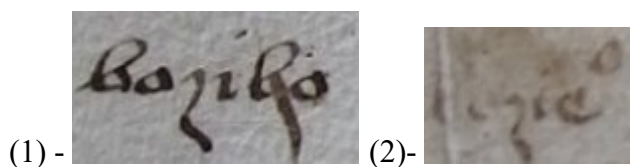
Písař používá několik typů zkratk, běžné zkrácení kontraktí – Gest, Item a zkrácení nadepsáním písmena např. Hlinské(ho) nebo zkratku u datování římskými číslicemi.

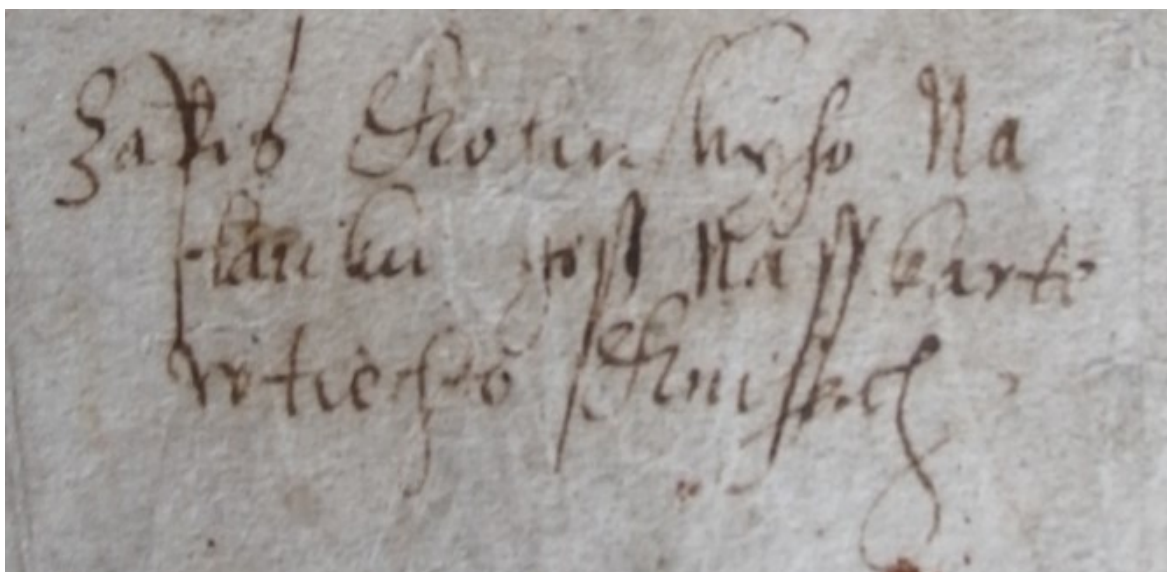
Písařská ruka B

Na lícové straně folia 1 je možné si v druhé polovině textu všimnout ještě jedné písařské ruky. Zápis je mladší, až z 90. let 15. století, a je tedy pravděpodobné, i přes jeho špatnou čitelnost, že byl napsán jiným písařem. Písmo je na první pohled dost podobné svému předchůdci (písařská ruka A), přesto je útlejší, tenčí a více kolmé k řádku. Na rozdíl od předchozího písaře, který užívá pro zápis slova „božího“ tvar „boziho“ (1), zde můžeme vidět navíc i tedy „bozieho“ (2) se zkratkou nadepsání písmena o.

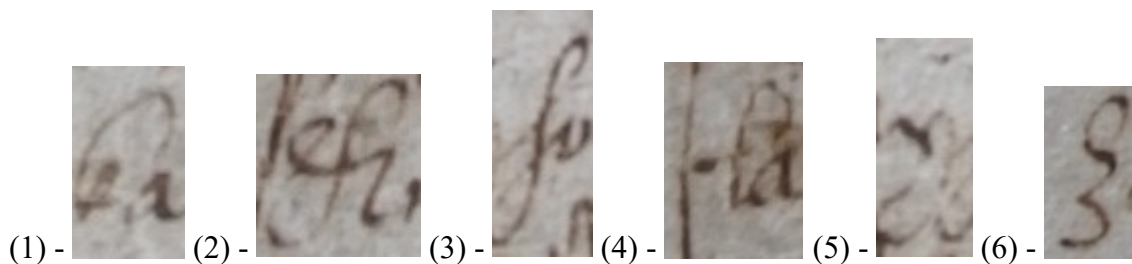

Písařská ruka C

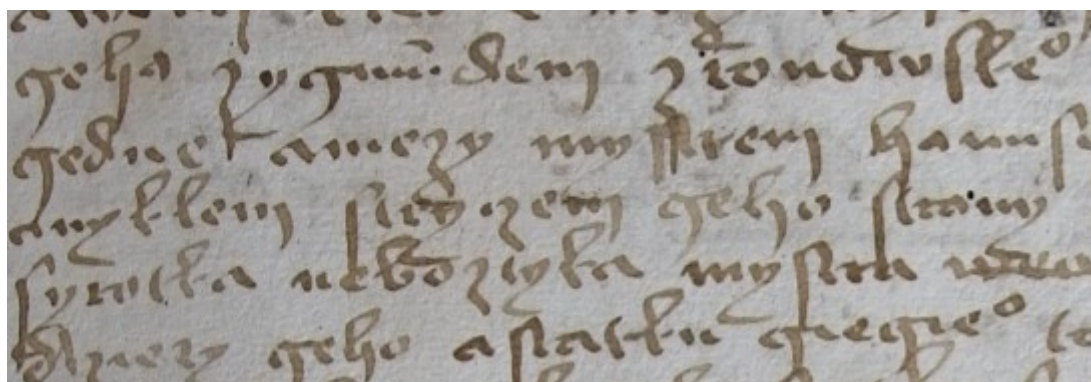

Tento krátký přípisek, který se nachází v zápatí fol. 1r, je psán výrazně mladším písmem než ostatní zápisy na tomto foliu a nespadá tedy do období přelomu 15. a 16. století. Patrný rozdíl najdeme prakticky u každé litery. Písmo působí rozmáchlým dojmem, s dlouze protahovanými dříky, často zasahujícími až do dalšího řádku (například *s* nebo *h*), s lehkým sklonem doprava. Smyčky u minuskulního *k* (1) jsou vysoké, ale nejsou zakončené. Majuskulní *K* (2) vypadá na první pohled jako ozdobně vyvedený kříž. Část kolmá na linku je psána podobně jako zjednodušené *h*, pouze s neuzavřenými smyčkami, a samu linku neprotíná. Uprostřed je pak překřížení dalším svislým tahem postupně se klonícím k základnici. Minuskulní *h* (3), které se skládá ze dvou smyček tvořených jedním tahem, má spodní smyčku výraznou a ukončenou. Jeho majuskulní obdoba (4) je psána dlouhým dříkem kolmým k základní lince a vodorovnou spojnicí napojen na další rovný dřík v horní části doplněný smyčkou, připomínající písmeno *l*. Nad *i* (5) a také *y* se objevují tečky. Písmeno *z* (6) má trojkový tvar s výrazným obloukovým náběžným tahem. Písmeno *s* je psáno dvěma způsoby, a to buď dlouhým dříkem s menším horním obloukem, většinou spojeným s následující literou nebo dlouhým dříkem dole zakončeným bříškem. Díky zjednodušenému tvaru písmen *h* a také *s* a *r* (má pouze jeden dřík) můžeme usuzovat, že šlo o snahu rychlejšího a jednoduššího psaní.

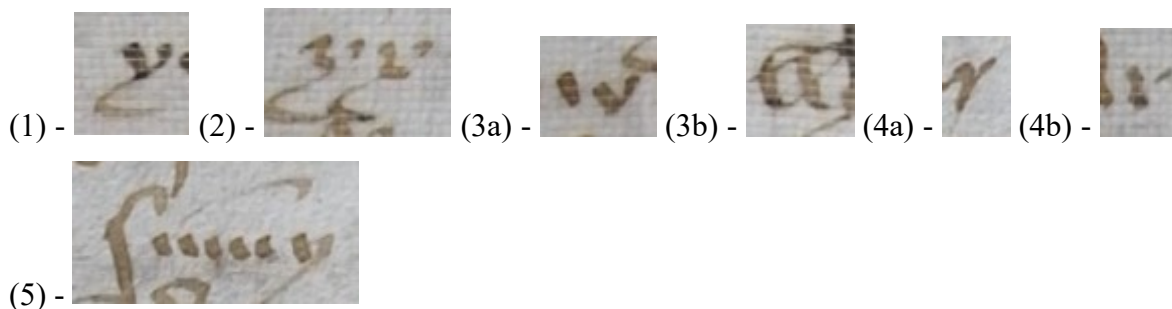
Text je složen pouze ze tří krátkých řádků, proto nebyly použity ani žádné zkratky, přestože například u jména „Kolínského“ by tomu tak být mohlo (jako například u písařské ruky A).

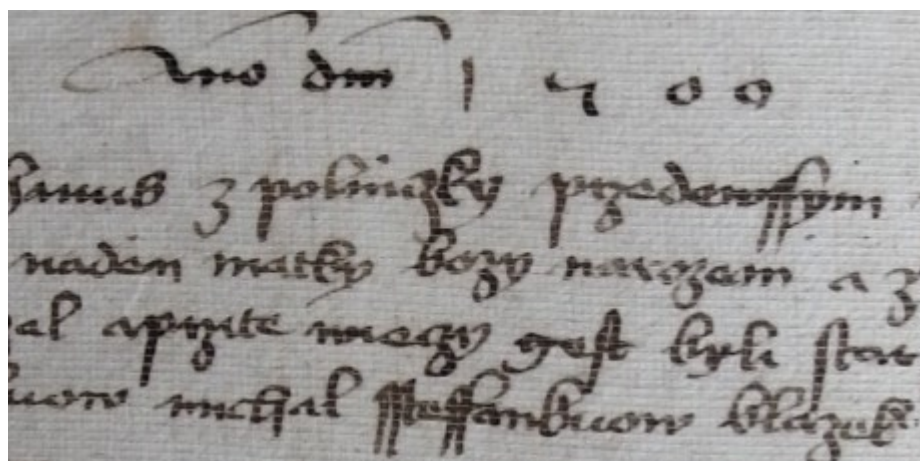
Písařská ruka D

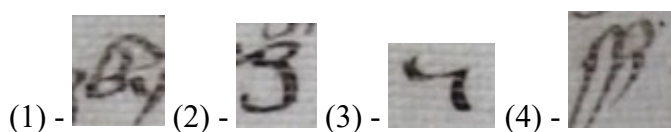
Rukopis písařské ruky D spatřujeme na foliích 2 - 4r, 5, 6v, 8r, 9r, 11v, 12a, 15-16, 22-23, 26, časově ho lze zařadit do let 1480 – 1497 a je v knize nejčastější. Můžeme ho popsat jako zběžné, málo spojitě, těžší písmo bez zdobných prvků se silnějším duktem. Písmo je v některých zápisech rozmáchlejší, jindy zase drobnější (a tedy i hůře čitelné), zřejmě v závislosti na rychlosti psaní a také na volném místě v knize. Oproti předchozím písařům má litera *y* (1) pod linkou výrazné prohnutí vlevo a díky tomu je písařův styl nezaměnitelný a lehce rozpoznatelný. Podobný tvar má také římská číslice 10, tedy *x* (2). Dvojitý styl zápisu je vidět u písmene *w*. Na jedné straně je psáno bez smyček (3a), v některých slovech si ho však můžeme povšimnout i se smyčkami (3)b. Stejně tak u litery *r* používá písař více způsobů zapsání. Můžeme se setkat s jednoduchým vidlicovitým tvarem (4a) nebo dvoudřikovým *r* (4b). K vyjádření hodnoty používá písař minuskulní římské číslice (v případě římské číslice jedna se občas objeví tečka nad *i*), letopočty jsou psány kombinací slovního vyjádření i římskými číslicemi. Stejně jako u předchozích písařů narazíme na zkratky nadepsáním písmene užívané zejména u zkrácení vlastních jmen nebo datace. Dále se objevují slova zkrácena pomocí kontrakce (především *suma* -5- a *groše*) i *suspenze* (item).

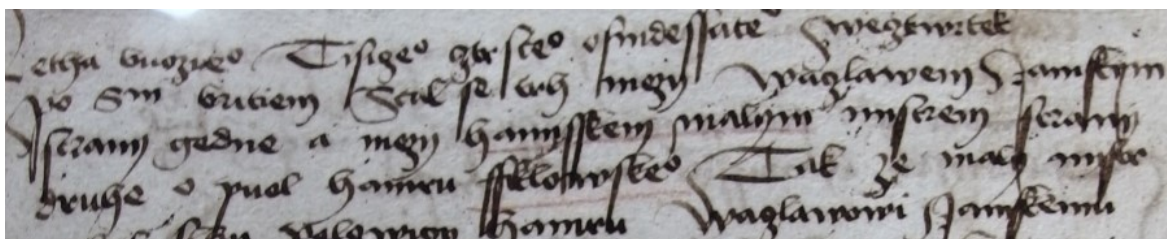
Písařská ruka E

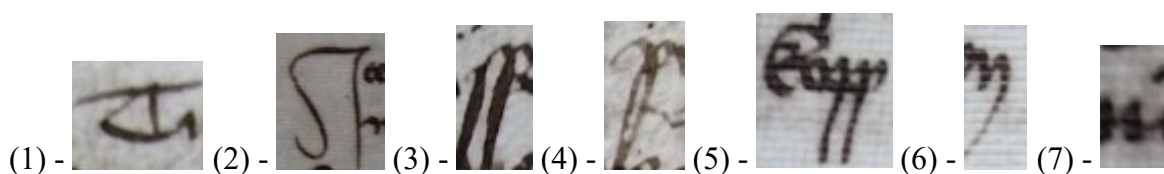
Tento typ písma časově spadá do let 1498 až 1503 a objevuje se na fol. 4r, 12b, 13-14, 24 a druhé polovině lícové strany vloženého listu. Jde o zhuštěnou, hrotitou, lehce vpravo skloněnou gotickou kurzivu. Písmo je i přes svou zběžnost velice dobře čitelné, mnohé litery svým tvarem připomínají zdobně napsanou dnešní latinku. Přesto u písmene *k* (1) stojí za zmínku vlásečnicový tah uvnitř smyčky a následuje-li za sebou *c* a *z* tvoří spolu dvojici podobnou písmenu *g* (2). Letopočty jsou vyjádřeny třikrát římskými, v ostatních případech arabskými číslicemi, s čímž se u ostatních písařských rukou nesetkáme. Číslo pět (3) připomíná spíše sedmičku s prohnutým vodorovným dříkem bez příčného přeškrtnutí. Písař použil prakticky všechny typy zkratk, kromě běžně užívaných, (popsaných již u předešlých písařských rukou), zde vidíme i zkratky pomocí zkracovacího znaménka jak vlastního, tak i relativního významu. Velice často používá zkratku pro kopy (4), to u jiných písařů vidíme jen sporadicky.

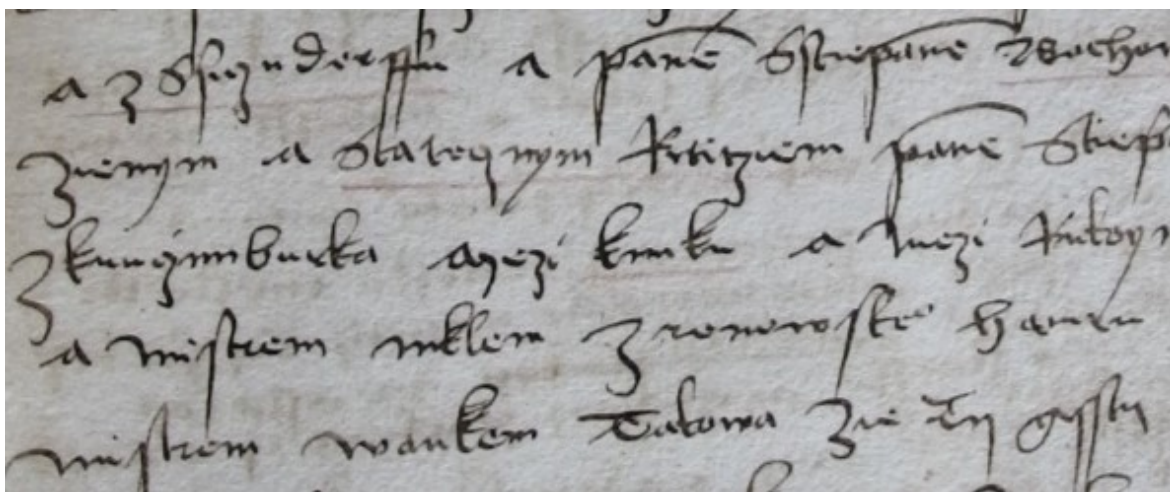
Písařská ruka F

S touto písařskou rukou se v knize setkáme také poměrně často, pokrývá celé období 80. let 15. století (léta 1480 až 1489). Jsou jí psány texty na fol. 6r, 7r, 8, 9r, 10, 11v, 17-19. Písmo je kolmé k základní lince (některé litery mají lehký sklon doleva), pravidelné s výrazným lámáním a silným duktem. Jde o poměrně velké litery, které spolu nejsou pevně svázány a jsou dobře prokreslené, což usnadňuje jejich čtení. Písař, mnohem častěji než ostatní, používá majuskulní písmena, a to jak na počátku zápisu, tak i u některých osobních jmen. Výrazné je majuskulní *T* (1) připomínající *I* s vlasovým tahem vycházejícím od spodní vodorovné linky směrem k horní a tvořícím jakýsi levostranný půloblouk. Také majuskulní *I* (2) má nápadný tvar především kvůli rozmáchlému náběžnému tahu přesahujícím i několik řádků. U minuskulního *p* a *s* se můžeme setkat s variantou zesíleného (3), případně zdvojeného dřívku (4). Letopočty jsou psány téměř výhradně slovem se zkratkami nadepsáním písmene. Dalším typickým znakem je zdvojené *p* u slova *kop* (5), litera *y* s tenkým dlouhým, šikmým dřívkem (6) a tečka nad *i* (7).

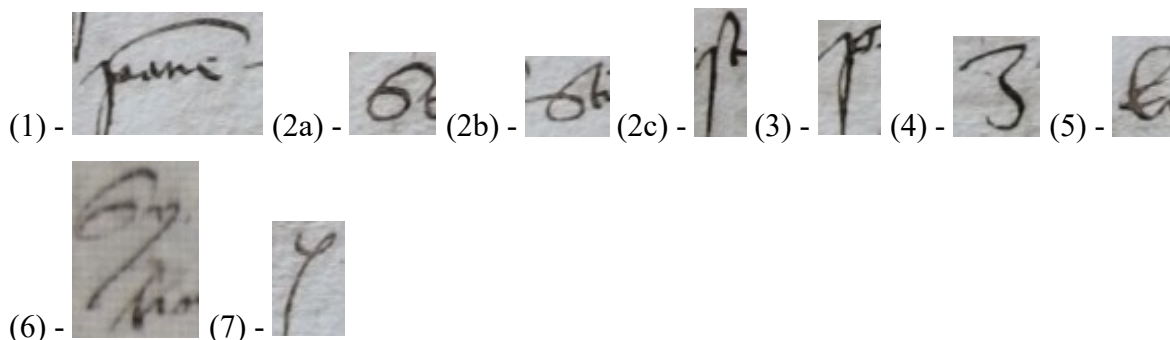

Písařská ruka G

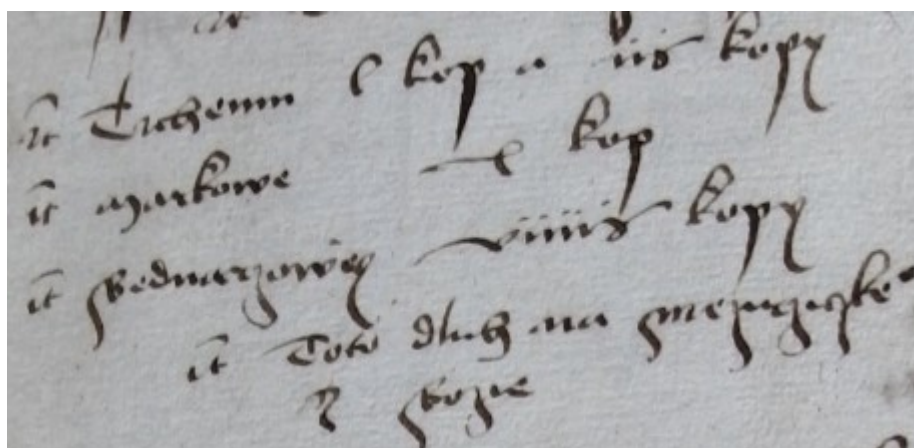

Písařskou ruku G nalezneme pouze ve dvou případech¹⁰⁶, a to fol. 6r a na lícové straně vloženého listu se shodným letopočtem 1497. Písmo je velice zběžné a tenké, působí na pohled jakoby neupraveně. K základní lince je kolmé, některé litery lehce nakloněny doprava. Oproti ostatním písmům je kvůli mnohým zkratkám hůře čitelné. Nejčastějším zkrácením je oblouk nad slovem, nahrazující vypuštěné m (1). Specifikem této písařské ruky je psaní majuskulního s, většinou na počátku slova, které má podobu arabské číslice šest (2a), v některých slovech s protažením břicha přes linku do leva (2b). Uprostřed slova má s dlouhý svislý dřík pod linkou tvořící úzkou smyčku (2c), podobně jako je tomu u p (3). U písmena z (4) můžeme zase mluvit o podobnosti s číslicí tři, jak bývá v tomto období běžné. Zjednodušený tvar má litera k, skládající se z uzavřené smyčky, jež se stáčí zpět a písmeno tak protíná (5). Minuskulní y (6) je tvořené tenkým, šikmým dříkem rovně protaženým často až k horní dotažnici následujícího řádku. Stejně jako ostatní písaři používá i tento pro vyjádření částky minuskulní římské číslice. Netypickou podobu, prakticky přesně zpodobňující řecké písmeno fi, má písmeno x (7), zde vyjadřující římskou číslici deset.

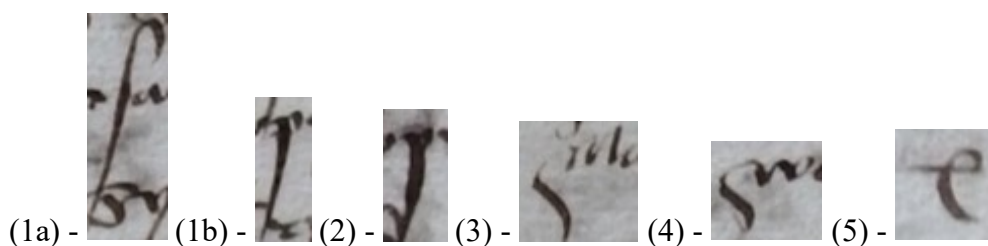
¹⁰⁶ Jako pravděpodobné se ještě jeví fol. 27, kde i přes jeho nečitelnost, můžeme pozorovat shodné tahy mnohých liter.

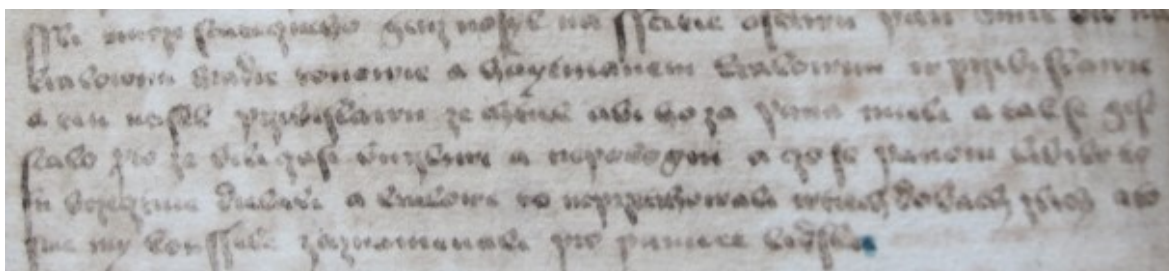
Pisařská ruka H

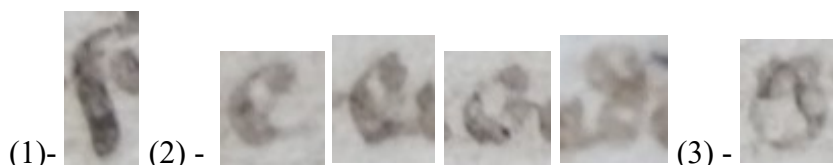
Na foliu 12r a částečně i na rubové straně najdeme výčet plateb bez časového zařazení. Tyto finanční údaje jsou psány v rámci knihy ojedinelou písarskou rukou H. Její specifika jsou viditelná na první pohled a není tedy problém s jejím určením a odlišením od ostatních. Text je psaný drobným, nízkým písmem, lehce skloněným doprava. Dříky *s* (1a) a *p* (1b) jsou výrazně prodlouženy pod základní linkou, často protínají litery na řádku pod nimi, přičemž *p* má ještě tento dřík zesílený (2). Písmena *m* (3) a *w* (4), pokud stojí na první pozici ve slově, mají obvykle výrazný náběžný tah zleva. Hodnoty jsou, stejně jako u většiny ostatních písarů, vyjádřeny minuskulními římskými číslicemi. Za zmínku stojí opět rozdílné vyjádření římské desítky, tedy *x* (5). Můžeme u něj vidět tah prakticky vodorovný se základní linkou zatočený do kličky a vracející se zpět, tvořící jakési na stranu položené malé *e*. Vzhledem k tomu, že jde o zápis výhradně finančních záležitostí, setkáváme se s klasickými zkratkami jako *suma*, *kopy* a *groše*.

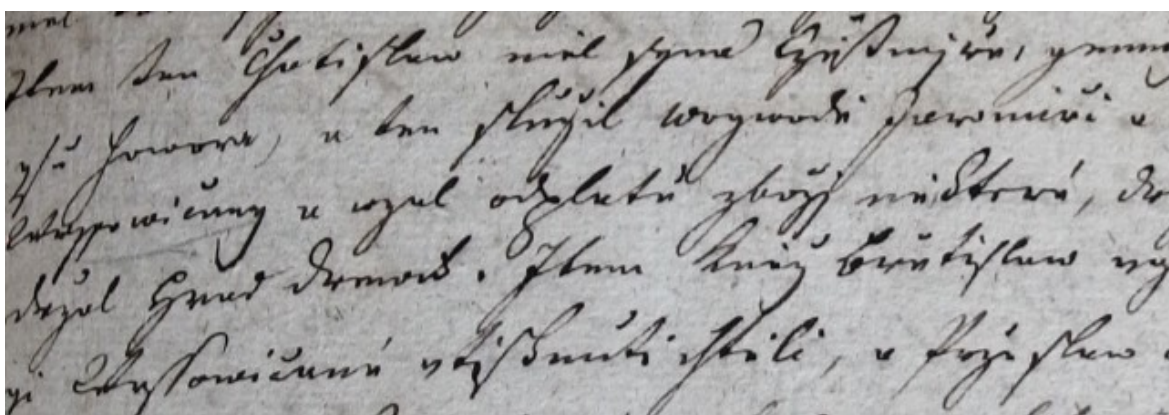
Písařská ruka I

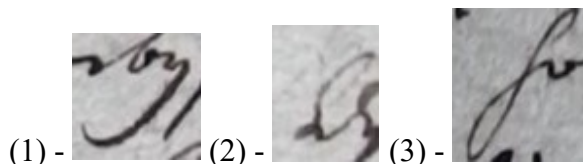
Na foliu 21 se nachází text Paměti přibyslavské (podrobněji viz níže) napsaný písařskou rukou I, pravděpodobně v první polovině 19. století. Písmo je rovnoměrné a pravidelné, nenajdeme zde žádné charakteristické smyčky nebo přetahy čímž se zásadně liší od ostatních písařských rukou. Litery jsou nižší a širší, stojí kolmo k řádku, ale později se kloní lehce doleva (dobře je to viditelné na prodloužených dřících *s* a *p*) (1). Smyčky písmen *l*, *k*, *b* a *d* (2) jsou uzavřené, stejně jako *g* (3), které má tenkým tahem dotaženou kličku směrem k bříšku. V textu se neobjevují žádné majuskuly, interpunkční znaménka, zkratky ani číslice, o to více působí až odosobněným dojmem.

Písařská ruka K

Touto rukou je v polovině 19. století napsán přepis Paměti přibyslavské z 21 folia. Písař pro svůj text zvolil německou novogotickou kurzivu (neboli kurent) s vysokými a úzkými literami. Písmo je tenké s občasnými zesílenými tahy, výrazně nakloněné doprava. Tvary liter odpovídají těm běžně užívaným v dané době, jen u některých si můžeme všimnout určité osobitosti. Jde zejména o občasnou nedotaženou smyčku u *y* a *z* (1), zběžně psané *k* (2) bez prokreslené kličky nebo *h* bez náběžného prvního tahu (3).

4.1.3 Vnitřní popis

Zápisy v knize jsou psány v českém jazyce, jen výjimečně se objevuje latina, a to především v podobě jednoslovného příslovce „item“ ve významu rovněž/taktéž, nejčastěji u seznamu plateb¹⁰⁷. U některých zápisů¹⁰⁸ se v dataci nachází latinská formule „Anno domini“ místo českého „léta Páně“. Jediný souvislý latinský text najdeme na foliu 7 v rámci písařského cvičení. S němčinou se v zápisech nesetkáváme, ale pro kompletní jazykový rozbor je nutné upozornit na dodatkovou německy psanou větu v novodobějším přepisu tzv. Paměti přibyslavské (fol. 28).

Nejstarší zápis je z roku 1479 a nejmladší z roku 1503, tak jak je uvedeno v inventáři k fondu. V této dataci není reflektováno poslední folio s přepisem tzv. Paměti přibyslavské z 1. poloviny 19. století, která se svým obsahem hamernictví netýká a reálně ani nespadá do dotčené doby¹⁰⁹. Kniha začíná zápisem z roku 1487, který popisuje převod Božejovského hamru a končí zápisem o hamru Ranském z roku 1484, což nám dokládá, že listy v knize za sebou nejsou řazeny chronologicky. Můžeme se domnívat, že pořadí listů je dáno přirozenou potřebou postupného zápisu událostí a tomu, jak přicházely.

Z hlediska obsahu můžeme zápisy rozdělit do dvou skupin, a to na zápisy týkající se skutečných hamernických záležitostí a zápisy, které s hamernictvím přímo nesouvisí.

Zápisy týkající se hamernických záležitostí

Do této skupiny můžeme zařadit dva typy zápisů s celkem ustálenou strukturou. Na jedné straně záznamy o jednotlivých hamrech a na straně druhé stručné účetní přehledy¹¹⁰, z nichž však nepoznáme, které věci se týkaly (zjistíme pouze jméno a kolik měl dotýčný zaplatit). Setkáme se s popisem jednorázových majetkových nebo finančních záležitostí, kdy jde jen o krátký zápis toho kdy, kdo, kde, co a proč řešil¹¹¹. Složitější a obsáhlejší je struktura zápisů týkající se platů za konkrétní hamry s nějakou návazností do budoucna. V tomto

¹⁰⁷ Nejlépe to je vidět na fol. 2, 9, 11, 12, 15.

¹⁰⁸ Fol. 4, vložený list, fol. 24.

¹⁰⁹ Viz. kapitola Paměť přibyslavská.

¹¹⁰ Fol. 2, 9, 15 a 16. V případě fol. 9 se lze domnívat, že výčtem plateb pokračuje předchozí zápis na fol. 8.

¹¹¹ Například fol. 3, fol. 13 nebo fol. 17.

případě jsou opět uvedeny elementární údaje o transakci, ale na stejném listě pokračuje chronologický výčet následných obchodních jednání¹¹². Tato forma zápisu připomíná tzv. reálná folia, s tím rozdílem, že folia týkající se jednoho hamru nejsou řazena za sebou do formy složek (tak jako právě v reálných foliích), ale jsou rozmístěna do knihy v různém pořadí.

Zápisy, které s hamernictvím přímo nesouvisí

Na několika foliích nalezneme zápisy, které s problematikou hamernictví očividně nesouvisí. Jedním z nich je jakési bezvýznamné písařské cvičení¹¹³, jak dokládá pozdější přípisek tužkou pod textem. Přesto, jak naznačuje plynulá foliace, byl tento úzký proužek papíru součástí knihy v době jejího uspořádání a měl tedy zřejmě i nějaký svůj důvod. To samé můžeme říci o foliu 19, opět jde o zřetelně menší rozměr papíru a dle obsahu textu není možné prokázat, že se týká čehokoli společného s městem Přibyslav nebo některým z hamrů. V následující kapitole podrobněji přiblížím další ze záznamů, jenž patří do řady zápisů bez přímé souvislosti s hamerníky.

4.1.4 Paměť přibyslavská

V souvislosti s písemnými doklady o historii Přibyslavi nelze nezmínit tzv. Paměť přibyslavskou, popisující její založení a nejstarší dějiny datované již do první třetiny 10. století. V tomto případě jde ale o moderní falzum, které vzniklo patrně v roce 1834 v rámci uskutečňovaného setřídění městských knih (viz poznámka č. 89). O pravosti či zmanipulovaném původu této písemnosti byly vedeny dlouhé a vášnivé spory zejména před 1. světovou válkou a pokračovaly i v následujících letech. První pochybnosti byly vysloveny již v roce 1891 profesorem Janem Gebaurem a uveřejněny v jeho článku *Po pěti letech* v časopise *Athenaeum*¹¹⁴. Zkoumání textu se zevrubně věnoval hlavně profesor Gustav Fridrich¹¹⁵, který v roce 1908 podrobným rozborem prokázal, že jde o moderní falzifikát a nikoli listinu z 15. století, kam se sama hlásí, ale trvalo ještě více než 60 let, než byly tyto závěry potvrzeny také za použití nejnovějších paleografických a heraldických metod.¹¹⁶ Obhájcem pravosti „Paměti“, a tedy i oponentem G. Fridricha, byl především

¹¹² Dobrým příkladem takového typu zápisu jsou fol. 4, 5, 6, 8 nebo 22.

¹¹³ Fol. 7.

¹¹⁴ GEBAUER, Jan. *Po pěti letech*. In: *Athenaeum: listy pro literaturu a kritiku vědeckou*. V Praze: J. Otto, 1891, s. 125-128.

¹¹⁵ FRIEDRICH, Gustav. *O Paměti přibyslavské*. In: *Český časopis historický*, roč. 1908. s. 41-49.

¹¹⁶ MACEK, Ladislav, ROUS, Pavel a ČORNEJ, Petr. *Přibyslav: sborník příspěvků k dějinám města vydaný u příležitosti 570 let úmrtí Jana Žižky*. Přibyslav: Městský úřad v Přibyslavi, 1994. s. 12

V. Řezníček a F. Půža. K mladším obhájčům patří Ladislav Matoušek¹¹⁷ se svým pojednáním z roku 1936.

Z hlediska této bakalářské práce je Paměť přibyslavská důležitá zejména tím, že její zápis byl nalezen právě ve zpracovávané druhé Přibyslavské městské knize. Původní zápis byl zapsán na foliu č.21 a její pozdější přepis pak na foliu č.28 - viz vlastní edice.

¹¹⁷ MATOUŠEK, Ladislav. *Případ Paměti Přibyslavské jako příspěvek k boji o pravost rukopisů Královédvorského a Zelenohorského*. Praha: Edice Tři Pruty Svatoplukovy, 1936. Edice Tři Svatoplukovy pruty.

5 Edice

5.1 Ediční zásady

Při zpracování edice jsem vycházela ze zásad uvedených ve *Směrnici pro vydávání starších českých textů* dle Jiřího Daňhelky¹¹⁸. Text zápisů jsem transkribovala vyjma vlastních jmen, která jsem z důvodu předejití mylného přepisu raději transliterovala. Pohybujeme se v době, kdy příjmení ještě nebyla dědičná a často šlo jen o přízviska nebo přívlastky. Není tedy zřejmé, zda píše-li se o kováři, mlynáři nebo malém mistrovi je myšleno jméno nebo obecné označení. S ohledem na výzkum V. Řezníčka, který ve *Zprávách o hamernících a hamrech Příbyslavských v XV. století*¹¹⁹ klasifikuje tato označení jako přízviska (tedy s velkým písmenem), přepisují je tímto způsobem i já ve své edici. Jsou ovšem případy, kdy jednoznačně poznáme, že jde o profesi (např. bednář mistr Bernath) a proto přepis začíná malou literou a je transkribován.

Zkratky rozvádím v plném rozsahu bez jejich označení nebo upozornění, kde se v textu nacházejí (kte^u → kterému). Dnes užívané zkratky nerozvádím (sv. → svatý), stejně jako zkratky u letopočtu (M^oCCCCCLXXXVI^o). V případě zkrácení názvů měny celou zkratku také rozepisuji (g → groš, m → míšeňský).

Římské číslice psané minuskulami v edici nahrazuji majuskulami. Římské číslice důsledně dodržuji, setkáváme se tak se zápisy letopočtů římskými i arabskými číslicemi a postupným přechodem k těm arabským.

Hláskovou podobu transkribovaného textu jsem dodržovala podle Daňhelkových zásad. Zdůraznila bych zde především přepis krátkého *ie/ye* na *ě* (tiechto → těchto) a dlouhého *ie/ye*, které zůstává jako *ie* (tiemto → tiemto). Dvouhlásku *ou* respektuji (poul → puol), *au* jsem transkribovala jakou *ou* (tauz → touž, starau → starou). S přihlédnutím k větné skladbě a zachování smyslu věty užívám, tam, kde je to možné a zřejmé, moderní interpunkci.

¹¹⁸ DAÑHELKA, Jiří. *Směrnice pro vydávání starších českých textů*. Husitský Tábor 8, 1985, s. 285-301. Dostupné také z http://www.mua.cas.cz/sites/default/publicFiles/SOUBORY/2015/09/22/11-22-33/rkp_zasady.pdf.

¹¹⁹ ŘEZNÍČEK, Václav. *Zprávy o hamrech Příbyslavských*. s. 157-164.

V případě zjevných písařských chyb (vynechání písmena ve slově např. vdy → vždy, použití špatného písmena např. rychtáš → rychtář) jsem se je snažila v textu označit a správné znění uvést v poznámce.

5.2 Použité grafické značky

[...] - hranaté závorky značí nečitelnost textu, tam kde je psací látka poškozena natolik, že text nelze přečíst nebo vybledl inkoust. V případě, že lze odhadnout kolik písmen chybí, je v závorkách uveden relevantní počet teček. Je-li nečitelná větší část textu, jsou uvedeny hranaté závorky se třemi tečkami a informace o rozsahu nečitelného textu je specifikována v poznámce. Pokud je možné si dle kontextu dané slovo/text domyslet je také uvedeno v hranatých závorkách.

< a > - ostré závorky označují přeškrtnutý text. V případě, že byla mřežována (přeškrtnuta) celá stránka je u čísla folia uvedena poznámka pod čarou. Takovýto text už v ostrých závorkách není.

_____ Podtržení odpovídá přesně podtržení v originálu. Jeho případná specifika upřesněna v poznámce.

// a // - lomítka upozorňují na text vepsaný mezi řádky.

[?] - označení nejistého přepisu slova.

[!] - označení nesprávně napsaného slova. Správné znění uvedené v poznámce.

5.3 Edice

Fol. 1r

Léta boži[eho] MC[CCCLXXXVII]¹²⁰ stalo se jest vodezdání před námi, že jest vodevzdał mistr Piwrle na místě páně Wondrzeyowie z Chrudimie mistru Hanussowi hamr, jenž slove Bozeyowski. Sám d[...] od sebe i od všech svých a z viece nemá z ničeho napomínati a při tom sú byli stará i nová rada. Item Wondraczek, Michala, Horky, Petr, Janek, Nepul [?], Prokesse.

Item známe Mikolass Masarz, Zikl, Jakess, Adam Sokolu, Wondruss, Hondl.

¹²⁰ Nečitelný rok odvozený od data dopsaného v zápatí listu.

Item znamenali sme, že stalo roztržení mezi mistrem Hanussem strany jedné a mezi mistrem Martinem z Hlinského strany druhé, že sme slyšeli svědomí mistrů hamerníků i jiné dobré lidi a toho svě pove [?] právem našim at' věci jest vodslužena právem našim.

Léta božieho [MCCCC] LXXXXII [...] před [...] v Przibyslawi¹²¹ konče [...].¹²²

Zápis Kolinskýho na hariku [?] jest na škartě v těchto knihách.

Fol. 1v

[Léta božího MCCCC] LXXXXIII° připověděl se [mistr] Martin [...] že má dluhu spravedlivého nám polovici hamru [.....] mistr [...] VII kop a vo ten svrchupsaný dluh umlu[vu] [...] se jest mistr Jansky s Martinem, že jemu má proto mistr Jansky z Ronova platiti po půli kopy až mu vyprní ty celý VII kop [...]

[Léta božího MCCCCLXXXX]VIII° stalo sě jest svolení mezi mistrem [...] [strany jedné a] mezi [...] ze Zdara strany druhé vo těch XVI kop [.....] Mali mistr [...] jest vypravil mistr Jamski v[...] na těch [.....] zastavila mistr Jamski VII kop a má položiti na svatého [.....] příštího III kopy [...] na každý svatý Martin po třech kopách [.....]

Fol. 2

Item Planka položil před právem puol jedenástý kopy.

Item co jsú dlužníci vzali těch peněz Plankowych.

Item Ssylchan z Karnczburka puol kopy.

Item rychtář z Radostyna puol kopy.

Item rychtář przybyslawsky kopu.

Item Beness z Bezowe kopu.

Item Gyrzik do Weprzowe¹²³ puol kopy.

Item Plank <p ch> XX kop.

¹²¹ Příbyslav.

¹²² Čtyři řádky velice nečitelného textu, díky vybledlému inkoustu. Lze přečíst pouze sporadicky některá slova nebo jejich části.

¹²³ Vepřová.

Item Hanus Domezkemu kopu kovář.

Item przibyslawskemu¹²⁴ kostelu kopu a XXII grošů.

Item do Velyke Losienyczie¹²⁵ kopu.

Item rychtáři do Zdyara¹²⁶ puol druhé kopy.

Item Tumrnycht a Wondraczek vzali kopu.

Item ketorzy sie připovědji k Malého mistra penězov.

Item Kerskemu z Polne IIII kopy.

Item Zychowy z Borowe III kopy.

Item Benessowy III kopy.

Item Buss ze Zdiara XIII kop.

Item Merklowy ze Zdiara puol jedenástý kopě.

Item Hanus Paur VII kop.

Item Jakubowy puol patnástý kopy ze Zdiara řiezníkovi.

Item Endrlowy dvě a dvadcety be osmnásty grošů.

Item Hanusowy z Losyenicze XVI kop.

Fol. 3¹²⁷

1488

Léta buožieho tisícého čtyřstého osmdesátého VIII° stala se s[mluva] před urozeným pánem, Boczkem z Kunstatu a na Polne, panem našim milostivým a k tomu ke všemu jeho milost svú dobrou volí dal.

¹²⁴ Přibyslav.

¹²⁵ Velká Losenice.

¹²⁶ Žďár nad Sázavou.

¹²⁷ Celý text zneplatněn mřežováním. Letopočet 1488 v záhlaví dopsán zřejmě později při moderní foliaci červenou tužkou.

Já Waczlaw Jamsky známo činím tiemto listem všem vuobec, kdož jej uzří aneb čtúc slyšeti budú, že mi jest puojčil slovutný panoše Waczlawowy z Manowa devadesát zlatých hotových, kteréž sem od něho hotových vzal. A ty jisté zlaté já svrchupsaný Waczlaw zapisuji slovutnému panoši Waczlawowy [z M]anowa na svém puol hamru Ffyklowsem, avšak s takovu věcí, že jemu dávatí mám na svrchupsaný dluh zlatých na každého čtvrt léta IIII kopy synovi [?] kopu p[...] až do vyplnění summy svrchupsané. A pak[le] by [mne] buoh neuchoval a já umřel a já jemu summy svrchupsané železem nevoddal a nezaplátil, aby žádný [...] puol hamru i na ten statek muoj nes[ahal], než [...] ¹²⁸ nejprve jemu zapláceno neb komuž by svrchupsaný pan [Vác]law poručil.

Fol. 4r

Léta buožieho tisícého čtrstého devadesátého VI°, v den svatého Víta [15. června] stala se smluva dobrovolná, czielá a dokonalá srze urozeného pána, pana Jana Boczka z Kunstatu a na Polne a skrze múdré a opatrné <jiné> pány Gyhlawske Paul Lydl a Wencz Kredle, mezi mistrem Mychalem a synem jeho Zygmundem z Ronowskeho hamru z strany jedné a mezi mistrem Hanusem z Polnyczky a Nyklem, strýcem jeho, strany druhé, o vydán[ie] sirotka nebožtíka mistra Wenczye Wenczie, Dor[othy], dcery jeho a statku jejieho, taková, že mis[tr] Hanus, jsú držitel toho statku siročieho má jí [...] vydati puol třetieho sta kop a to takto nejp[rve] má jie vydati na výpravu padesáte kop [...] když jí vezme má její Zigmundowy daly cz[...] kop a potom každý zak svého statku ma g[...] no býti deset kop od Hanusa aneb vod jeh[o] [...] až do vyplnění té summy a že se mistr Mych[al] s synem svým Zygmundem odvěnil jie prot[...] dvě stě kop až do vyplnění toho a pan[...] Dorota má míti právo k polovici statku mi[stra] Mychalowa.

Item dal nejprve mistr Hanus na výpravu pa[desát] kop míšenských počítajíc do Gyhlawy. Léta buožieho tisícého čtyřstého devadesátého VI° mistr Hanus z Polnyczky Zygmundowy z Ronow[a] Mychalowu synu XL kop na den Wacla[va] narozenie a potom vdy [!] ¹²⁹ na ten den [...] boží až do tiech peněz té summy vypla[tit] [...] míšenských má se klásti.

Léta buožieho tisícího CCCC^o devadesátého VII mistr Hanus mistru Zygmundowy X kop na [den] [Matky] Buožie a při té věci byly starší toho le[ta] rychtář Sstengl, bednář mistr Bernath i [...] Kyczmeczlo, Nykl Kelerzykuo [?]

¹²⁸ Zprávy o hamrech Přibyslavských – uvedeno „než aby bylo“.

¹²⁹ Správně „vždy“.

Fol. 4v

Item létha páně M°CCCC°LXXXVIII [...] vyznal mistr Hanus z Polniczky před vším právem, že jest Zygmundowi X kop na den matky buoží narození a Zygmund sie [...]mu sezna, že jest jeho vzal a při té věci jsou byli toho léta starší [...] Frydl, Janek z rynku, Michal Martin Hemperluow, Hanus, Steffakuw, [...] sladovník.

Anno domini 1499

Item [v]yznal mistr Hanus z Polniczky přede vším právem, že jest [dal] [Zig]mundowi X kop na den Matky Buoží narození [8. září] a Zygmund sie [.....]al, že jest je vzal a při té věci jsou byli toho léta starší [...] Augustynuow, mist Wala, Hondluow Martin, Michal Kluguow, [...] Kiczmeглуow, Martin Tumernichtuw.

Anno domini 1500

[Item] vyznal mistr Hanus z Polniczky přede vším právem, že jest dal [Zigm]undowi X kop na den Matky Boží narození a Zygmund sie k tomu [...] jest je vzal a při té věci jest byli starší toho léta Adam, [...], Nikl Kolarzikuow, Michal Ssteffankuw, Blazek pekař, Prokess před [...], Pawel bednář.

Anno domini 1501

[Item] vyznal mistr Hanus z Polniczky přede vším právem, že jest dal [Zigmund]owi X kop na den Matky Buoží narození a Zygmund sie k tomu [...] jest je vzal a při té věci byli starší toho léta purkmistr [...] sladovník, kolšelé Pawel bednarz, Nikl Kelerzikuow¹³⁰, Hondl, Juzl, [...], Andres u brány, Martin Hemperluow.

Anno domini 1502

[Item vyznal mistr] Hanus z Polniczky přede vším právem, že jest dal Zygmundowi [na den Mat]ky Boží narození a Zygmund sie jest k tomu sezna, že jest je vzal [a při té věci byli] starší toho létha všicka plná rada.

Anno domini 1503

¹³⁰ Pravděpodobně jde o téhož člověka jako v zápise výše – Nikl Kolarzikuow. Došlo zřejmě k chybnému zapsání, případně ke kolísání podoby přízviska, což je v této době možné.

[Item vyznal Hanus] z Polniczky pře vším právem, že jest dal Zygmundowi [na den Matky]
Buoží narození a Zygmund sie jest před týmž právem seznal [...] vzal a ještě zúostává
LXXXX kop.

Fol. 5r¹³¹

Léta božího M°CCCC°LXXXIII° ten pondělí po svatém Petře nastolování [23. února] stal sie jest počet mezi mistrem Wenclem a Hanusskem bratrem jeho a mezi mistrem Martinem vo půl hamru, kderýž slove Bozeyoosky, že mistr Wencel a Hanussek vypravili sú mistru Martinovi tři sta kop na toho puol hamru, jako se svrchu píše. A ta smluva stala sie jest dobrovolně a s dobrým rozmyslem v Przibislawi¹³² a při tom sú byli Ssimek rychtář a přisežní toho léta. Item Horki, Kuzel, Endrl Klubu [!]¹³³, Hondl, Prokess staré rady. Item znove Mikulass Knudheseruv, syn Zikl, Wondruss Michal, Štefanku syn Henzl, Niklas Masarz i jiní dobří lidé.

Léta božího M°CCCC LXXXIII° vo světím duše položil jest mistr Wencel a Hasussek¹³⁴ mistru Martinowi za toho půl hamru jenž slove Bozejowski XX kop u Simka u rychtáře v Przibislawi a při tom sú byli přiseni[!]¹³⁵ toho léta Niklas Masarz, Michal Henzl, Mikulass Zikl, Wondruss.

Léta božího M°CCCCLXXXV° vo světím duše položil jest mistr Wencel a mistr Hanussek mistu[!]¹³⁶ Martinowi za toho půl hamru, jenž slove Boze[jovský] XX kop u Ssimka u rychtáře v Przibislawi a při tom sú byli přise[žní toho] léta. Item Augustin Walentin, Julek, Adam Niklu, Potru [?], Gira [...], jiných dobrých lidí.

Léta božího M° CCCCLXXXVI° vo světím duše položil jest mistr [Wencel] mistru Martinowi za toho půl hamru jenž slove Bozejowski [...] u Michala rychtáře v Przibislawi a při tom sú byli přisežní toho [léta]. Item Wondraczek, Prokess, Michal Kluku, Horki, Janek, Petr i jiní dobří [lidé].

Léta božího M°CCCC°LXXXVII° vo světím duše položil jest [mistr Wencel] mistru Martinowi za toho půl hamru jenž slove Bozejowsky [...] u Michla rychtáře v Przibislawi a při tom sú byli přise[žní toho léta]. Item Mikolass Masarz, Zikl, Wondruss, Jakessi[?], Adam [...]

¹³¹ V záhlaví zápisu doplněn, zřejmě tužkou při novodobé foliaci, rok 1484.

¹³² Přibyslav.

¹³³ Jedná se pravděpodobně o Endrla Klugu.

¹³⁴ Písař špatně napsal jméno Hanušek.

¹³⁵ Správně „přisežní“.

¹³⁶ Správně „mistru“.

Léta buožího tisícieho CCCC° LXXXVIII° položil jest [...] mistr Martinowi XX kop za puol hamru jenž [slove Bozejowski] u rychtárie Augustyna v Przibyslawy toho ho[...] konšelé Janek s rynku, Valentyn, Frydl, [.....].

Léta buožieho tisícieho CCCC° LXXXVIII° položil [...] [Ha]nussek mistru Martynowy za puol hamru [jenž slove] Bozieyowsky XX kop u rychtárie Augustyna a [při tom] byli jsú konšelé toho léta Wondraczek, pa[...], Adam, Mlay [?], Blaziek, Kluguo Endrl, Klugu [.....].

Fol. 5v

Léta buožieho tisícého CCCC° <desátého> devadesátého položil jest mistr Hanussek mistru Martynowy za puol hamru, jenž slove Bozeyowsky, XX kop u rychtáře Adama a při té věci byli starší toho léta Sstengl, Ssaress, [...], Wencz, Hempl, Prokess, Jessek.

Léta božieho tisícého CCCC° devadesátého prvého položil jest mistr Hanussek mistru Martynowy za puol hamru, jenž slove Bozeyowsky, XX kop u rychtáře Adama [a při té] věci byli starší toho léta Augustyn, Ssych, [Janek] s rynku, Hanus Lavarz, Nykl Lekerzikuo, Hondl.

Léta božieho tisícého CCCC° devadesátého II° položil jest mistr Hanussek mistru Martynowy za puol hamru, [jenž] slove Bozeyowsky, XX kop u rychtáře Adama [a při] té věci byli jsú starší toho léta Petr u brány, [.....] bednář, Blazek, Endrl, Glugno, Mycha Ssteffa[nkuw]

[...] M°CCCCLXXXIII na den svatého Jakuba stala se jest smluva [mezi] mistrem Wenclem a bratrem jeho a mezi mistrem Martinem [...] sú počtli, že ještě zůstávají svrchu psaní mistři mistru Martinu [...] na toho půl hamru jenž slově Bozejowsky.

[...]mě za tu sumu mistru Martinowi. Item mistr Ssimek z Ronowa, [...], mistr Waniek z Horek, mistr Piwrl z Kamenskeho, [...] mistr Jamsky a ty sú slíbili všickni mistru Martinowi [...]

Vložený list r¹³⁷

Léta božieho XXXXVII [?] na den svatého Jana položili rukojmi mist a Polrelowi [?] synové u pana Sstiepana Strzieli XX kop kunce Martinowy u dešti [?] jsu zuostavají C kop

¹³⁷ Dle moderní foliace je tento list označen jako fol. 6a.

mišenských Xti kop a ty mají vždycky klásti na ždý[!]¹³⁸ svatý Jan po Xti kopách na našem právě až do tý summy vyplnění. A při tom byl Adam rychtář, Sstergl, mistr Zadnarch [?], Nikl, Iakess bednář, Girzik Masarz.

Léta božieho [?] LXXXXVIII^o položili Piwrlowi[?] synové purkrechtních peněz na svatého Jana a Martinowe z Hlynskeho a při té věci byli přísežné rychtář Adam, Girzik Wala, Martin Hodlu, Thoma, Michal Klugu, Martin z Thumernichtu

Vložený list v

Anno domini 1502

Léta buoieho [!]¹³⁹ položili Pivrlove synové purkrechtních peníze na svatého Jana X kop a ty peníze vzala paní Kunka z Litomissle a při té věci byli páni starší toho léta pan Hanuss, purkmistr, Girzik, Martin, Hempri, Andres, Martin Tumernicht, Michal, Stiepan, Motl rychtáš [!].

Anno domini 1503

Item položili Plirlovi [?] synové za hamr na den sv. Jana X kop a ty peníze vzal Matouss Hlineczky střelec pana Kubsse, kterýž vyslán pro ně byl při tom byli starší toho léta purkmistr Mlynarz a košelé Toman, Pawel, Girzik Augustynuw, Martin Hondluow pekař, Motl Blazek.

Fol. 6 r¹⁴⁰

Já mistr Waczlaw Jamsky oznamuji městkami knihy [!]¹⁴¹, že se stala úmluva mezi Annou a synem mým Mykulassem taková, že sem jemu postupil a zapisuji čtvrt hamru Ffiklofskeho sie vším příslušemcívím mé polovici, totižto s rolí, s lukami, s lesy, s rybníky, se dvorem polovici¹⁴². Nic sobě tu nepostavu[ji] krom domu mého nového, kterýž sem sobie postavil na svouj gro[š], jesto v ty časy staven nebyl, když sme stupek učinili mezi sebu. A jestli že by svrchu psaný Mikulass, syn muoj, purkrechtních peněz nepoložil anebo neplatil vedle smluvu prvopsaných, tehdy Mikulass, syn muoj, na mne zase postupil tu stvrt tak,

¹³⁸ Správně „na každý“.

¹³⁹ Správně buožieho.

¹⁴⁰ Dle moderní foliace je tento list označen jako fol. 6b.

¹⁴¹ Zkomoleně napsaný obrat.

¹⁴² Podtržení bylo provedeno později červenou tužkou, stejně jako doplnění názvu pod textem, o jaký hamr se jedná – Hamr Fiklovský.

jakož jest přijal weze[!] ¹⁴³ všech odmluv a dalších nez[...]¹⁴⁴. A při tom sou byli mistr Michal s Ronowa a mistr Nikl s Ronowa, mistr Hanussek Zasawy, Michal rychtář a přísežní toho léta. Item Wondraczek Adam, Mlinka Honderl kovář a Enderl Klug, Wlasek Paul pentt. Anno domini M^oCCCC^oLXXXVIII¹⁴⁵.

146

Létha zbožného MCCCCLXXXVII stala sie jest smluva tejho p[...] po svatém Girzy před urozeným pánem panem Janem z [Ronova] a na Polne a před urozenými lidmi panem Zychem ka[...] a z Ssiczdveffu [?] a panem Sstepanem Zdechowczem z Zbu[...] známým a statečným rytířem panem Stiepanem Strzal[...] z Kruczemburka mezi Kunku a mezi rukojměmi mist[rem] [...] a mistrem Niklem z ronovského hamru a mistrem [...] mistrem Wankem taková, že ty jštu rukojmě [...] zuostali sú již řečený Kuncze sto kop a X kop [...] i mají ji kníže na svatý Jan <my> najprv p[...] kop //maj jí položit na Kruczemburcze//¹⁴⁷ a ještě ji zuostaví sto kop i X kop pak po [...] Jan muji vydávati kníže prve řečený pa[...] ských a tak až do všeho vyplnění tý summy [...] společně a nerozdílný a před panem purgbu [?] Kubssem [?] [...] z strany druhé <od> kteříž byli od páně Richnibreské [?].

Fol. 6v

Léta božího M^oCCCCLXXXIII^o na den svatého Martina položil jest mistr // Jeronimowi ze daru [!]¹⁴⁸ poručkovi mistru // Hanek XX kop za hamr Fiklowski na těch VII set kop a ještě zůstává mistr Hanek X a dvěšť kop a při tom sú byli Ssimek rychtář a přísežní toho léta. Item Niklas Masarz, Michal Sstefaniku, Herzl, Fridl, Mikulass Masarz, Zikl, Wondruss i jiní dobří lidé.

Léta božího M^oCCCCLXXXV^o na den svatého Martina položil jest mistr Hanek XX kop za hamr Fyklowsky mistrové Lorenczowe a poručníkovi jejímu Geronimowi ze Zdara na tēche[!] VII set kop a ještě zůstává nadepsaný mistr Hanek bez deseti dva[cet kop] a při tom sú byli Michal rychtář a konšelé toho léta. Item Augustyn Gira, aduj [...], Janek na rynku i jiní dobří lidé.

¹⁴³ Domnívám se, že „ze“ je překlep a mělo by být „beze všech“.

¹⁴⁴ Ve *Zprávách o hamrech Přibyslavských* je slovo doplněno na „nez(nází)“.

¹⁴⁵ Tužkou doplněno jednou 1470, později 1488/9.

¹⁴⁶ Dle moderní foliace tato část textu označena jako fol. 7.

¹⁴⁷ Doplnění vepsané malým, přesto dobře čitelným, písmem mezi řádky.

¹⁴⁸ Správně „ze Žďáru“.

[Léta bož]ího M°CCCCLXXXVI° na den svatého Martina položil jest mistr Hanek [... kop] za hamr Fykwowski mistrové Lorenczowe a poručníku jejímu Geronimowi [ze Zdaru] na těch VII set kop a ješče zůstává nahoře psaný mistr Hanek X a [?] druhého sta kop a při tom jest byl Michal rychtář a konšelé toho léta [item] Wondraczek, Horoky Petr od brány, Prokess Michal Klubu [!]¹⁴⁹ a z těchto dvaceti kop [...] mistrová Lorenczowa V kop na svůj díl.

[Léta b]ožieho tisícieho CCCC° LXXXVII° na den svatého [...] položil jest mistr Hanek XX kop za hamr Fykwowsky [mistrové] Lorenczowe a poručníku jejímu Geronimowi ze Zdaru [na těch ...] set kop a ještě zůstává mistr Hanek bez X puol [...] a při té věci byli jsu starší toho léta Michal [...]ness , Hondl, Hemptl, Adam Sokole, Yakess, Nymr.

[Léta bož]ího tisícieho CCCCLXXX°VIII° na den svatého Matina [!]¹⁵⁰ [položil jest] mistr Hanek XX kop za hamr Fykwowsky mistrové [Lorenczowe a] poručníku jejímu Geronimowy na těch VII set kop [a ještě zůst]ává mistr Hanek <[...] sto kop> XX a sto kop [a při té věci] jsu byli toho starší Augustyn, Walentyn, Janek [...], Michal, Lynhart.

[Léta bož]ího tisícieho CCCC°LXXX°VIII na den svatého Matyna [...] mistr Hanek XX kop za hamr Fykwowsky mistrové [Lorenczowe a] poručníku jejímu Geronimowy ze Zdaru na těch VII set kop [a ještě zůst]ává mistr Hanek sto kop a při té věci jsu konšelé [...] rychtář Sslengl, Ssaress [?], mistr Wencz, Yessek, Prokess.

[Léta bož]ího tisícího CCCC° devadesátého III° vyplnil [...] Hanek za hamr Fykwowsky jež jest [...] za ten hamr Fykwowsky [...].

Fol. 7r

Od narození syna božieho tisícího čtyřistého osmdesátého den svatého stal se trh od mistrové Lorenczowe nebožtíka mistra Lorencze manželky a od poručníka jejího Geronima ze Zdiaru. In nomine domini amen. My rychtář In nomine domini amen //veni sancte rychtář // Veni sancte spiritus veni sancte. Veni sanice spiritus reple tuorum corda fidelium, et tui amoris in eis ignem accende .

Stal se jest trh mezi námi emerge dulus [?] filia.¹⁵¹

¹⁴⁹ Jde pravděpodobně o špatně napsané jméno Michal Klugu.

¹⁵⁰ Správně „Martina“.

¹⁵¹ Pod textem tužkou (zřejmě při moderní foliaci) dopsáno „toto jest cvičení písarské“.

Fol. 7v

Léta božího M^oCCCCLXXXII^o na den svatého Jiří stala se jest smluva mezi Hankem a Walu, bratřími, strany jedné a mezi mistrem Rzehorz, švagrem jich z dobrou volí obustrannú, tak že na sie jemu prodali štvrt hamru za půl štrta sta kop s tím se vším příslušenstvím, což k tomu půl hamru, tak jak sami drží. A na to má svrchupsaný Rzehorz vydati sto kop a v ostatku peněz má s nimi dluhy podstúpiti až do té sumy vyplnění. A toto sepsání a smluva stala se jest na den svatého Girzi u Ssimka rychtáře v Przibislawi a při tom sú byli přisežní toho léta. Item Hondl, Horki, Prokess, Endrl, Augusttin řečený Karel a Tumernich.

Fol. 8r¹⁵²

Léthá od narozenie buožieho tisícého čtrstého osmdesátého, den sv. Havla, stal se jest trh od mistrové Lorenczowe Katherziny, nebožtíka mistra Lorencze manželky a od poručníka jejíeho Geronima z Zdyaru strany jedné a mezi mistrem Wankem z Horek¹⁵³ strany druhé, že jest koupil mistr Waniek puol hamru u svrchupsané vdovy a u puoručníka jejíeho, kyerýž slove Ffiklow, s jejich dobrou vuoli za sedm set kop krošov míšenských se vším právem což k tomu puol hamru příslušie, s křovinami, s dědinami, s vuodami i s táli na horách, což jest nad zemí i i pod zemí, i s rybníky což, k té polovici hamru příslušie tak, jakož jest byl Pawlowsky prodal se vším příslušenstvím, což k tomu hamru příslušelo, Lorenczowi a Hanusskowi, nic sobě nepozuostavuje. A má zavdati mistr Waniek svrchupsané vdově <stě> dvě stě kop kroš[ov] míšenských a podstupiti dluhu dvě stě kop za ni, komuž ona odkáže. A ostatek dluhu což mimo tie dvě stě kop zuostane, má mistr Waniek spravovati se vedle prvnie smluvy, kteráž se jest stala v Przibyslawi¹⁵⁴ před konšely mezi Pawlowským a Lorenczem, že jest mistr Waniek v ty roky vstupil a má platiti po dvudceti kopách grošov míšenských a ty má klásti v Przybyslawi před právem dlužníkov <kterýmž on>, ktož k nim právo míti budú, na den s. Martina v roce od tohoto přišitého a tak menovitě na každého s. Martina má klásti po XXti kopách až do vyplnění svrchupsané summy. A svrchupsaná vdova má sobě rozdělati čtyři železa na tom puol hamře a k těm železom má sobě zjednati rudu z jeho tálu a uhlie k tomu. <A Pawlowskemu vedle prvnie smluvy má mistr Waniek rozdělati pět želez

¹⁵² Opět jako u většiny zápisů doplněno červenou tužkou, k jakému hamru se zápis vztahuje, tentokrát Hamr Fiklov. V textu také dodatečně podtrženo.

¹⁵³ V. Řezníček uvádí ve *Zprávách o hamrech Přibyslavských* (s. 99), jméno Vaněk z Borek, přestože v knize je jasně psané z Horek.

¹⁵⁴ Přibyslav.

s svého nákladu o svatém Duše najprv příštím jedno a tak na každého svatého Ducha po jednom až do vyplnění pět těch želez>. A na uhlířích svrchupsaná vdova má odkázati LXXX kop mistru Wankowi. A jestli že by jej buoh neuchoval i tudíž¹⁵⁵ Léta buožího tisícého CCCC° devadesátého vyplnili jsa těch u že kéž Zygmundowy Pawkowske synu i materi jeho a při této věci byly jsú toho léta a Adam rychtář Ssle[ngl], Ssaesze.

Fol. 8v

Geronima poručka do toho času, co by zuostalo mimo dluhy, komu by ona neboli poručník její komuž by poručili, aby tomu vyplněno bylo vedlě svědomie, komu by oni moc dali. My rychtář a konšelé vedle práva našeho i hamernického, jakož mají mistři hamerníci práva dokonávati sobě u nás v městečku o hamry, kteréž prodávají neboli kupují při tom jsme byli, že jest kupil mistr Waniek, jakož když jsú sobě dokonali i odevzdali. A při tom jest byl pan hajtman pan Jan Sspan, v ty časy hajtman na Polne, i přísežní toho létha Ssymek rychtář, Tumernycht, Horky, Endrl kovář, Hanuss, Hondl, Prokess, mistři hamerníci mistr Zigmund, mistr Ffredl, mistr Albrecht, mistr Petr, mistr Jakub mistra Michal Michalow syn, Nykl, Hanussek z Horek, mistři z Ronowa a mnoho jiných dobrých lidí.

Item v ten čtvrtek po sv. Brikcím létha božího tisícieho čtrstého osmdesátého, před námi konšely mistr Waniek z Horek zavdal na puol hamru Fiklowskeho sto kop grošů míšenských Jeronimowi ze Zdiara.

¹⁵⁶Item v neděli před svatém Urbanovi létha božieho tisícého čtrstého osmdesátého prvnieho, vypravil jest mistr Waniek z Horek tři sta kop grošů míšenských na puol hamru Fiklowskeho ¹⁵⁷ mistr Lorenczowe při tom byl jest Jeronim, poručník její na právě przibislawskem, při tom jsú byli přísežní toho létha Ondraczek Sstefan od brány, Adam Zigl Wýmar, rychtář Nikl Petruow, Ondruss Hemperluow √ i s těmi, který jest podstupil dlužníky, a to jmenovitě psaný jest.

¹⁵⁵ Ve Zprávách o hamrech Přibyslavských tato (viditelně nedokončená) věta pokračuje na dalším listě větou „Jeronýma poručka...“. V originále je hned po této větě další zápis, který byl zřejmě dopsán později.

¹⁵⁶ Zápis později doplněn nadpisem „Fiklovský“ a podtržením stejnou červenou tužkou.

¹⁵⁷ Písař v textu označil místo, kde vynechal větu. Dopsána je na konci textu.

Fol. 9r

Item písari Johannessowy do Polne¹⁵⁸ XXIII kop grošů míšenských.

Item rychtári s Slawkowycz¹⁵⁹ XVI kop grošů míšenských.

Item Bednarzowy XXV kop grošů míšenských.

Item Niklowy Grueykle [?] XXXVI kop grošů míšenských XXV grošů.

Item Suppowy VII kop míšenských XII grošů.

Item Prolssowy kru [?] Janku synu XXXVI kop XXIII grošů.

Item Pussowy IX kop grošů míšenských.

Item Lewussowy XVIII kop.

Item Jeronimowy XVI kop za Klymu Massarcze.

Item Perkmanowy Zichowy IIII kop.

Item Walentinowy Dymaczowy VI kop.

Item Ssymkowy na dvoře III kop XII grošů.

<Item jako mistr Lorencz jest rukojmě za X kop i jinými mistry>.

Item Kowarzowy uhlíři IIII kop <a> z Rzeczicz.

Léta od naroženie buožieho tisícieho čtyřistého III° osmdesátého položil jest penězie mistr Hanek den svatého Martyna před konšiely v Przybyslawy XX kop a při tom Ssymek rychtář, Ssaress, Nykl Masarz, Ffrydl, Hempel, Wondruss, Mychal Ssteffanko, Zygl, Nymrnyther a na těch VII steh kop vyplněno jest IIII sta kop a sedmdesát kop a těch deset kop má sjíti za štuky [?] mistr <kol> Lorenczowe na jich penězie a ještě zostavají dluhu II stě kop a XXX kop.

Fol. 9v

¹⁵⁸ Polná.

¹⁵⁹ Slavkovice.

Léta božího M° CCCC°LXXX° prvního na den svatého Martina položil jest mistr Vaniek z Horek XX kop za hamr Fikolowsky[!]¹⁶⁰ mistrové Lorenczowe a po<ručníkovi jejímu> a při tom jest byl poručník její a na těch VII set kop a ješče zůstává svrchu psaní mistr Waniek bez dvaceti III sta kop a při tom sú byli Ssimek rychtář a konšelé toho léta Wondraczek, Nikl, Petru Zikl, Wond<raczek> rass, Sstefan, Adam.

Item z těch dvaceti vzal jest Mali mistr X kop.

Item Marel [!]¹⁶¹ z Humpolcze vzal X kop a ješče zůstává mistrova Lorenczowa Markowi z Humpolcze XXI kop aneb tomu svátku a tomu má platiti vdy[!]¹⁶² v rok po desíti kopách.

Léta Božího M°CCCCLXXX° druhého na den svatého Martina, položil jest mistr Hanek XX kop za hamr Ffyklowsky mistrové Lorenczowe a poručníkovi jejímu a při tom jest byl poručník její, na těch sedm set kop a ješče zůstává svrchu psaný mistr Hanek a bratři jeho bez čtyřeceti III sta kop a při tom sú byli Ssimek rychtář a konšelé toho léta. Item Sstenkl, Augustin, Zikl, Walentin, Nikl od brány, Janek s rynku.

Item z těch dvaceti dali sme Geronimowi poručíkovi[!]¹⁶³ jejímu XVI kopy.

Item dali sme mistru Bernartowi z těch peněz VIII kopy.

Item dali sme do Brodu Zdenkowi kopu za <pla> Pawlowskeho ješte jej stavil na právě u nás.

Fol. 10r¹⁶⁴

Létho buožieho tisícého čtrstého osmdesátého ve čtvrtek po sv. Briciem, stal se trh mezi Waczlawem Jamskym strany jedné a mezi Hanusskem Malym mistrem strany druhé o puol hamru Ffiklowskeho, tak že Malý mistr prodal svú polovici hamru Waczlawowi Jamskemu za sedm set kop grošů míšenských, se třmi koňmi i se vším dobyt看em svým i polovici lesov, se všemi uhléri co k té polovici přísluše, s dědinami, s lukami, s křovinami, s vuodami, s rybníčky i se vším což k té polovici přísluše nic sobě tu nepozostavuje, s tály na horách co pod zemí i nad zemí, tak že Wazclaw má zavdati Hanusskowi sto kop a na Vánoce nejprve

¹⁶⁰ Část textu podtržena červenou tužkou.

¹⁶¹ Správně „Marek“.

¹⁶² Správně „vždy“.

¹⁶³ Správně „poručníkovi“.

¹⁶⁴ V záhlaví zápisu doplněno červenou tužkou Hamr Fiklovský. V zápatí také doplněno jméno hamru, ale velice špatně čitelné.

příště padesáte kop položiti má a po tom buoziem narození v tom roce běhlém má dáti padesáte kop <vypraviti sto kop> dlužníkom komu by on odkázal a od toho svatého Martina příštího po roce má klásti po dvaceti kopách na každého svatého Martina až do vyplnění té summy a ty peníze má klásti v Przybyslawi¹⁶⁵ před právem jakož nektří hamerníci práva mají, a ktož k nim právo míti bude ten jest bez. A při té smluvě byli přísežní toho létha Ssymek rychtář, Herzl, Handl, Prokess, Sstendl, Ondrl, Horky, Tumernyt [!]¹⁶⁶ i jiní další lidé a páni mistři hamerníci. Mistr Nykl z Ronowa, mistr Ssymek, mistr Petr, mistr Michal, mistr Zigmund, mistr Ffrendl, mistr Aklirtchr [?], mistr Hanussek z Horek, mistr Waniek, mistr Kunredl.

Fol. 10v

Létha od narozenie božieho tisícieho čtrstého osmdesátého ve čtvrtok po sv. Brikoj [?], Waczlaw Jamsky zaval jest sto kop grošů míšenských na ten puol hamru Fiklowsky Hanusskovi Malemu mistru.

Létha od narozenie božieho tisícieho osmdesátého prvnieho, Waczlaw Jamsky položil jest penieze padesáte kop, kteréž měl položiti o Vánocích za hamr Malemu mistrovi a z těch peněz jest vzal mistr Waniek XXX kop, jakož jsú jemu odkázaný a Jamsky za ně byl slíbil.

Item vzal jest mistr Zigmund z těch peněz X kop, kteréž jest Malý mistr svolenie učinil vedle hamerníkov.

Item z těch peněz vzal jest pan VI kop a úroka pul šestý kopy a za paz puol kopy a ještě zuostalo těch peněz na právě <půl šestý kopy> IIII kopy.

Item z těch peněz, jakož se svrchu píše vzal jest Malý mistr II kopě. Item z těch peněz vzal jest ke z Polné¹⁶⁷ II kopě z těch III kop. Jakož su byli zůstali u konšel.

Léta božího M° CCCC LXXX VII° stala se jest smluva před urozeným pánem Boczkem a před přísežnými toho léta před Mikulasse, Masarzem, Hondlem, Wondrussem, Ziklem, Alssem, Adamem, Sokolowim, že jest podstúpil Waczlaw Jamsky /za Maleho mistra/ dluhu z Mierelon [?] ze Zdara XV kohr ma a jemu platiti. Waczlaw Jamski na svatého Martina

¹⁶⁵ Přibyslav.

¹⁶⁶ Chybně napsané jméno Tumernicht.

¹⁶⁷ Polná.

nejprve příštího II kopě a potom v roce na každého svatého Martina po dvou kopy až jemu vyplní té půl jedenácté kopy.

Fol. 11r

Item těch sto zlatých jakož jest položil Jamsky mistr mistru Hanusskowi Malemu mistru zadavdavých [?] a ty jest vzal mistr Waniek z Horek <že jest za něho za toho štv> za tu štvr hamru, kderuz jest v zástavě měl.

Léta božího M°CCCC°LXXX° prvního den svatého Tomasse, že podstupil se Waczlaw Jamsky za Maleho mistra v penězích, kderež jemu měl klásti za hamr.

Item Hanuska kováře z bratrem LX kop a IIII kop a to v roce po VIII kopách.

Item Honcze XIII kopy a to v roce po dvou kopu.

Item Pawlovskemu LXIII <a to v rok> a to ve čtyřech letech a ty má v Trzebiczi¹⁶⁸ na dluziech mužou krže [?].

Item Endrlovi XX kop bez osmnácti grošů.

Item Pusowi XIII kop a to po dvou kopu.

Item Jakubowi XIII kopy a na to mu dávám IIII kopy.

Item Tomanowi ze Zdara VIII kop.

Item Vaynachtowi XIII a to vo Hromnczich po dvou kopu.

Item Jakubowi XII kop.

Item Waczlawowi do Slawkowicz¹⁶⁹ <XII> XV kop.

Item Zoldanowi XVII kop a to v roce po půl druhé kopy.

Item Paullovi VII kop a to v roce po LXX groších.

Item Foleusowi III kop to v rok XX grošů.

Item Perkmanowi do Borowe¹⁷⁰ III kopy.

¹⁶⁸ Třebíč.

¹⁶⁹ Slavkovice.

¹⁷⁰ Havlíčkova Borová.

Item zvaniemu Wichowi z Nietczina [?]¹⁷¹ VII kop prvý rok dvě kopě a po[tom] po kopě

Item Janowi Niemczy z Pawlowa VI kop.

Item Kerskemu z Polne II.

Item Ssmelczircze [?] bez dvaceti V kop.

Item mistru Albrechtowi a Ronowskem mistróm XXIII kopy.

Item Malemu Prokezovi[!] ze Zdara III kopy.

Item dal Waczlaw Jamski Malemu mistru X kop na těch peněz purkretních[!]¹⁷².

Fol. 11v

Léta od narozěnie božieho tisícého čtyřístého osmdesátého II° v tu středu po provodně neděli na těch IIII šedesát kop, kterýž jest vodstupil Jamsky Pawlowskemu v Trziebyczy¹⁷³, pak na těch IIII a šedesáte kop dal mu XIII kop, kteréž jě měl vzetý na svatého Martyna najprv příštíeho, kteréž měl vzetý v Trziebyczy a ještě vstává Jamský Pavlovskému na těch IIII a šedesáte kop padesát, kteréž jě měl bráti v Trziebyczy a těch padesáte kop má vplněného byli v třech letech Pawlowskemu naj příštíeho svatého Martyna.

<Léta božího M^oCCCCLXXXV^o v neděli po svatém Martinie stal sie jest porze[?] mezi Jamským strany jedné a mezi Zikmundem Pawlowským synem strany druhé vo čtyři a LX kop, kteréž su byli poručení na hamře Janskem mistr Pawlowskemu purkrechní peníze, že jest Jamski vyplnil Zikmundowi Pawlowskemu synu do konce a docela těch čtyři a LX kop a více nemá Zikmun[!] Jamskeho z nich napomínati a při tom sú byli přísežní toho léta. Item Augustin Adam, Janek z rynku, Nikl Petru, Walentin, Gira>¹⁷⁴.

Létho božieho M^oCCCCV^o[!] v neděli po svatým Martine stala se zmluva mezi Jamskim strany jedné a mesi[!]¹⁷⁵ Sigmundez [!]¹⁷⁶ strany druhá Pavloskeho[!]¹⁷⁷ syna ziet mu je vyplnil LXX kop purkrechních peněz, kteréž mu odkázal Maly mistr.

¹⁷¹ Tento místní název je nejistý. Jediné podobné jméno v regionu je Netín, čemuž, ale nepsané slovo úplně neodpovídá.

¹⁷² Správně „purkrechních“.

¹⁷³ Třebíč

¹⁷⁴ Celý jeden záznam mřežován.

¹⁷⁵ Správně „mezi“.

¹⁷⁶ Správně „Zikmundem“.

¹⁷⁷ Správně „Pavlovského“.

Létha od narození božího

Item vyplnil duovským[!] mistrom XIII kop, kterýž odkázal Malý mistr purkrechtních peněz.

Item vyplnil Jamský Hanus kovářovi zsasavi[?] IIII LX kop a hokezowe[?] vyplnil což jest je [...] dluhu a při té věci byli starší Adam rychtář, Sstengl [?], Hempri, Pawel, Martyn, mistr Wencil.

Fol. 12a, r¹⁷⁸

Stal se jest trh mezi Pawlowským s jedné a mistrem Hanuskem, bratřimi hamerníky, s strany druhé o hamr Pawlowského takový, že Pawlowský před panem hejtmanem a přede všemi mistry na Polne¹⁷⁹ vzdal jim mistrům bratřím ten svůj hamr, dědičně s stupil ot sebe a ot své ženy a ot svých dědicův ve jedenácti stech kopách grošů míšenských, tak aby jej v dluziech za zastúpili, jakož jsou prvé smlúvu jměli. A mají jemu týž mistři bratřie přidati za právo dědičné XII železz, každý z nich šesti, každý rok jedno železo počnuc o svatém Duše, a tak každý rok až do vyplnění. A on Pawlowský má jim mistrům Lorynczowy a Hanusskowi list gruntovní ot sirotka Ffiklowa a ot Marthy vyjednati bez jich škody do svatého Ducha najprv příštího a jim v jich moc dáti. A ten trh podle této smluvy má jim v kněžin městě [?]¹⁸⁰ Przybyslawského¹⁸¹ vypsati beze všie otpornosti. Stalo se jest na hradě Polne přítomnej jsouc Leonarda kněze, opata Zdiarského, v pondělí po sv. panně Dorotě ode mne Jana z Barsste [?], rytieře a hejtmana polenskeho. Ale my rychtář a konšelé města Przybyslawie slyševše zprávu pána svého i jiných mistrův hamerníkův o tom trhu, kterýž se je stal mezi Pawlowským s jedné a Lorynczem i Hanuskem s strany druhé o hamr Ffiklow, a tak jsou svolenie udělali obě straně před námi dobrovolně, že mají platiti svrchupsaný Loryncz a Hanuss po XXti kopách na každý rok počnuc od svatého Martina najprv příštího až do vyplnění těch peněz. Ale svrchupsaní mistři

Fol. 12a, v

mají klásti peníze před právem v Prizibylaw¹⁸² vedle svých práv hamerských a jinde nikdež, neb jich práva tak ukazují. A také jest svrchupsaný Pawlowský před námi svobodil

¹⁷⁸ Fol. 12, při novější foliaci rozdělen zápis na 12a a 12b.

¹⁷⁹ Polná.

¹⁸⁰ V tomto případě jde možná o zkomoleninu slov „kněhy městské“.

¹⁸¹ Přibyslav.

¹⁸² Přibyslav.

a propustil od sebe i od svých budúcích krunt ten toho hamru i jiné všecky věci, což k tomu hamru přísluší buď na horách i jinde.

<A tak sie jest stalo svolenie před námi mezi mistrem Wankem s jedné a mezi mistrem Hanusskem s strany druhé o tu čtvrt hamru, kterouž jest byl Gabriel kúpil a bratr jeho Michal, že ta čtvrt jest jeho vedle hamernického práva mistra Wankowa. A jestli že by se mistr Hanuss smluvil s mistrem Wankem vedle jeho vôle, tehda ta čtvrt má zase mistra Hanussowa býti. >¹⁸³

A také sie s stal počet mezi těmi bratřimi svrchupsanými, že mistr Lorencz na své polovici hamru nenie dlužen více než bez dešeti dvě stě kop, jakož cedule ukazuje, před námi konšely mistr Waniek propustil tu čtvrt hamru mistru Hanusskovi ve čtvrtek po sv. Brici.

A při té smluvě byli sú rychtář a konšelé a přísežní toho léta města Przibyslawie, Ssymek rychtář, Thumernycht, rychtář Zygl, Sstandl, Augusty, Kuzel, Hondl, Henzel, Ffrydlow, Janek Jableczke [?], Andr kovář, Waczlav Horoky, Angl Nyklas masarz, Prokop, Nykl u brány. Léta božieho M^oCCCC^oLXXX^o bieszczotily [?] ten úterý po sv. panně Dorotie.

Fol. 12b, r¹⁸⁴

Item na páně Janowa grunthu co dluhuov jest.

Item Hanusskowi kovářovi XL kop V kop bez XVII grošů.

Item Linharthowi X kop.

Item Holczowi XIII kopy.

Item Mertlowi VII kop.

Item Ffolthasowi [?] III kopy

Item toto dluh Trzebickym.

Item Tichemu L kop a III kopy.

Item Markowe VL kop.

¹⁸³ Část textu mřežována.

¹⁸⁴ Nový zápis na foliu 12b. Ve *Zprávách o hamrech Přibyslavských* je tento text uveden jako fol. 13, přestože fol. 13 je označeno až na dalším listě.

Item Bednarzowy VIII kopy.

Item toto dluh na mezuczizkému[?] z božie.

Item Markowi zvanému VII kopy.

Item Machowi VII kop.

Item toho dluhuov na Zdiarskem z božie.

Item Jakubowi Masarzowi XIII kopy.

Item rychtářovu synu z Losenicze XVII kop.

Item Hylczłowi VII kop.

Item Miertłowi [?] XV kopy.

Item Ssmelczercze [?] V kop bez XX grošů.

Item Petrlikowu zeti XII kopy.

Item Klymowi Masarzowi [?] V kop.

Item Benessowi VIII kopy.

Item Mertłowi Masarzowi [?] III kopy.

Item rychtář Slawikowskemu XVI kop.

Item <wa> Waczlawowi do Slawikowic¹⁸⁵ XV kop.

Item Pawłowi do Knize V kop bez X grošů.

Item Zoldanowi XVII kop.

Item Perkmanowi do Borowe¹⁸⁶ VI kop.

Item mistr Bernarhowi XVII kopy.

Item do Gihlawy¹⁸⁷ XXVI kop.

¹⁸⁵ Slavkovice.

¹⁸⁶ Havlíčkova Borová.

¹⁸⁷ Jihlava.

Item Jamskemu C kop XXX kop bez dvu kop.

Fol. 12b, v

Item do Brodu¹⁸⁸ VI kop.

Item Matieykowi z Chotieborze IIIII kopy.

Item Preklowi III kopy IIII groše.

Summu VI [...]mi kop LXXXX kop a VI kop XL grošů a VII grošů.

[?]

Léta božího M° čtyřistého LXXXX VIII° stal se počet mezi Jamskym a syny jeho, co se dotýče toho puol hamru, kderýž kúpil od Maleho mistra, že vyplnil puol šesta sta kop a dvě kopě bez XIII grošů. A Mala mistrová přiznala ten počet svými přátely a dále Jamskeho syn Mathuss slíbil před právem, jestli že by jemu, kdo s té summy vinu dal, chce mu práv býti na našem právě v Przibyslawie¹⁸⁹ a při té věci byly <pz> přísežní toho léta Gyrzik Wala, Martin Hondlu, Thomas Michal Klugu, Martin Tumernichtu.

Anno Domini 1501

Item položil Matuss, Jamskeho syn, za čtvrt hamru Ffiklovskeho na den svatého Martina X kop na právě v Przybyslawi a při té věci byli starší toho léta Girzik, purkmistr Pawel Kadlec, Nikl Balarzikuow, Hondl Andres u brány, Hamperluow Martin, Janek a [?] Janek Vadamek [?].

Fol.13

Létha páně tisícího pětistého třetího <druhého> ten outera před Hromnicemi položil Matauss Jamsky za čtvrt hamru Ffiklowskeho XX kop před novou i starou radou purkmistr Martin Huondluow, konšelé Motl, Blazek mlynář, Toman, Pawel, Kadlec, Girzik Augustynuow. A z starý rady Martin Tumrnicht, Martin Hamperle, Czepl, Hanuss Sstaffanuow, Andres Michal Kluguow.

Item téhož letha a toho dne před touž radou položil mistr Hanek za čtvrt hamru XX kop, to stuojí psáno v druhých lejtstrech, kde sie ten purkrech zapisuje. A s těchto obojích peněz XX

¹⁸⁸ Pravděpodobně jde o dnešní Havlíčkův Brod.

¹⁸⁹ Přibyslav.

kop vzal s práva Matieg z Dobkowa XV kop a pán jeho milost rozkázal dáti Maly mistrové V kop a pán jeho milost vzal s práva XXXV kop sumu XL kop.

Fol. 14

Me [?] Le [?]

Item nad tu summu dvě stě kop míšeňských X kop nad to jsme dali purkrechních peněz Markowy X kop pán vzal z práva X kop a dal Girzikowy z Yamneho za Maleho mistra dluh [.....]

Fol. 15

[.....]

VI kop.

Item Korzskemu II kopy.

Item SSmelczerzczie V [kop] bez XX grošů.

Item mistr Albrechtowy a Ronowskym XX <pota> kop tizeicy kopy.

Item Malemu Prokopowy III kopy.

Item Yamsky dal Malemu mistru X kop.

Item Machowy VII kop.

Item rychtářovu synu z Losonycze[!] ¹⁹⁰ XVI kop.

Item Klymowy masarzy V kop.

Item Benessowy VIII.

Item Mertlowi Staremu III kopy.

Item Prekelykawy III kopy a IIII groše.

Item FFaytowy IIII kopy a XX grošů.

¹⁹⁰ Domnívám se, že jde o špatně napsané z Losenycze.

Item Pastyrzy kopu.

Item Tychemu XX kop.

Fol. 16

[...] VIII [kop]

Item zavdal puol dreuhého sta kop.

Item Mertlowy puol jedené sty kopy ze Zdyara.

Item Hanus kovarzy IIII LV kop.

Item Honcze XIII kopy.

Item Pawkowskemu IIIILX kop.

Item Endrlowy II a XX kop bez XVIII groše.

Item Pussowy XIII kop.

Item Yakubowy XIII.

<Item Tomanow>

Item Tomanowy VIII kop.

Item Waynochtowy XIII kop.

Item Yakubowy XII kop.

Item Waczlawowy do Slawkowycz¹⁹¹ XV kop.

Item Zuoldanowy XVII kop.

Item Paulowy VII kop.

Item Ssaltusowy III kopy.

Item Perkmanowy do Borowe¹⁹² III kopy.

¹⁹¹ Slavkovice.

¹⁹² Havlíčkova Borová.

Item Pwa[...]y Wytkowy [?] VII kop.

Fol. 17¹⁹³

Od narozenie syna buožího tisíc čtyřstého osmdesátého pátého, ten úterý před květnu nedělí u pustie, stal se jest trh <o> mezi mistrem Ffrendlem strany jedné a mezi mistrem Rzehorzem strany druhé, že jest jemu prodal mistr Ffrendl mistru Rzehorzowy puol hamru Herssowskeho za šest seth kop grošuov mišenských. A má mu zavdati sto kop a potom vždycky v roce k svatému Duchu po XVI kopách až do vyplnění té svrchu psané summě, se vším příslušenstvím, což k tomu puolu hamru přísluší, z vodami, s lukami, s dědinami, s lesy staly na horách, kteréž jsu nad zemí i pod zemí, kteréž taly k tomu hamru příslušejí s puolovicí dobytka malého i velikého s polovicí koní i vuozů. A mistr Rzehorz má podstupiti otce svého dvě stě kop //dluhu//, ale má jemu to sjíti na jeho summě. A který by dlužník nechtěl čekati svého dluhu a ony tomu dosti nemohli učiniti a zaplatiti, ten čekaj na purkrechtní penieze, když jě klásti budu v Przibyslawy¹⁹⁴, tu kdež mistři právo mají. A při tom trhu byly jsú Geronym ze Zdiara, mistr Zigmund z Ssnakhamru, mistr Rzehorz od Ffyklu etc.

Na těch šest seth kop vydal mistr Rzehorz otcí svému dvě stě kop a X grošů.

Fol. 18

A což jse dotýče stavení nového <k té> po rozdělení hamru toho stavení všeho má mistr Rzehorz polovici.

Item na těch šestěch LL kop vyplnil jest mistr Rzehorz oci svému čtyři sta kop a pro a dvaceti kop.

Item dvoje penizě položil mistr Rzehorz dvě a třiceti kop a při tom sú byli přísežnie toho léta. Item Augustin, Walentin, Henzl, Michal Sstefanku, Janek na rynku, Linhar.

Fol. 19

Pane rychtáři s konšely milý, známo vám činíme kterak Beness toho lístku ukazatel nás snažně žádal, totiž mne bratra Jana svého, i dvou setr svých Barbory manželky Vaclawowy z Tisu a Katerziny manželky Wondrowi ze Zdanicz, aby toho jemu děl peněz, kterýž maj

¹⁹³ Zápis později doplněn nadpisem „Heršovský“ a podtržením stejnou červenou tužkou.

¹⁹⁴ Příbyslav.

sluše propustili a vám to listem oznámili, protož pane rychtáři i konšelé milí věztež zet jemu děl jeho propustěnie. I věříme vám, že znajež naši vuoli v tom, že jemu penězi děl jeho propustíte.

Fol. 20

Prázdný list

Fol. 21r

[...]¹⁹⁵

Fol. 21v

zemi poslal na znojem ke Kunratowi a sjeli sú se upolni vsi rokující mezi sebu a když se uradieli na vpád do Rakus sebrali sú lid a Przibislawssczzi taky sú dali sto a padesát lidu a padli sú do Rakus a hubil zemi k pomstě potomnie, pak když kralovali sú králové Przemislaw a Wenczslaw byli sú velicí požitky z doluov a králové příznivi Przibislawie potomně, pak hradilo jest se město před Tartary a když sú pak byli zahrání do Czechuow v Olomouczi a nepokoj se jest utišil vydal král Wenczslaw svobody hornikom, kteréž byl zjednal Przeislaw Kralowecz markrabí Morawski syn jeho a sú svobody veliké horníkuow przibislawskich a všiechniem známe a potomně, když přišli sú křižáci dal jest král Waczslaw slepooki jim vesnicu, jenže ke kostelu jich v Polnie potomně pak jeden z těch, kteří od chvala sú pošli muože statečného jenž nosil na štítě ostrvu pan Smil bil na královim hradě Ronowie a hajtmanem královum v Przibislawie a ten utiskl Przibislawu, že chtěl, aby ho za pana měli a tak se jest stalo proto, že byli časy buřliví a nepokojný a co se pánom líbilo to sú bezectně dělali a králové to nepřetrhovali v těch dobách zlych a to sme my konešelé zaznamenali pro paměť lidsku.

Fol. 22r¹⁹⁶

Léta buožieho tišiciego CCCC° devadesátého prvého stal se jest trh mezi slovutnými mistry, mistrem Hanusskem a mistrem Waczlawem strany jedné a mistrem Pywrlem Nyklem strany druhé, tak že jest mistr Nykl Pywrle kúpil u mistra Hanusska a mistra Waczlawu hamr celý se všiem k tomu hamru co od staradávna příslušie. A k temu mistru Pywrlowu mají nechati

¹⁹⁵ Velice špatný stav inkoustu prakticky znemožňuje text na lícové straně přečíst. Patrně i díky tomu byl pořízen další opis z poloviny 19. století na foliu 28.

¹⁹⁶ V záhlaví i zápatí textu požději doplněno (opět červenou tužkou), že zápis se týká Ranského hamru.

svrchupsaní mistři VIII krav dojných a XII dobytka jalového a každý má z nich nechati III vozníky a každý [...] a na ty III koně, vešken kšér, což na koně příslušie, [...] pluhý, IIII brány. Mistr Hanussek má nechati II svině, [...] kanec a mistr Waczlaw jednu svini a dva kance a to [...] všecko kúpil mistr Pywrle za puol třinásta sta kop miešenské počítajíc, kúpil se všemi rybníky i rybami, které v těch rybníciích jsú, se všiem obilím, což na poli jest setého, s uozimy i s jeři. Toto jsú sobě mistr [Ha]nussek a mistr Waczlaw vyměnili, že sobě každý má ždímati III železa a rozkovati svým uhlím a svým [ná]kladem, v tom aby jim mistr Pywrle nepřekážel. A [na ten] trh má jim zavdati mistr Pywrle II stě kop a z těch má pán vzieti puol druhého sta a uhlěrom padesát kop z toho závdavku a přes rok od datu listu tohoto má položiti XXXVI kop na právě przibyslowskem. A tak vždy na každý rok má klásti po XXXVI kopách na témž právě a to až do vyplnění sumy svrchupsané. A ten se trh dal před urozeným pánem panem Yanem Boczkem z Kunstatu a na [Pol]ne, panem naším milostivým. A při tom jsú byli slovutní mistři, mistr Nykl a mistr Wanyek. Datum Polná¹⁹⁷ feria II post festum Spiritus sancti a již jest zavdal na ten ha[mr] II stě kop.

Léta buožího tisícého CCCC^o devadesátého III° vyplnil mistr Pywrle Hanusskowy puol druhého sta a p[uol] šestý kopě na ten hamr Ransky.

Item Waczlawowy L kop a puol pátý kopy na ten hamr Ransky a při té věci byli toho léta s[...] Adam rychtář, Sstengl, Hempel, mistr Wencz, Pa[wel] Kadlec, Martyn Huondlo

Fol. 22v

Léta buožieho tisícého CCCC^o devadesátého III° vyplnil jest mistr Pywrle mistru Hanusskowy XVIII kop a mistr Waczlawowy XVIII kop a při té věci byli jsú starší toho léta Adam rychtář, Sstenczl, mistr Wencz, Wondruss, Pawel Kadlec, Martyn Huondla.

Léta buožieho tisícého CCCC^o devadesátého VI° vyplnil jest mistr Prwle[!]¹⁹⁸, mistr Waczlawowy XXX kop v neděli po přenesení svatého Waczlaw a při té věci byli staří toho léta Adam rychtář, Gyrzyk Augustyno, Huondl, Endrl, Glugno, Prokess, Pawel Kadlec, Waczlaw Sspyczka

Fol. 23

¹⁹⁷ Polná.

¹⁹⁸ Písař zřejmě špatně zapsal jméno mistra Pywrle.

Léta božího M°CCCC°LXXX°II° stal se jest trh mezi mistrem Kunredlem strany jedné a mezi Ziklem, synem jeho, strany druhé, že jest prodal mistr Kunredl půl hamru synu svému Ziklowi za dvě stě kop se vším příslušenstvím, což k té polovici hamru přísluší, s dědianami, s lukami, s křovinami, i s tály na horách, což jest pod zemí i nad zemí, což k tomu hamru přísluší. Těch všech věcí má Zikl požívat. Polovici dluhu, což má na uhlířích i na dělnicích, těch všech má polovici. A na těch dvě stě kop zaval jest Zikl voci svému XXXX kop a udělali sú před námi počet obě straně dobrovolně, že jest Zikl zastupil voce svého v dluzích a což má hotového vydal. Sčetli sme, že mu vypravil C kop a II kopě, krom závdavku a ješče mu zostává Zikl voci svému bez dvou šedesáte kop a má mu platiti na každý svatý Duch po VII kopách a má vyplniti těch bez dvou šedesáte kop dokonce a docela. A ta smluva stala, stala, stala, stala se jest u Ssimka rychtáře v Przibyslawi a při tom sú byli přísežní toho léta. Item Augustin, Janek na rynku, Adam, Gira, Nykl, Petru, Walentin.¹⁹⁹

Léta buožého tisícého čtyřstého osmdesátého VI° položil jest mistr Zygl votci svému Kunredlowy VII kop na den svatého Jana ještě jemu zuostává jednu a padesát kop na toho puol hamru v Porzezynie a klad mu ty penieze u Ssymka rychtáře a při tom byli páni toho léta přísežní Wondraczek, Prokess, Petr, Horky, Jessek, Mychal Kluguo.

Léta božího M°CCCC LXXX VIII° položil jest mistr Zikl voci své<ho>mu mistru Kunredlovi XVII kop a při tom sú byli přísežní toho léta. Item Augustin, Valentin, Janek na rynku, Henzl, Linhart, Michal Sstefanku.

Léta buožieho tisícieho CCCC° LXXX VIII° položil jest mistr Zygl otcí svému mistru Kunredlowy na den svatého Ducha VII kop. Augustyn rychtář byl jest toho čiasu a přísežní toho léta. Item Wondrácziek, Pawel Bednarz, Adam mlayn, Blaziek, Kluguo Endrl kovář, Endrl Kluguo.

Léta buožieho tisícího CCCC° devadesátého VII° položil Zygl z Porzerzyna VII kop sirotkovi na den svatého Ducha [mistr] [...] a ještě jim vostává [...] XX kop a při[tomní] byli starší toho léta Adam, rychtář Sstengl, mistr Bernarth, Nykl Kelerzykow, Yakess, [Gyrzyk], [Kyczmeczlo] bednarz.

¹⁹⁹ Ve Zprávách o hamrech Přibyslavských tento záznam uveden, ale chybí v něm část jedné věty ...“a má mu platiti na každý svatý Duch po VII kopách a má vyplniti těch bez dvou šedesáte kop...”

Léta buožieho tisícího čtyřístého osmdesátého VI° vodstupil jest Kunredl padesát kop dobrovolně přied rychtářiem a přied konšieli synu na svém má Zyglowy sirotkom nebožtíka Lorencze a má jim platiti na každý svatý Duch po sedmi kopách až do vyplnění [...] <padesát kop>. A toho léta při tom jsú byli konšelé Wondraczek, [...], Mychal, Petr, Horky a Yessek a ještě pozuostává XXX kop.

Fol. 24

Anno Domini 1503

Item položil jest mistr Zygl syn Kundredluow z Porzezyna sirotkovi, jež [...]a Wawrovi a s duša III kopy XX grošů a jaště jemu zuostává XX kop minus XX grošů. Při tom byli starší toho létha purkmistr Blazek a konšelé mlynář Toman Kyczmeглуow, Girzik Augustynuov, Martin Hendluow pekař, [...] rychtářuov, Pawel Sladownik, Adam rychtář.

Fol. 25²⁰⁰

Léta božího M°CCCC LXXX II° položil jest mistr Albrecht mistru Wenczlw za puol hamru Naydeku XX kop na svatého Ducha u Ssimka u rychtáře v Przibislawi²⁰¹ a při tom sú byli přisežní toho léta. Item SStenkl, Walentin, Zikl, Augustin, Janek na rynku, Nikl od brány.

Léta božího M°CCCC°LXXXIII° položil jest mistr Albrech mistru Wenclowi za půl hamru Naydeku XX kop na svatého Ducha u Ssimka u rychtáře v Przibislawi a při tom sú byli přisežní toho léta. Item Zikl, Turmenich, Horcky, Luzel, Hondl, Prokess, Gidrl i jiní dobří.

Léta božího M°CCCCLXXXIII° položil jest mistr Albrech mistru Wenclowi za půl hamru Naydeku XX kop na svatého Ducha u Ssimka u rychtáře v Przibislawy a při tom sú byli přisežní toho léta. Item Niklas Masarz, Michal Sstefeniku, Mikolass Masarz, Henzl, Zikl, Wondrusse i mnoho jiných dobrých lidí.

Léta božího M°CCCCLXXXV° položil jest //na den svatého Ducha//²⁰² mistru Albrechtu syn mistru Wenclowi XX kop za hamr Naydek u Ssimka u rychtáře v Przibislawi a při tom sú byli přisežní toho léta Augustin Walentin, Janek z rinku, Adam Nikl, Petr, Gira Ssulik i jiní dobří lidé.

Fol. 26r

Léta buožího tisícého čtyřístého osmdesátého VI° položil j[est] pán mistru Wenczowy XX kop na den Jana na ten [...] Naydeku u Ssimka u rychtáře a před konšeli toho léta [...] Prokess, Horcky Mychal Kluguo, Jessek a Petr.

²⁰⁰ V záhlaví listu připsáno červenou tužkou, že jde o hamr Naydek.

²⁰¹ Přibyslav.

²⁰² Písař zřejmě zapomněl uvést přesnou dataci, dopřáno nad první řádek textu.

Léta božího M^oCCCC LXXXVII° položil jest mistr Petr mistru W[enclu] a světím Duše na ten půl hamru Naydeku u Michala [...] sú byli přísežní toho léta. Item Mikulass Maslarz Hondl, Zikl a [...] Wondruss i jiní dobří lidé.

Léta božího M^oCCCCLXXXVIII^o položil jest mistr Petr mistru [...] světím Duše na ten půl hamru Naydeku u Michala rychtář[ře] při tom sú byli přísežní toho léta. Item Augustin Walentin, Henzl [...], Michal Sstefanku.

Léta božího M^oCCCCLXXXVIII^o položil mistr [...] mistru Wenczlowi XX kop o svatém Duše [...] půl hamru Naidek u rychtáře Augustina [v] Pribislawi při tom sú byli přísežní toho léta. Item Adam, Blaziek, Wondraczek, Enderl kovář, Enderl Klugu.

Léta buožieho tisícého CCCC^o devadesátého položil jest mistr Petr mistru Wenczowy XX kop na den svatého Ducha na ten puol hamru Naydek u rychtáře Adama v Przibyslawy při tom jsú byli starší toho léta Sstengl, Ssaress, Jessek, Hempel, Prokess, mistr Wencz.

Léta buožieho tisícieho CCCC^o devadesátého prvého položil jest mistr Petr mistru Wenczlowy XX kop na den svatého Ducha na puol hamru Naydek u rychtáře Adama v Przibyslawy při tom jsi byli starší toho léta Hanuss, Augustyn, Nykl, Ssych, Hondl, Yanek s rynku.

Léta božího tisícieho CCCC^o devadesátého II° položil [jest] mistr Petr mistru Wenczowy XX kop na den svatého Ducha na puol hamru Naydeku u rychtáře Adama v Przibyslawy při tom jsu byli toho léta starší Petr u brany, Frydl, Mychal, Ssteffaku bednář [...], Endrl, Glugu.

Léta buožieho tisícieho CCCC^o devadesátého III° položil mistr Petr mistru Wenczowy XX kop na den svatého Ducha na puol hamru Naydek u rychtáře Adama v Przibyslawy a při tom byli starší toho léta Sstengl, [...], Kadlec, Martyn Huondluv, Hempel.

Fol. 26v

[Léta buožieho] tisícieho CCCC^o devadesátého II° [...] předstupil před staršie [...] jeho pán buoh neuchoval [...] [...]luele czeplaiun sy [...] XXX kop [při tom jsu byli starší] toho léta Adam rychtář, Michal Sste[ngl], [...] [...]brany bednarz, Endrl, Glugu, Blazek, [...] mají najprv platiti.

Jamsky

Fol. 27r²⁰³

Létha od narození syna božieho etc LXXX [...] se umluva mezi slovutnými lidmi mi[strem] Jaku[bem] z Ranskeho hamru²⁰⁴ a Petrem bratra[ncem] [...] jakož jemu Petr dával na[...] z XLti kop [...] jiného ze všeho jej mistr Jakuba propu[stil] i ten všěcken krunt slíbiv dob[...]
[...] [...] má mistra Jakuba ani [...] sě více nigdá netáhnúti, ani [jeho], [ani] budoucí
[...] ničehož s jeho více nenapo[mínati]. To se stalo před radú [...] rych[tářem] [...] v ty
časy splnil [.....] rynku [.....] Adamuov, [Girzik] Augustuov a před
slo[vutnými] [mistry] hamerníky, mistrem Petrem, Zigmundem, Ffryd[lem], Nyklem,
Wankem, Ziglem z Porzeczina [...] a Wen[czlem] a před mistrem Jamskym a Hanuskem
z Ra[nské] huti.

Léta božího M^oCCCC^oLXXXVI stal se jest počet mezi mistrem Hanuskem z Ranskeho
hamru strany jedné a mezi mistrem Petrem a mistr Albrechtowim synem strany druhé na
peníze siročí, kderěž drží nebožčika Hampasse LXXIII1/2 kopy. A s těch peněz má dávat
mistr Petr [...] Hanusskowi kopu šinu na každý masopust. A při té smluvě sú byli přísežní
toho léta. Item Augustin Walentin, Nikl, Petru, [.....]srudí Gira, Adam.

Item připověděl sě jest Wiktorin mistra Zikmunda bratr, že by měl dluch spravedlivý XIII
kop na té polovici hamru, kterouž jest držel Mali mistr.

Fol. 27v²⁰⁵

Léta božího [.....] svatého Jakuba stala se jest smluva mezi mistrem Petrem [...] jest
Lorenzowi strany [...] kop kderež jest jim provinevari [?] mistr Albrech že [.....]
[...] ze všeho [...] nemá [...] smluva stala se jest před rychtářem
a konšeli toho léta v Příbyslavi²⁰⁶ [...] Masarzem, Michalem Henzlem, Mikulassem
Mas[arzem] [...] dobrými lidmi.

Léta božího M CCCLXXXIII na den svatého [...] že jest [...] VII kop [...]

Petr Ctibor

²⁰³ V záhlaví doplněno červenou tužkou, že jde o hamr Ransko.

²⁰⁴ Podtržení červenou tužkou učiněné ve stejnou dobu jako označení Ransko v záhlaví.

²⁰⁵ Velice špatně čitelný text, velká část jakoby něčím přelepena.

²⁰⁶ Příbyslav.

Známo buď všem nynějším i budoucím pro paměť, že čtúce ukázal nám kněz farář náš abychem zaznamenali co v knize jeho psáno jest pro paměť lidsku, takto Przibislawa sestra Waczlawowa vojvody svatého zpořádala vesnicu svú Gablonu a zdi tlustú obehná a jako město pro bezpečnost svú, aby jista byla sama sebú a lidem a čeledie svú nabozně živá byla v tom usazení, a když umřela pohrabana jest pod horu krutienu a sbozie to obderžal Slawniek pan lubiczki, protože byla przibislawa tetu ženy jeho Strzezislawy, item tu Lubiczu Morawane a uhrzane sú zpalili když sú do země sem vpadli Przibislawie města nedostali sú bylo silno ohrazeno a hájeno od Chotislawa jehož Slawniek urřídil, aby města hledal, item též chotyslaw ustavěl klášter a chodili sú silno do kláštere a ztratilo se jměno městu Gablon a sluolo Przibislawa po Przibislawie pro paměť ji, item když Slawniek umřel pro zamutek, že mu Wrssowiczane zbyli sú syny v Lubiczi padlo to sbozie vojvodě, ale Wrssowiczane osobyli to sbozie sobě rozdělicze se o ně a držice je až do času, když zmordováni byli sú od kněze Swatopluka, item ten Slawniek měl také syna Woytiecha a ten byl biskup a od Prussanuow zmordován, item ten Chotyslaw měl syna Czestmierze, jemuž pro hovoření přezdieli sú Howora a ten služl vojvodě Jaromirzi a uchraněl ho na živu před wrssowiczani a vzal odplatu zbozie některé druhý syn byl mieslaw a držal hrad Drewik, item kněz Brzetislaw ujal se Przibislawim když ji Wrssowiczane utisknutí chtěli a Przeslaw o puti podmaněti sobě ji chtěl a z města s chasu vyhnal se a zbito mu bylo pacholkuov 50 (1) Przibislawskich zmordováno bylo 25, item Przibislawa ma svooj purkrecht od kněze Spitigniewa obderžala ten purkrecht a erb dva nože přes sebe položené a nad nima čepicu kněžecku a stalo se to, když vojvoda Spitigniew tahel z Morawie lidem válečným a přišel do Przibislawie žalováno mu bylo na borše Wrssowiczana, že činí Przibislawie protivenství při horách a obchodech a usiluje, aby lidé měščanine byli sú jeho čeledi a prosíce žádali sú vojvody, aby je vzal pod ochranu svú Wislissaw kněze žádost jich slušnú svolil k tomu vzal je pod svú ochranu daje Przibislawskim to znamenie za erb, že přijal město pod svú moc, aby jsuce věrni pána svého užívali jeho na časy budoucí a věčné a prikazujíc že prikázal, aby jim Przibislawskim při jich obchodu horním a jiným jakýmkoliv žádný nepřekážel pod pokutu velikú, ale Wrssowiczane přece činili jim protivenství až do toho času, když zmordováni byli a to učinil Spitigniew, že sú

²⁰⁷ Na tomto posledním foliu se nachází přepis tzv. Paměti přibyslavské z poloviny 19. století.

Fol. 27v

se otci jeho Brzetislawowi, když Morarawu kniežecký držel a Przeslaw Wrssowiczán utisknutí je chtěl, aby sami sebú se nespravovali, ale nim řídili prosebně obrátili aby je natisku uchránil, item Przibislawssczy jsuci v milosti u knižete Spitigniewa stavili sú kostel svatého Iana Ktrzitele na swoj groš nakladnie, item Slawoss horník muž bohatý ustavil Dworzisscze pod Przibislawu²⁰⁸ a syn jeho Genczek duvor Gencze a prziba syn druhý usadil se v kerzi s čeleděsvu tu u Przibislawi a stavěli sú se jiné taky dwuory, a když vojvoděl Sobieslaw přišel sem do Przibislawi zhlédnutí hor a ten potverdil právo purgrecht Przibislawie a přikázal, aby vuokožní choděli sú do Przibislawi k rozsudku a rozeznání obecnímu cobí potřeby bylo, a když tu v Przibislawi byl a slyšal, že Rakušané vpadli sú z lidem do země a hubili zemi poslal na znojem ke Kunratowi a sjeli sú se Upolni vsi rokující mezi sebu, a když se uraděli na vpád do Rakus sebrali sú lid a Przibislawssczy taky sú dali sto a padesát lidu a padli sú do Rakus a hubil zemi k pomstě potomnie, pak když kralovali sú králové Przemislaw a Wenczslaw byli sú velicí požitky z doluov a králové příznivi Przibislawie potomně, pak hradilo jest se město před Tartary, a když sú pak byli zahrání do Czechuow v Olomouczi a nepokoj se jest utišil vydal král Wenczslaw svobody hornikom, kteréž byl zjednal Przeislaw Kralowecz markrabí Morawski syn jeho a sú svobody veliké horníkuow przibislawskich a všiechniem známe a potomně, když přišli sú křižáci dal jest král Waczslaw slepooki jim vesnicu, jenže ke kostelu jich v Polnie potomně pak jeden z těch, kteří od chvala sú pošli muože statečného jenž nosil na štítě ostrvu pan Smil bil na královim hradě Ronowie a hajtmanem královum v Przibislawie a ten utiskl Przibislawu, že chtěl, aby ho za pana měli a tak se jest stalo proto, že byli časy buřliví a nepokojný a co se pánom líbilo to sú bezectně dělali a králové to nepřetrhovali v těch dobách zlých a to sme my konešelé zaznamenali pro paměť lidsku.

Ewig Schade, dass nicht mehr ist.²⁰⁹

²⁰⁸ Přibyslav.

²⁰⁹ Jak uvádí V. Řezníček v článku *O přibyslavských knihách purkrechtních* (s. 615) tuto poslední větu dopsal k přepisu zřejmě pisatel, bývalý správce přibyslavského panství, Schokher. Jiného názoru je F. Půža, který ve své *Kronice přibyslavské* (s. 16) za autora označuje Jana Malého, radu města, který v roce 1834 městské knihy uspořádal (viz poznámka č. 89).

5.4 Jmenný rejstřík

A

Adam	4v, 5r, 8r, 9v, 11v, 23, 26r, 27r
Adam, rychtář	5v, vl. list r, 11v, 22r, 22v, 24, 26r, 26v
Aklirtchr[?]	10r
Albrecht	8v, 11r, 15, 25, 27v
Alss	10v
Andr, kovář	12a v
Angl	12a v
Anna	6r
Andres	vl. list v, 13
Andres, u brány	4v, 5r, 5v, 6v, 9v, 11v, 12a v, 12b v, 18, 23
Augustin	4v, 5r, 5v, 6v, 26r
Augusttin, řečený Karel	7v
Augustyn, Girzik	vl. list v, vl. list r , 13, 22v, 24, 25, 27r

B

Barbora (manželka Václava z Tisu)	19
Balarzikuow, Nikl	12b v
z Barsste, Jan	12a r
Bednarz	9r, 12b r
Beness	2, 12b r, 15, 19
Bernath, bednář	4r
Bernarth	9v, 12b r, 23

z Bezowe, Beness	2
Blazek, pekař	4v, vložený list v
Blazek, mlynář	13, 23
Blaz(i)ek	5r, 5v, vložený list v, 24, 26r, 26v
Boczek	10v
z Borowe, Zych	2
C	
Czepl	13
D	
z Dobkowa, Matieg	13
Domezký	2
Dorotha	4r
E	
Endrl	2, 5r, 5v, 7v, 8v, 10r, 11r, 16, 22v, 26r, 26v
Endrl, kovář	23, 26r
F	
Ffayt	15
Ffredl	8v, 10r, 17
Ffolthas[?]	12b r
Ffych	5v
Foleus	11r
Frydl	4v, 5r, 6v, 9r, 12a v, 26r, 27r

G

Gabriel	12a v
Gidrl	25
Gira	5r, 6v, 11v, 23, 25, 27r
Girzik	2, vl. list v, 12b v, 23
Glug	22v, 26r
Grueykl[?], Nikl	9r
H	
Hamperl, Martin	12b v, 13
Hanek	6v, 7v, 9r, 9v, 13
Hanuss	1r, 2, 4r, 4v, vl. list v, 8v, 11v, 12a v, 26
kovarz	16
Hanussek	5r, 5v, 8r, 11r, 12a r, 12a v, 12b r, 22r, 22v, 27r
Hanus, Paur	2
Hempel	5v, vl. list v, 6v, 9r, 11v, 22r, 26
Hemperluow, Ondruss	8v
Hemperluow, Michal Martin	4v, 24
Henz(e)l	12a v, 18, 23, 25, 26
Michal	5r, 27v
Herzl	6v, 10r
z Hlinského, Martin	1r, vl. list r
Hlineczky, Matouss	vl. list v
Holcz	12b r
Honecz	11r, 16

Hondl (Huondl)	1r, 4v, 5r, 5v, 6v, 7v, 8v, 10r, 10v, 12a v 12b v, 22v, 25, 26r
Martin	4v, vl. list r, vl. list v, 12b v, 13, 22r, 22v, 26
z Horek, Hanussek	8v, 10r
z Horek, Waniek	5v, 8r, 8v, 9v, 11r
Horki(y)	1r, 5r, 7v, 23, 25, 26
Horky, Petr od brány	5v, 6v, 8v, 10r
Horky, Waczlav	12a v
z Humpolcze, Marek	9v
Hylczl	12b r
CH	
z Chotieborze, Matieyk	12b v
z Chrudimie, Wondrzeyow	1r
I	
Iakess, bednář	vložený list r
J	
Jablecky, Janek	12a v
Jakess[?]	1r, 5r
Jakub (Yakub)	11r, 16, 27r
Jan	12b r, 19
Janek	1r, 5r, 12b v
Janek, z (na) rynku	4v, 5r, 5v, 6v, 9v, 11v, 18, 23, 25, 26r
Jamsky	5v, 11v, 12b r, 12b v, 27r

Mathuss	12b v, 13
Mykulass	6r
Waczlaw	3, 6r, 10r, 10v, 11r
Jessek	5v, 6v, 23, 26r
Johaness, písar	9r
Julek	5r
Juzl	4v
K	
Kadlec, Pawel	12b v, 13, 22r, 22v, 26r
z Kamenskeho, Piwrl	5v
z Karnczburka, Ssylchan	2
Katerzina (manželka Wondry za Zdanicz)	19
Kiczme gluow	4v
Klyma, masarz	15
Klug	
Endrl	5r, 5v, 6r, 23, 26r
Michal	4v, 5r, vložený list r, 6v, 13
Thomas Michal	12b v
Knudheser, Mikulass	5r
Kolarzikuow, Nikl	4v
Kolinsky	1r
Korzsky	15

Kredle, Wencz	4r
z Kruczemburka, Stiepan	6r
Kubss	vl. list v, 6r
Kunka	6r
z Kunstatu a na Polne, Boczek, Jan	3, 22r
Kunredl	10r, 23, 24
Kuzel	5r, 12a v, 25
Kyczmezclo, bednář	4r, 23, 24
L	
Lavarz, Hanus	5v
Lekerzikuo, Nykl	5v
Leonard, knez	12a r
Lewuss	9r
Linhart	12b r, 18, 23
z Litomissle, Kunka	vl. list v
z Losenicze, rychtářův syn	12b r, 15
Lorencz	7r, 8r, 9r, 12a r, 12a v, 23, 27v
Lorenczowá, Katherzina (manželka)	6v, 7r, 8r, 9r, 9v
z Losyenicze, Hanus	2
Lydl	4r
Lynhart, Michal	6v

M

Mach	12b r, 15
Mala, mistrová	12b v, 13
Maly, mistr	2, 11v, 12b v, 13, 15, 27r
Maly, Hanussek	10r, 10v, 11r
Maly Prokop	15
z Manowa, Waczlaw	3
Marek	12b r, 13, 14
Martha	12a r
Martin	1v, 5r, 5v, vl. list r, vl. list v, 11v
Masarz	
Girzik	vložený list r
Jakub	12b r
Klym(a)	12b r, 15
Mertl	12b r
Niklas	5r, 6v, 9r, 12a v, 25, 27v
Mikulass	1r, 6v, 10v, 25, 26r, 27v
Mertl	12b r
Ze Zdyara	16
Mertl, Starý	15
Mlay[?]	5r
Michal	1r, vložený list v, 10r, 12a v, 23, 26r
Michalow, Jakub	8v

Michalow, Michal	8v
Michal, rychtář z Przibislawi	5r, 6r, 6v
Mlinka, Honderl, mlynář	6r
Mlynarz, purkmistr	vl. list v
Motl	vl. list v, 13
N	
Nepul	1r
z Nicerzin[?], Wich	11r
Nikl, Adam	5r, 25
Nikl od brány	9v, 12a v, 25
Ny(i)kl	vl. list r, 4r, 8v, 9v, 22r, 23, 26r, 27r
Nykl, Kelerzyk	4r
Nymr	6v
Nymrnyther	9r
O	
Ondraczek, Sstefan od brány	8v
P	
Pastyrz	15
Paul(l)	4r, 11r, 16
Pawel, bednář	4v, 23
Pawel, sladovník	24
Pawel	vl. list v, 11v, 12b r
Pawlowský	9v, 11r, 11v, 12a r, 12a v, 16

Zygmund	8r, 11v
z Pawlowa, Niemecz Jan	11r
Perkman	16
Zich	9r, 11r, 12b r
Petr	1r, 5r, 8v, 10r, 23, 25, 26r, 27r, 27v
Petr, u brány	26r
Petrlikuw zeť	12b r
Petruow, Nikl	8v, 11v
Pi(y)wrle	1r, v. list r, vložený list v, 22r, 22v
Nykl	22r
z Polne, Kerský	2, 11r
z Polnyczky, Hanus	4r, 4v
Polrelowi[?]	vl. list r
Potru[?]	5r
z Porzerzyna, Zygl	23, 24, 27r
Prekl	12b v
Prekelyk	15
Prokess	1r, 4v, 5r, 5v, 6v, 7v, 8v, 9r, 10r, 22v, 23, 25, 26r
Prokop	12a v
z Przybyslawy, rychtář	2
Puss	9r, 11r, 16

R

z Radostyna, rychtář	2
z Rzecicz, Kowarzow uhlíř	9r
Richnibreský	6r
z Ronova a na Polné, Jan	6r
z Ronova, Jansky	1v
z Ronova, Ssimek	5v
z Ronovského hamru, Nikl	6r, 10r
z Ronovského hamru, Mychal	4r, 6r
z Ronovského hamru, Zygmund	4r
Ronovští	15
Rzchorz	7v, 17, 18
od Ffyklu	17
S	
ze Slawkowycz	9r
Slawikowský, rychtář	12b r
Ssaress[?]	5v, 6v, 8r, 9r
Sokol, Adam	1r, 6v, 10v
Ssaltosuwy	16
Ssaress	6
z Ssiczdveffu[?], Zych ka[...]	6r
Ssi(y)mek, rychtář	5r, 6v, 7v, 8v, 9r, 9v, 10r, 12a v, 23
Ssmelczircz	11r, 12 b r, 15

Sspan, Jan	8v
Sspyczka, Waclaw	22v
Sstaffanuow, Hanuss	13
Sstandl	12a v
Ssteffanku, Michal	4v, 5v, 6v, 9r, 18, 23, 25, 26r, 26v
Ssteffanku, Henzl	5r
Sstengl	23, 25, 26r, 26v
Sstengl, rychtář	4r, 5v, vl. list r, 6v, 8r, 9v, 10r, 22r, 22v
Ssymek na dvoře	9r
Ssimek, rychtář	26r
Ssych	5v, 26r
Stiepan	vl. list v
Strziela, Sstiepan	vl. list r, 6r
Supp	9r
T	
z Tisu, Vaclaw	19
Toman	vl. list r, vl. list v, 13, 16
Tumernicht, Martin	2, 4v, vl. list r, vl. list v, 7v, 8v, 10r, 12a v, 12b v, 13, 25
Ty(i)chy	12b r, 15
V	
Vadamek[?], Janek	12b v
Valentyn	5r, 23

Vaynacht	11r
W	
Waczlaw	11r, 12b r, 16. 22r, 22v
Wala	4v, 7v
Wala, Girzik	vl. list r, 12b v
Walentin	9v, 11v, 18, 23, 25
Walentin, Augustin	5r, 6v, 25, 26r, 27r
Walentin, Dymacz	9r
Waniek	6r, 10r, 10v, 12a v, 22r, 27r
Wawra	24
Waynocht	16
Wencl	5r, 5v, 11v, 25
Wencz	4r, 5v, 6v, 22r, 22v, 26r, 27r
Wiktorin (Zikmunda bratr)	27r
Wlasek, Paul	6r
Wondraczek	1r, 2, 5r, 6r, 6v, 9v, 23
Wondruss	1r, 5r, 6v, 9r, 10v, 22v, 25, 26r
Wondruss, Michal	5r
Wýmar	8v
Wytek, Pwa[?]	16
Y	
z Yamneho, Girzik	14
Yamsky	15

Z

Zandarch[?]	vl. list r
Zasawy, Hanussek	6r
z Zbu[...], Zdechowecz Sstepan	6r
ze Zdanic, Wondra	19
Zdenek	9v
Zdiarský, opat	12a r
ze Zdiara, Geronim	6v, 7r, 8r, 8v, 9r, 9v, 17
ze Zdiara, Buss	2
ze Zdiara, Jakub, řezník	2
ze Zdiara, Maly Prokez	11r
ze Zdiara, Merkl	2
ze Zdiara, Mierelon[?]	10v
ze Zdiara, rychtář	2
ze Zdiara, Toman	11r
Zigl, Adam	8v, 9r
Zikl	1r, 5r, 6v, 9v, 9v, 10v, 23, 25, 26r
Zikl, Mikulass	5r
Zigmund	4v, 8v, 10r, 10v, 27r
Ze Ssnakhamru	17
Zygl, rychtář	12a v
Zoldan (Zuoldan)	11r, 12b r, 16

5.5 Místní rejstřík

B

Borowa (Havlíčková Borová) 11r, 12b r, 16

Bozeyowski (Božejovský) hamr 1r, 5r, 5v

Brod (Havlíčkův Brod) 12b v

F

Fyklowský (Fiklovský) hamr 3, 6r, 6v, 8r, 8v, 9v, 10r, 10v, 12a r,
12b v, 13

G

Gihlava (Jihlava) 12b r

H

Herssowsky (Heršovský) hamr 16

Hromncze 11r

K

Kniz 12b r

N

Najdek hamr 25, 26r

P

Pawlowského hamr 12a r

Polná 9r, 10v, 12a r, 22r

Porzezyn (Pořežinský) hamr 23

Przibyslaw (Přibyslav) 1v, 2, 5r, 8r, 10r, 12a r, 12a v, 12b v, 17, 25, 27v

R

Ranský hamr 22r, 27r

S

Slawkowycze (Slavkovice) 9r, 11r, 12b r, 16

Ssnakhamr 17

T

Trzebicz (Třebíč) 11r, 11v

V

Velyka Losienyczie (Velká Losenice) 2

W

Weprzowá (Vepřová) 2

Z

Zdyar (Žďár nad Sázavou) 2

6 Závěr

V rámci této práce jsem si kladla za cíl zpracovat druhou přibyslavskou městskou knihu v takovém rozsahu, aby vznikla její edice, která by středověký text mohla plně nahradit a zpřístupnit tak široké veřejnosti.

Během přípravy edice jsem se musela vypořádat s následujícími překážkami. První z nich byl stav dochování pramene. I přes jeho stáří se však podařilo většinu textu transkribovat, v případě vlastních jmen transliterovat. Vzhledem k ustálenému stylu zápisů, specifické tematice zaměřené na konkrétní lokalitu a poměrně omezenému počtu opakujících se účastníků hamerních záležitostí, bylo v mnohých případech možné doplnit části ztraceného nebo poškozeného textu na základě již prostudované materie. Problém poté nastal s uspořádáním jmenného rejstříku, kdy bylo obtížné rozlišit jednotlivé hamerníky a další účastníky zapsaných transakcí a událostí. Díky chybějící interpunkci a nedůslednému dodržování psaní majuskul u vlastních jmen nebylo možné vždy s jistotou určit, kdy se jedná o jméno a příjmení nebo příjmení a přídomek. V případě jmen, která umožňují záměnu křestního jména s příjmením, byla situace ještě komplikovanější. Na základně pečlivého prostudování všech záznamů jsem se snažila tato jména v rejstříku co nejlépe specifikovat a vhodně oddělit. Tento úkol mi ztěžoval také fakt, že zápisy byly psány několika odlišnými písařskými rukami, a tedy i styly, což se odráží právě ve formě zachycení jednotlivých jmen. Základní rozlišení písařských rukou společně s ukázkami jsem provedla v rámci kapitoly zahrnující paleografický rozbor knihy.

Pro ucelený přehled a přiblížení problematiky středověkého hamernictví jsem k edici vypracovala i teoretický úvod, kde je možné seznámit se se základní terminologií a dobovým kontextem.

Přibyslavská městská kniha je svým obsahem jedinečný pramen pro studium majtkových vztahů hamerníků a způsobu jejich vzájemného finančního vypořádání. Dozvídáme se, jakou formou byly hamry prodávány a děleny a v jaké frekvenci a míře byly následně jednotlivé závazky spláceny. Tato edice by tedy mohla být použita jako vstupní materiál k dalšímu bádání především o středověkém hamerním podnikání na Přibyslavsku.

7 Seznam použité literatury a pramenů

7.1 Vydané prameny

JIREČEK, Hermenegild. Codex iuris Bohemici. Svazek I. Praha, 1867. Dostupné online, s. 265–435.

BOČEK, Antonín, ed. Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek IV. Olomouc 1845, č. 215, s. 282.

BOČEK, Antonín, ed. Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek III. Olomouc 1841, č. 259, s. 248-249.

BRANDL, Vincenc, ed. Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Svazek IX. Brno 1875, č. 60, s. 46.

7.2 Nevydané prameny

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Přibyslav, inv. č. 34, ev. č. 2., *Gruntovní kniha města Přibyslavi z let 1479–1503*.

Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Přibyslav, inv. č. 34, ev. č. 1., *Knih smluv*.

7.3 Literatura a archivní pomůcky

AGRICOLA, Georgius. *Jiřího Agricoly Dvanáct knih o hornictví a hutnictví* = Georgii Agricolae De re metallica libri XII. Překlad Bohuslav Ježek a Josef Hummel. 1. české vyd. třetího tisíciletí. Ostrava: Montanex, 2001. 546 s. ISBN 80-7225-057-4.

DANĚHELKA, Jiří.: *Směrnice pro vydávání starších českých textů*. Husitský Tábor 8, 1985.

FRIDRICH, Gustav. *O „Paměti Přibyslavské“*. In. Český časopis historický XIV., Praha, 1908.

GEBAUER, Jan. *Po pěti letech*. In: Athenaeum: listy pro literaturu a kritiku vědeckou. V Praze: J. Otto, 1891.

HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav a NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. 3. vyd. Jinočany: H&H, 2002. ISBN 80-7319-004-4.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, KAŠPAR, Jaroslav a EBELOVÁ, Ivana. *Paleografická čítanka*. I. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 2 sv. ISBN 80-246-0049-8.

HOFMANN, Gustav. *Soupis železných hutí a hamrů v Čechách v období feudalismu*. Praha: Národní technické muzeum, 1964. 121 s., [2] l. obr. příl. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. Populárně-vědecká řada; 14.

- JANGL, Ladislav. *České horní právo a baňská historie: metodika báňsko-historického výzkumu*. Praha: Národní technické muzeum, 2009. Práce z dějin techniky a přírodních věd; sv. 21. s. 150 - 187. ISBN 978-80-7037-188-6.
- KAŠPAR, Jaroslav. *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím*. Sv. 1, Textová část. 3. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogická knihovna Komenského, 1987.
- KOŘAN, Jan. *K vývoji českého železářského názvosloví*. In: *Z dějin hutnictví 4*. Praha: Národní technické muzeum v Praze, 1987. Rozpravy Národního technického muzea v Praze.
- Týž. *Staré české železářství*. Praha: Práce, 1946. 254 s. Dějiny práce; sv. 1.
- KOŘAN, Jan a ŽEBERA, Karel. *Přehledné dějiny československého hornictví. 1*. [díl]. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1955. 214, [4] s., [52] s. obr. příl. [Práce] Čs. akademie věd. Sekce filosofie a historie.
- KREPS, Miloš. *Soupis železných hutí a hamrů na Moravě a v Slezsku v období feudalismu*. Praha: Národní technické muzeum v Praze, 1968.
- Týž. *Železářství na Žďársku: [1350-1886]*. 1. vyd. Brno: Blok, 1970. 211 s., [20] s. obr. příl.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 6 sv. ISBN 80-7277-040-3.
- MACEK, Ladislav. *Přehled územně-správního vývoje okresu Havlíčkův Brod od roku 1850*. In: *Havlíčkobrodsko 8: vlastivědný sborník*. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny, 1971. s. 1-44.
- MACEK, Ladislav, ROUS, Pavel a ČORNEJ, Petr. *Přibyslav: sborník příspěvků k dějinám města vydaný u příležitosti 570 let úmrtí Jana Žižky*. [Přibyslav]: Městský úřad v Přibyslavi, 1994. 60 s., [3] s. fot.
- MARKOVÁ, Lucie. *Přibyslav*. Vyd. 1. Praha: Elmar, 2008. 142 s. Za humny. ISBN 978-80-904192-0-9.
- MATOUŠEK, Ladislav. *Případ Paměti Přibyslavské jako příspěvek k boji o pravost rukopisů Královédvorského a Zelenohorského*. Praha: Edice Tři Pruty Svatoplukovy, 1936. Edice Tři Svatoplukovy pruty.
- MAUR, Eduard. *K jednomu problému českého středověkého železářství*. In: *Z dějin hutnictví 10*. Praha: Národní technické muzeum, 1981. Rozpravy Národního technického muzea v Praze.

Týž. *K postavení hamerníků na Přibyslavsku a Žďársku v 15. století*. In: Z dějin hutnictví 16. Praha: Národní technické muzeum, 1987. Rozpravy Národního technického muzea v Praze. ISSN 0139-9810.

Týž. *K úloze církve v českém středověkém železářství*. In: Z dějin hutnictví 14. Praha: Národní technické muzeum, 1985. Rozpravy Národního technického muzea v Praze.

Týž. *Příspěvky k topografii středověkého železářství v českých zemích*. In: Z dějin hutnictví 11. Praha: Národní technické muzeum, 1982. Rozpravy Národního technického muzea v Praze.

Týž. *K ekonomice výroby železa v českých zemích za vrcholného feudalismu (14. – 15. století)*. In: Z dějin hutnictví 12. Praha: Národní technické muzeum, 1984. Rozpravy Národního technického muzea v Praze.

MERTA, Jan. *Obecné počátky přímé výroby železa a její vývoj na našem území*. In: Archeologia technica 23, Brno: technické muzeum v Brně, 2012.

PÁTKOVÁ, Hana. *Album pozdně středověkého písma. Svazek XII/3., Východní Čechy. Kniha pamětní města Přibyslavi 1441-1600 = Album scripturae medii aevi posterioris. Volumen XII/3., Bohemia orientalis. Liber memorabilium civitatis Pribislaviensis 1441-1600*. Vyd. 1. Dolní Břežany: Scriptorium, 2013. 16 s. ISBN 978-80-87271-54-4.

PLEINER, Radomír, KOŘAN, Jan, KUČERA, Matúš a VOZÁR, Jozef. *Dějiny hutnictví železa v Československu. Od nejstarších dob do průmyslové revoluce*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984.

PRAŽÁK, Jiří, HOFFMANN, František, KEJŘ, Jiří, ZACHOVÁ, Irena. *Zásady popisu rukopisů*. Sborník Národního muzea: C XXVIII. 1983.

Přibyslavský čtvrtletník kultura, historie a příroda Přibyslavska, ročník 9, číslo 3, Přibyslav 2010.

PŮŽA, František. *Kronika přibyslavská*. V Přibyslavi: Společenstvo různých živností, 1914.

RAKOVÁ Kristýna. *Pamětní kniha města Přibyslavi z let 1441-1600 (Diplomatický rozbor a edice pramene)*. Hradec Králové, 2010. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Filozofická fakulta. Katedra pomocných věd historických a archivnictví.

RASL, Zdeněk a LABOUTKOVÁ, Irena. *Přehled dějin českého hutnictví*. Praha: Národní technické muzeum, 2014. 182 s. Práce z dějin techniky a přírodních věd; sv. 40. ISBN 978-80-7037-246-3.

ŘEZNÍČEK, Václav. *Zprávy o hamernících a hamrech Přibyslavských v XV. století*. In: Památky archeologické a místopisné, XV. Praha. s. 157-164.

Týž. *O přibyslavských knihách purkrechtních*. In: Časopis Muzea Království českého, LXVII. Praha, 1893. s. 614-619.

SEDLAČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl 12, Čáslavsko*. Praha, 1900. s. 165; Srov. PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách. Díl 3 (M – Ř)*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1951.

SOCHR, Jan.: *Archiv města Přibyslav 1441-1945 (1949). Inventář*. 1981.

STRÁNSKÝ Karel a STRÁNSKÝ Lubomír. *Hamry a hutě v horním povodí řeky Sázavy*. In. Slévárství 55. 2007. č. 2-3 a č. 4.

ŠEBÁNEK, Jindřich, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a FIALA, Zdeněk. *Česká diplomatika do roku 1848*. 2., nezměn. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1984.

VONDRUŠKOVÁ, Alena a VONDRUŠKA, Vlastimil. *Řemesla a výroba*. Praha: Vyšehrad, 2015. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-634-5.

VOJTÍŠEK, Václav. *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953. 577 s. Studie a prameny. Sekce filosofie a historie; sv. 5.

ZAORALOVÁ, Marie. *Velkostatek Polná-Přibyslav a Pohled, jeho historický a správní vývoj a dějiny jeho archivu*. In: Sborník archivních prací. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR Roč. 27, č. 1 (1977), s. 143-183.

ZEMEK, Metoděj a Antonín BARTUŠEK. *Dějiny Žďáru nad Sázavou*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1956.

7.4 Internetové zdroje

HNÍZDIL, Pavel. *Vodní hamr v Dobříví aneb trocha historie*. 2008. [online]. [cit. 21.03.2018]. Dostupné z <http://www.ceskykutil.cz/tvorime/stara-remesla-a-tradice/vodni-hamr-v-dobrivi-aneb-trocha-historie>.

Monasterium.net. [online]. [cit. 10. 05. 2018]. Dostupné z <http://monasterium.net/mom/home>.

Stabilní katastr. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru [online]. Indikační skica: CAS457018380. [cit. 21.04.2018]. Dostupné z: http://archivnimapy.cuzk.cz/skici/skici/CAS/CAS457018380/CAS457018380_index.html.

3. vojenské mapování. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru [online]. [cit. 21.04.2018]. Dostupné z: http://archivnimapy.cuzk.cz/topo3v25/4155/4155-016_index.html.

Horního hamr Dobřív [online]. [cit. 21. 03. 2018]. Dostupný z <http://brdolog.blog.cz/1609/horni-hamr-dobriv>.

Stará řemesla. Hamernictví [online]. [cit. 05.12.2017]. Dostupné z <http://stararemesla.mypage.cz/thema/remesla-zpracovavajici-kovy/hamernictvi>.

8 Seznam ilustrací a příloh

Obr. 1 – Lokalizace města Přibyslav – *Mapy.cz* [online]. [cit. 30. 04. 2018]. Dostupný z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.4369665&y=49.9128123&z=8&l=0&source=muni&id=5056>.

Obr. 2 – Fotografie hlavního kovacího stroje vodního hamru Dobřív – *Horního hamr Dobřív* [online]. [cit. 21. 03. 2018]. Dostupný z <http://brdolog.blog.cz/1609/horni-hamr-dobriv>.

Obr. 3 – Tři základní konstrukční typy hamru - HNÍZDIL, Pavel. Vodní hamr v Dobříví aneb trocha historie. 2008. In. *Český kutil* [online]. [cit. 21. 03. 2018]. Dostupné z <http://www.ceskykutil.cz/tvorime/stara-remesla-a-tradice/vodni-hamr-v-dobriv-i-aneb-trocha-historie>.

Obr. 4 – Železné hutě v českých zemích v období let 1300 – 1600. PLEINER, Radomír, KOŘAN, Jan, KUČERA, Matúš a VOZÁR, Jozef. Dějiny hutnictví železa v Československu. Praha: Academia, 1984.

Obr. 5 – Hamry na Přibyslavsku – Upravený výřez z mapy viz obr. 5

Obr. 6 – Původní vzhled gruntovní knihy. SOkA Havlíčkův Brod, AMP, *Gruntovní kniha města Přibyslavi z let 1479-1503*. Konzervační list.

Obr. 7 - SOkA Havlíčkův Brod, AMP, *Gruntovní kniha města Přibyslavi z let 1479-1503*, fol. 5r.

Obr. 8 – tamtéž, fol. 8v.

Obr. 9 – tamtéž, fol. 10r.

Obr. 10 – tamtéž, fol. 12r b.

9 Seznam zkratk

AM – Archiv města

AMP – Archiv města Přibyslav

CDB – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae

CDM – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

CIM – Codex iuris municipalis

cit. – citováno

ed. – Editor

ev.č. – evidenční číslo

fol. – folio

inv. č. – inventární číslo

kn. – kniha

MZA – Moravský zemský archiv v Brně

obr. – obrázek

obr. příl. – obrazová příloha

r – recto

s. – strana

sign. – signatura

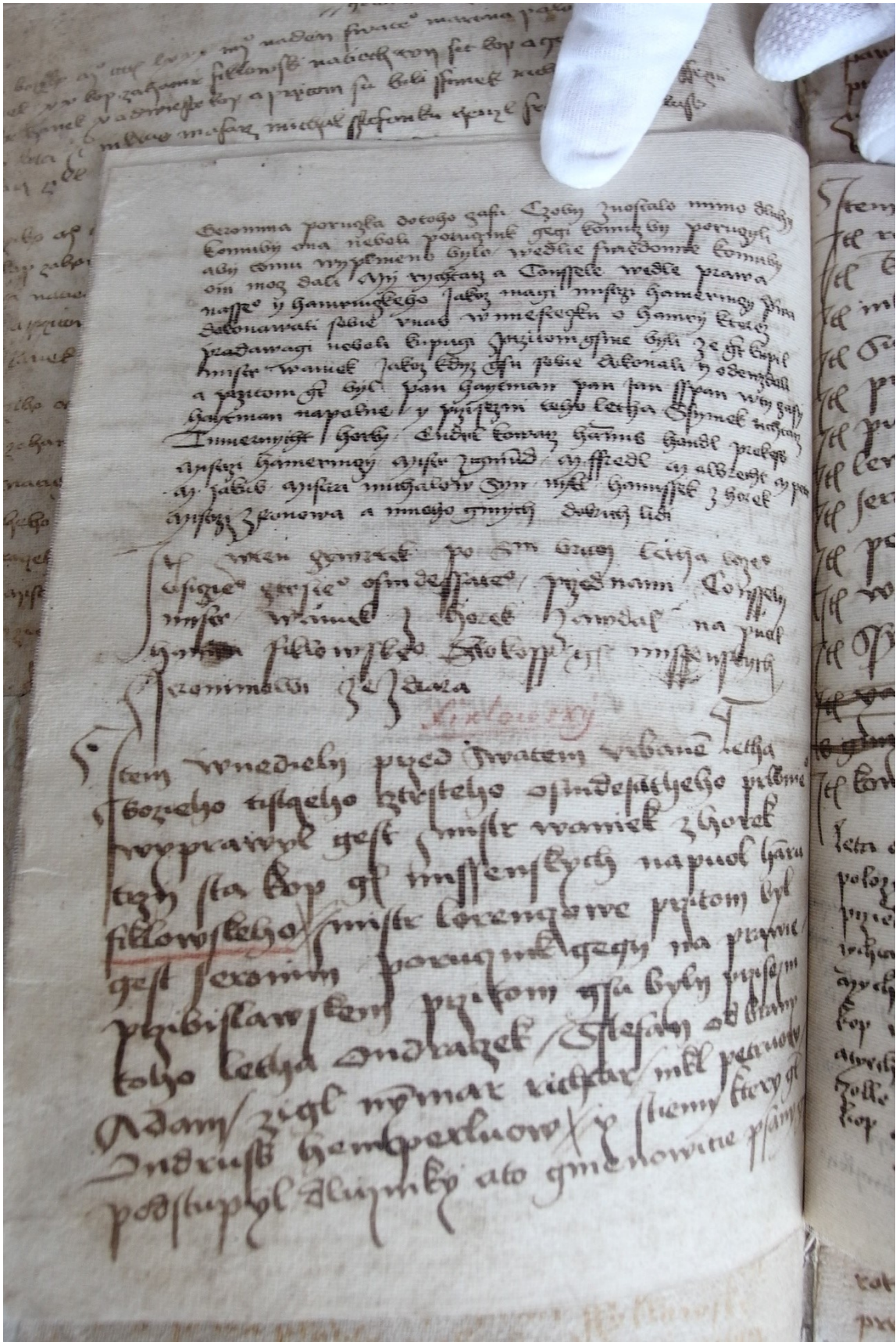
SOkA – Státní okresní archiv

srov. – srovnání

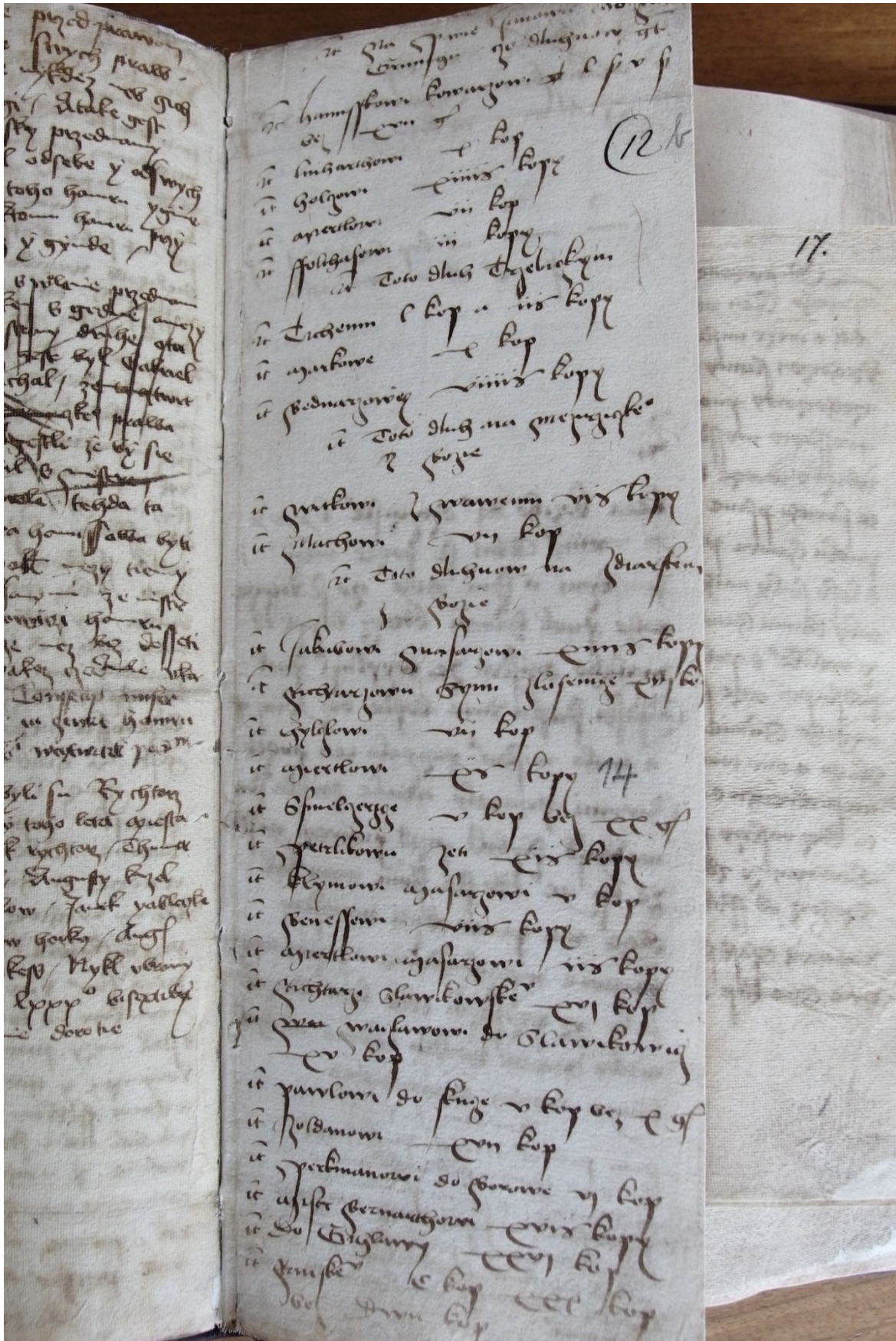
sv. – svazek

v – verso

vyd. – vydání

Obrázek 7 – fol. 8v

Obrázek 9 – fol. 12b r